

**”Jos olisin tiennyt tämän
kaiken vuosia sitten,
niin tilanteeni ei olisi
nyt ehkä näin huono.”**

Majakka-hanke 2017–2018

Tukea ja tietoa ihmisille, joilla on kohonnut riski
jäädä rikosoikeudellisten ja rikosuhripalvelujen ulkopuolelle

LOPPURAPORTTI 2019

Sisällysluettelo

- 1. Hankkeen valmisteluvaihe** 3
  - 1.1. Toiminnan ja talouden suhteuttaminen avustuspäätökseen 3
  - 1.2. Hankerakenteiden luominen 3
  - 1.3. Kohderyhmän tarkentaminen 4
- 2. Hanke käyntiin** 5
  - 2.1. Tarpeet ja tavoitteet kirukkaiksi 5
  - 2.2. Hankkeen sisällölliset peruspilarit: oikeudellinen neuvonta ja sosiaalinen tuki 6
- 3. Työmuodot** 8
  - 3.1. Yksilötyö 8
  - 3.2. Ryhmäkoulutukset, työpajat ja jalkautuva työ 18
  - 3.3. Työpajat kohderyhmille 22
  - 3.4. Koulutukset ammattilaisille ja vapaaehtoisille 29
  - 3.5. Vertaisluotsi-koulutukset 30
  - 3.6. Majakan jalkautuva työ 35
- 4. Sidosryhmäyhteistyö** 38
  - 4.1. Yhteistyö kumppanuusjärjestöjen kanssa 38
  - 4.2. Sidosryhmiltä saatu palaute hankkeesta 38
  - 4.3. Laaja sidosryhmäyhteistyö 41
- 5. Avun hakemisen prosessi ja ulkopuolelle jättäytymisen riskit** 43
- 6. Viestintä** 45
- 7. Yhteenveto hankkeen tuloksista** 47

Majakka-hanke on Oikeusministeriön rahoittama ja Pro-tukipiste ry:n toteuttama ja hallinnoima hanke. Majakka-hanke kohdentuu ihmisryhmiin, joilla on kohonnut riski jäädä rikosoikeudellisten ja rikosuhripalvelujen ulkopuolelle. Hanke käynnistyi elokuussa 2017 ja päättyi joulukuussa 2018. Majakka toteutettiin pääkaupunkiseudulla yhteistyöhankkeena.

1.1.

Toiminnan ja talouden suhteuttaminen avustuspäätökseen

Alun perin hankeavustusta haettiin kolmen vuoden ajalle. Rahoitusta oli kuitenkin mahdollista saada vain kahdeksi vuodeksi, joten alkuperäistä suunnitelmaa karsittiin sekä sisällöltään että kestoaltaan. Alkuperäiseen suunnitelmaan liittynyt tutkimuksellinen osuus jätettiin pois, toteuttamistapaa karsittiin ja konkretisoitiin sekä maantieteellistä kattavuutta supistettiin. Rahoituspäätös tuli vasta loppukeväästä 2017, joten varsinaista hankkeen toteuttamisaikaa jäi lopulta vajaa puolitoista vuotta.

Koska aikaa oli vähän, rakennettiin hanke mahdollisimman konkreettiseksi siten, että sen aikana jo pystytään tuottamaan konkreettista apua hankkeen kohderyhmiin kuuluville ihmisille. Talous- ja toimintasuunnitelmassa tämä tarkoitti sitä, että hankkeessa tuli työskennellä konkreettiseen asiakastyöhön keskittyviä ammattilaisia. Hankkeen tavoitteiden toteutumisen kannalta toimivimmaksi yhdistelmäksi arvioitiin sosiaalialan ammattilaisen ja lakimiehen muodostama työpari. Pro-tukipisteellä oli hyviä kokemuksia näiden osaamisten yhdistämisestä osana ihmiskaupan vastaista järjestötyötä. Konkreettiseksi toteuttamistavaksi valittiin sosiaalialan ammattilaisen palkkaaminen hankkeen koordinaattoriksi ja lakimiespalveluiden ostaminen ulkopuolisena palveluna.

1.2.

Hankerakenteiden luominen

Hankkeen valmisteluvaiheesta vastasi Pro-tukipisteen toiminnanjohtaja. Pro-tukipisteen sisäisessä rakenteessa hanke sijoitettiin palvelutoiminnan kokonaisuuteen. Hanketta johti palvelujohtaja ja hankkeen työntekijäksi palkattiin syyskuun alusta lukien hankekoordinaattori, joka osallistui palvelutoiminnan rakenteisiin niiltä osin kuin se oli hankkeen toteuttamisen kannalta järkevää.

Tarve hankkeelle on syntynyt osana järjestöjen yhteistyötä, joten oli luonnollista rakentaa myös hankkeen toteuttaminen järjestöyhteistyön ja kumppanuuden pohjalle. Hankekokonaisuuden rakentaminen aloitettiin luomalla hankkeelle kumppanuusrakenne, josta oli karsittu joitakin alkuperäisessä suunnitelmassa olleita tahoja pois. Tarkennettu hankesuunnitelma esiteltiin HeSetalle, Monika-Naiset liitolle ja Pakolaisneuvonnalle. Rikosuhripäivystyksen kanssa käytiin keskustelua tarkennetun hankesuunnitelman pohjalta ja tehtiin alustava suunnitelma RIKU:n roolista kouluttajana ja konsultoivana tahona. Pakolaisneuvonnalta ostettavasta oikeudellista avusta tehtiin sopimus.

Ensimmäinen kumppanuusorganisaatioiden yhteinen tapaaminen oli toukokuun lopulla 2017. Tapaamisessa varmistettiin kaikkien mukana olevien organisaatioiden sitoutuminen hankkeeseen. Lisäksi jokainen organisaatio sitoutui viemään asian keskusteluun omassa organisaatiossaan ja päättämään, ketkä henkilöt ovat hankkeen yhteyshenkilöitä kussakin organisaatiossa.

Kumppanuusryhmään kuuluivat Pakolaisneuvonnasta Anna Smalenburg, Maria Essen ja Elina Järvenpää, Monika-Naiset liitosta Marisel Soto Godoy,

HeSetasta Aaro Horsma ja Rikosuhripäivystyisestä Jenni Lehtonen sekä Pro-tukipisteeltä hankkeen koordinaattori Jenny Oinonen ja palvelujohtaja Minna Huovinen. Harvemmin kokoontuvaan seurantaryhmään nimettiin järjestöistä edellisten lisäksi toiminnanjohtajat Pia Lindfors Pakolaisneuvonnasta ja Jaana Kauppinen Pro-tukipisteeltä. Kumppanuusryhmä kokoontui hankkeen aikana viisi kertaa, seurantaryhmä kahdesti.

Projektikoordinaattori aloitti 1.9.2017. Kumppanuusryhmille vahvistettiin yhteyshenkilöt. Hankkeen toteuttamisen suunnittelupäivä pidettiin 13.9.2017 ja tässä tapaamisessa tarkennettiin hankkeen rakenne, kohderyhmä ja toimintatavat. Kumppanuusjärjestöjen kanssa suunniteltiin kohderyhmille suunnattua ryhmätoimintaa, jonka toteuttamisen painopiste oli keväällä 2018.

1.3.

Kohderyhmän tarkentaminen

Hankkeen kohderyhmäksi tarkennettiin pääkaupunkiseudulla oleskelevat ulkomaalaistaustaiset henkilöt, jotka elävät yhteiskunnan marginaalissa ja ovat joutuneet vakavien rikosten uhreiksi. Kohderyhmät tarkentuivat valikoimalla kumppanuusjärjestöjen asiakasryhmistä tämän hankkeen kohderyhmiin lukeutuvia ryhmiä:

- Pro-tukipiste: ulkomaalaistaustaiset seksityöntekijät.
- Monika-Naiset liitto: lähisuhdeväkivaltaa kokeneet maahanmuuttajanaiset.
- HeSeta: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ulkomaalaiset, erityisesti turvapaikanhakijat
- Pakolaisneuvonta: erilaisia oleskelustatuksia omaavia henkilöitä, kuten turvapaikanhakijoita sekä paperittomia.

Kaikki järjestöt työskentelevät myös ihmiskaupan uhrien kanssa. Kohderyhmään kuuluu siis laajasti erittäin haavoittuvassa asemassa olevia rikoksen uhreja eri marginaaliryhmistä. Vaikka kohderyhmä rajattiin maantieteellisesti pääkaupunkiseudulla oleskeleviin henkilöihin niin hankkeeseen ohjautui kuitenkin muutama asiakas myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelta.

Kokonaisuutena kohderyhmille oli ominaista saman tyyppiset haavoittuvuutta aiheuttavat riskitekijät. Hankkeen asiakkaina olleisiin ihmisiin oli kohdistunut vakavaa rikollisuutta ja heillä on hyvin vähän tietoa oikeuksistaan tai suomalaisen oikeusjärjestelmän toimintaperiaatteista.

Hankkeen tarkoituksena oli löytää rikosoikeudellisen suojan ulkopuolelle jääneitä kohderyhmän edustajia sekä lisätä yhteistyötä asiakkaiden oikeuksien toteutumiseksi myös ammattilaispuolella. Näiden kohderyhmien lisäksi hankkeen aikana nousi esille kolmas kohderyhmä, jonka olemassaoloa ei voitu ohittaa. Tämä ryhmä koostui vapaaehtoisista, tukihenkilöistä sekä aktivisteista, jotka työskentelivät suoraan kohderyhmän kanssa. Heidän kauttaan hankkeeseen ohjautui asiakkaita ja he olivat tärkeä linkki oikean tiedon leviämiseksi eri maahanmuuttajayhteisöihin. Tämän vuoksi myös heitä koulutettiin ja tuettiin hankkeen aikana.

2.1.

Tarpeet ja tavoitteet kirukkaiksi

Hankkeen toimintaa on suunniteltu ja rajattu kumppanuusjärjestöjen tarpeiden pohjalta. Hankkeen alussa koordinaattori kiersi kumppanuusorganisaatioissa kartoittamassa kunkin kohderyhmän sekä kumppanuusjärjestöjen tarpeita. Tarvekartoituskierroksella tuli esiin seuraavia toiveita ja tarpeita:

Pakolaisneuvonnassa tarve liittyi erityisesti käytettävissä olevien henkilöstöresurssien vähäisyyteen. Heillä ei jää oleskelulupa-asioiden lisäksi riittävästi aikaa rikosasioiden selvittelyyn. Pakolaisneuvonnan asiakkaiden tuen tarve on suuri ja se ei rajoitu vain oleskelulupa-asioihin. Useiden Pakolaisneuvonnan asiakkaiden tilanteisiin liittyy rikoksen uhriksi joutuminen jossain vaiheessa elämää. Asiakkaiden kokonaistilanteen tarkastelu on erittäin tärkeää, koska laillinen neuvonta perustuu siihen. Majakka-hankkeen kautta saatavan lisäresurssin avulla haluttiin vastata tähän tarpeeseen ainakin osittain. Lisäksi luottamuksen syntyminen asiakkaisiin vie aikaa ja rikosasiat alkavat tulla esiin vasta muutaman tapaamiskerran jälkeen. Majakka-hankkeen ajateltiin tuovan lisäresurssin, jonka avulla asiakkaalle voidaan varata yksilöaika rikosasiaan perehtymiseen. Keskiössä ovat niin rikosoikeudelliset asiat kuin asiakkaan psyykkinen jaksaminenkin.

HeSeta toi esiin, että heidän turvapaikkataustaisilla asiakkaillaan on hyvin matala tietotaso liittyen rikosoikeudellisiin asioihin eivätkä asiakkaat tunnista, milloin heidän rajojaan rikotaan. Lisäksi vastaanottokeskuksissa tapahtuviin rikoksiin ei tunnuta puututtavan ja tämän vuoksi olisi tärkeää kouluttaa vastaanottokeskuksien henkilökuntaa, kuinka toimia rikostilanteissa ja tukea asiakasta. Myös seksin vaihtaminen majoitukseen ja turvallisuuteen, eli ns. vastikkeellinen seksi, on tullut puheissa esiin HeSetan asiakkaiden keskuudessa (turvapaikanhakijamiehet). Tavallaan kotimaassa alkanut seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvä vaino jatkuu vielä Suomessakin vastaanottokeskuksissa. Myös syrjintä, uhkailu ja henkinen väkivalta ovat useille asiakkaille arkipäivää vastaanottokeskuksissa. Tällaisissa tilanteissa rikoksen uhri saatetaan siirtää toisaalle asumaan eikä rikoksen tekijää. Käytännön seuraukset rikoksen tapahtumisesta tuntuu säilyttävän helposti rikoksen uhrille tekijän sijaan.

Pro-tukipisteen asiakkaat usein jättävät ilmoittamatta heihin kohdistuvista rikoksista seksityöhön liittyvän voimakkaan stigman sekä lainsäädännön vuoksi. Ulkomaalaislain mukaan kolmansista maista tuleva henkilö voidaan käännäyttää Suomesta, jos hänen voidaan perustellusta syystä epäillä myyvän seksipalveluita Suomessa. Lisäksi seksin myynti ja ostot julkisilla paikoilla on kielletty. Tämä vaikeuttaa kadulla seksityötä tekevien henkilöiden elämää. Usein kadulla seksiä myyvät ihmiset ovat kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja alttiita erilaisille oikeuksien loukkauksille. He voivat olla luku- ja kirjoitustaidottomia tai heidän toimintaansa voi rajoittaa vakava päihdeongelma. Toimiminen lain harmaalla alueella ja jatkuva käännytysuhka nostavat seksityötä

tekevien ulkomaalaistaustaisten ihmisten kynnystä ilmoittaa heihin kohdistuneesta rikollisuudesta.

Monika-Naiset liiton mukaan heidän asiakkaansa, lähisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneet maahanmuuttajataustaiset naiset, tietävät usein hyvin vähän oikeuksistaan. Syynä saattavat olla kulttuuriset erot kuten se, että on totuttu miehen hoitavan kaikki viralliset asiat. Naiset eivät välttämättä ole kotona ollessaan päässeet opettelemaan suomen kieltä eivätkä ole oppineet toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Täten he voivat olla hyvin riippuvaisia aviopuolisoistaan ja sukulaisistaan. Häden hetkellä maahanmuuttajanaisen tilanne voi olla erittäin haastava, kun verkostoa, toimintakeinoja ja tietoa ei ole saatavilla.

Rikosuhripäivystykseen ohjautuu tällä hetkellä ulkomaalaisia asiakkaita melko vähän, vaikka palvelun tarvitsijoita on varmasti enemmän. Usein asiakkaat ohjautuvat Rikosuhripäivystykseen, kun rikosilmoitus on jo tehty tai asiaa viety eteenpäin. Tärkeää olisi, että ulkomaalaistaustaiset rikoksen uhrin ohjautuisivat Rikosuhripäivystyksen palveluihin jo aikaisemmassa vaiheessa ja saisivat sieltä konsultaatiota tilanteeseensa.

Edellä esitetyt tarpeet muunnettiin käytännön toimintasuunnitelmaksi. Konkreettisen avun tarjoamisen tavoite saavutettaisiin työskentelemällä sekä yhteisö- että yksilötasolla. Liikkeelle lähdettäisiin yhteisölliseltä tasolta niiden ihmisten parissa, joihin Pro-tukipisteellä, Monika-Naiset liitolla ja HeSetalla oli jo valmiit kontaktit. Eli ryhmätoiminta liitettiin jo olemassa oleviin ryhmiin, jotta päästäisiin suoraan käsittelemään teemaa eikä asiakasryhmien tavoittamiseen menisi aikaa muutenkin lyhyen toimintakauden aikana. Päätettiin myös kouluttaa vertaisia samoista järjestöistä viemään rikosoikeudellista tietoa yhteisöihinsä. Muita koulutuksia järjestettäisiin tarpeen mukaan. Yksilöasiakkaita tavattaisiin sitä mukaa, kun heitä hankkeeseen ohjautuisi. Jokaista yksilöasiakasta päätettiin tavata maksimissaan muutamia kertoja ja ohjata asiakkaat tarvitsemiinsa palveluihin. Hankkeen tarkoituksena on tarjota matalankynnyksen oikeudellista neuvontaa eikä esimerkiksi pitkäkestoista keskusteluapua. Lisäksi sovittiin mukana olevien järjestöjen kouluttamisesta rikosoikeusteemaan ja koulutuksen toteutuksesta vastasi Rikosuhripäivystys.

Tavoitteiksi kirkastuivat kaksi päätavoitetta: 1) saada tietoa rikosoikeudellisen suojan hakemisen esteistä ja 2) kehittää järjestölähtöisen yhteistyön muotoja, jotka edistävät erityisen haavoittuvissa olosuhteissa elävien ihmisten oikeuksien toteutumista silloin, kun he ovat joutuneet vakavien rikosten uhreiksi.

2.2.

Hankkeen sisällölliset peruspilarit: oikeudellinen neuvonta ja sosiaalinen tuki

Yksi hankkeen peruspilareista on ollut matalan kynnyksen oikeudellisen neuvonnan tarjoaminen haavoittuvassa asemassa oleville rikoksen uhreille. Tämä tarkoittaa oikeudellisen neuvonnan toteuttamista anonyymisti, luottamuksellisesti ja ilmaiseksi. Neuvonnan tarkoituksena on luoda asiakkaalle olosuhteet, joissa hän voi tehdä informoidusti ja tietoisesti päätöksiä koskien omaa rikosoikeudellista tilannettaan eli mitä hän haluaa ja mitä ei. Oikeudellisen neuvonnan ohella yhtä tärkeää on ollut yhdistää työskentelyyn myös sosiaalisen palvelutarpeen tunnistaminen ja näihin tarpeisiin liittyvä tuki ja palveluohjaus.

Yli puolet asiakkaiden oikeudellisesta neuvonnasta on toteutettu parityöskentelynä. Hankkeen koordinaattori on sosiaaliohjaaja, joten parityöskentelyyn on voitu ottaa näin mukaan asiakkaan kokonaistilanteen tarkastelu myös sosiaaliohjauksen näkökulmasta. Asiakasta ei tarvitse lähettää seuraavalle luukulle hoitamaan samaa asiaa, koska usein rikoksen uhriksi joutuneet asiakkaat tarvitsevat oikeudellisen neuvonnan lisäksi apua sosiaali- ja terveystalviteista. Näin on pystytty palvelemaan asiakkaita tehokkaammin ja monipuolisemmin.

Parityöskentelyssä oli tärkeää kahden erilaisen ammatillisen osaamisen ja kaminen keskustelemalla ja refleктоimalla. Lisäksi ammatillisen vastuun jakaminen kahden työntekijän kesken on tärkeää ammattilaisten ja työn kuormittavuuden näkökulmasta.

Lakimies osallistui osaan hankkeen työpajoista, joissa käytiin kouluttamassa asiakkaita ja ammattilaisia. Näissä tapaamisissa lakimies antoi yleistä oikeudellista neuvontaa koko ryhmälle ja osallistujat saivat kysyä kysymyksiä lakimieheltä. Ryhmä- ja yksilötapaamisissa oli tarpeellista määritellä selkeästi etukäteen lakimiehen rooli, lakimiehen tarjoamat palvelut, tapaamisten kesto sekä muut reunaehdot. Näin oikeudellinen neuvonta pystyttiin resursoimaan järkevästi. Koordinaattori puolestaan pystyi hoitamaan sosiaaliohjaukseen liittyviä asioita asiakkaiden kanssa ja ohjaamaan ryhmiä, mikä vapautti aikaa lakimiehelle keskittyä oikeudelliseen neuvontaan.

3.1.

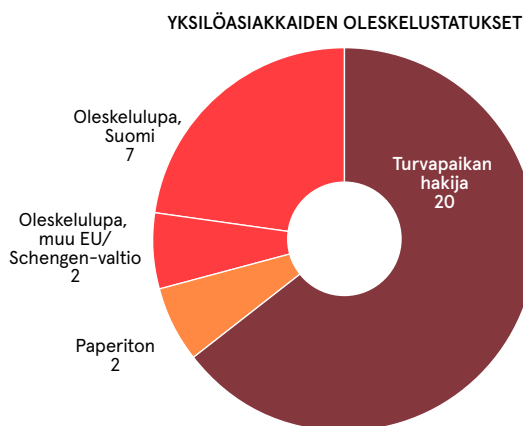
Yksilötyö

Hankkeen yksilötyö tarkoittaa rikoksen uhriksi joutuneen asiakkaan henkilökohtaisia tapaamisia hankkeen lakimiehen ja/tai koordinaattorin kanssa. Yksilötyössä kartoitettiin asiakkaan tilannetta ja annettiin oikeudellista neuvontaa, jotta asiakas pystyisi tekemään valvutuneen päätöksen koskien omaa rikosoikeudellista tilannettaan. Yksilötapaamiset olivat luottamuksellisia, anonyymeja ja maksuttomia. Tapaamisissa ei kerätty asiakkaiden henkilötietoja. Halutessaan asiakkaat ovat voineet antaa työntekijöille yhteystietonsa, jotta heidät voitiin tavoittaa jatkotyöskentelyä varten. Yksilötapaamisia järjestettiin joustavasti kumppanuusorganisaatioiden tiloissa tai muissa turvallisissa tiloissa, kuten muiden yhteistyöjärjestöjen tiloissa. Tapaamisissa käytettiin ammattitulkkeja.

3.1.1.

Hankkeen yksilötyön asiakasprofiili

- Hankkeessa on tavattu yhteensä 31 yksilötyön asiakasta.
- Tapaamiskertoja oli 80.
- 21 asiakasta kävi tapaamisessa useammin kuin kerran ja kymmenen asiakasta kävi tapaamisessa vain kerran.

Hankkeessa on tavattu hieman enemmän miehiä kuin naisia. Tämä johtuu osittain HeSetan tehokkaasta asiakasohjauksesta hankkeeseen sekä siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat turvapaikanhakijamiehet ovat hyvin haavoittuvassa asemassa ja päätyivät sen vuoksi rikosten uhreiksi ja hankkeeseen. Yksilöasiakkaista 95 prosenttia oli Euroopan Unionin ulkopuolisista maista. 65 prosenttia hankkeen yksilöasiakkaista oli turvapaikanhakijoita.

Asiakastapaamisille oli tyypillistä, ettei rikosasiaa saatu selvitettyä ja tarvittavaa neuvontaa ja palveluohjausta annettua vain yhdellä tapaamisella. Vaikka suurin osa asiakkaista uskalsi kertoa tilanteestaan jo ensimmäisellä tapaamisella, tarvittiin usein jatkotapaamisia. Tulkin käyttö lisäksi pidensi tapaamisia sekä käsiteltävien asioiden laajuus. Useat asiakkaista olivat joutuneet useamman kuin yhden rikoksen uhreiksi ja selvitettävää oli paljon.

3.1.2.

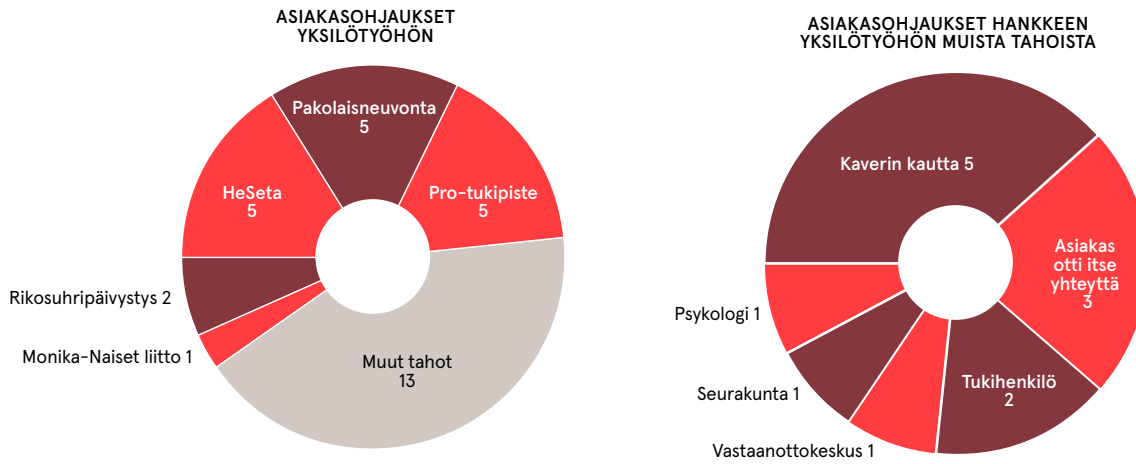
Asiakasohjaukset yksilötyöhön

Asiakkaita on ohjautunut hankkeeseen niin kumppanuusjärjestöjen kuin muiden tahojen kautta. Seuraavalla sivulla olevista kuvista näkyy, että asiakkaita on ohjautunut melko tasaisesti eri kumppanuusjärjestöistä hankkeen yksilötyön piiriin. Rikosuhripäivystys on toiminut hankkeessa konsultoivana tahona ja sen vuoksi sieltä on asiakasohjauksia tullut vain muutama. Monika-Naiset liitolla itsellään on kattavat rikosten uhrien auttamispalvelut, joten se vaikuttaa heidän asiakasohjausmääriinsä.

Merkittävä määrä eli 40 prosenttia kaikista yksilötyöhön ohjautuneista

asiakkaista ovat tulleet hankkeeseen sen ulkopuolisista tahoista. Kun hanke on tullut tunnetummaksi asiakkaiden keskuudessa, ovat asiakkaat ohjautuneet hankkeeseen kavereidensa kautta sekä itsenäisesti yhteyttä ottamalla. Jotkut asiakkaat saivat tietää hankkeesta Internetin keskustelupalstoilla, joissa asiakkaat kävivät itsenäisesti keskustelua hankkeesta. Usein asiakkaat soittivat koordinaattorille tai laittoivat viestiä. Lisäksi hankkeeseen ohjautui asiakkaita tukihenkilöiden, psykologin, seurakunnan ja vastaanottokeskuksen kautta.

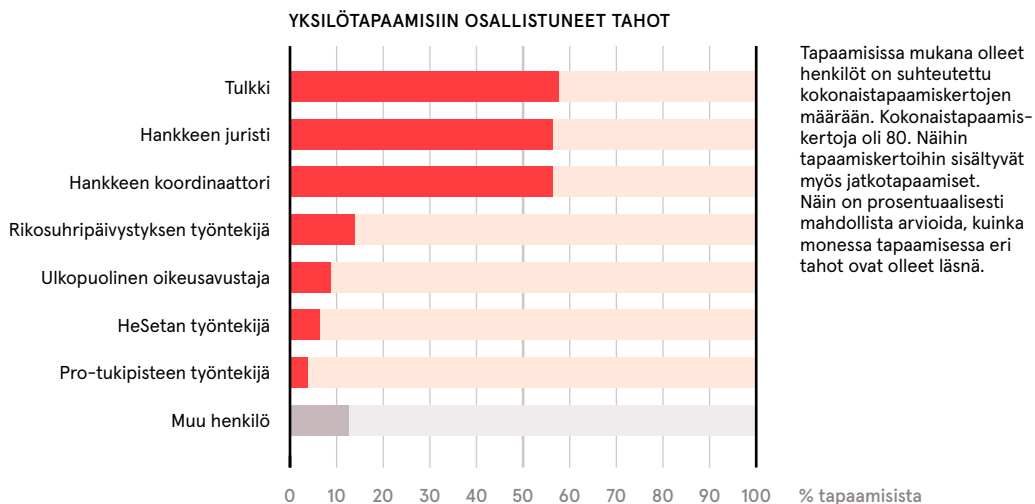

3.1.3.

Järjestö- ja viranomaisyhteistyö yksilötapaamisissa

Yli puolessa tapaamisista on ollut mukana hankkeen koordinaattori ja lakimies. Koordinaattori ja lakimies ovat tehneet asiakastyötä työparina, jolloin rikos-oikeudelliseen neuvontaan on liittynyt sosiaaliohjaus. Molemmat ovat tehneet asiakkaiden kanssa myös yksilötyötä.

Lisäksi tulkkausta on käytetty yli puolessa tapaamisista. Niissä tapaamisissa, joissa tulkkia ei ollut, oli asiakkaan suomen tai englanninkielen taito niin hyvä, että pystyttiin keskustelemaan ymmärrettävästi. Joissakin hyvin konkreettisisa asiointiavun tilanteissa pystyttiin asiaa viemään asiakkaan kanssa eteenpäin myös ilman yhteistä kieltä muutamien yhteisten sanojen, elekielen, piirrosten tai muiden konkreettisten kommunikointikeinojen avulla.

Hankkeen yhteistyö kumppanuuksjärjestöjen ja muiden tahojen kanssa ei rajoittunut pelkästään asiakasohjaukseen, vaan sidosryhmätahot osallistuivat myös joihinkin yksilötapaamisiin. Rikosuhripäivystyksen työntekijät ovat olleet mukana 11 tapaamisessa, HeSetan työntekijä viidessä tapaamisessa ja Pro-tukipisteen työntekijä (hankekoordinaattorin lisäksi) kolmessa tapaamisessa. Lisäksi seitsemässä tapaamisessa on ollut mukana ulkopuolinen oikeusavustaja. Näissä tapaamisissa on ollut kyse asiointiavusta, eli koordinaattori on saattanut asiakkaan oikeusavustajalle ja avustanut asioinnissa.

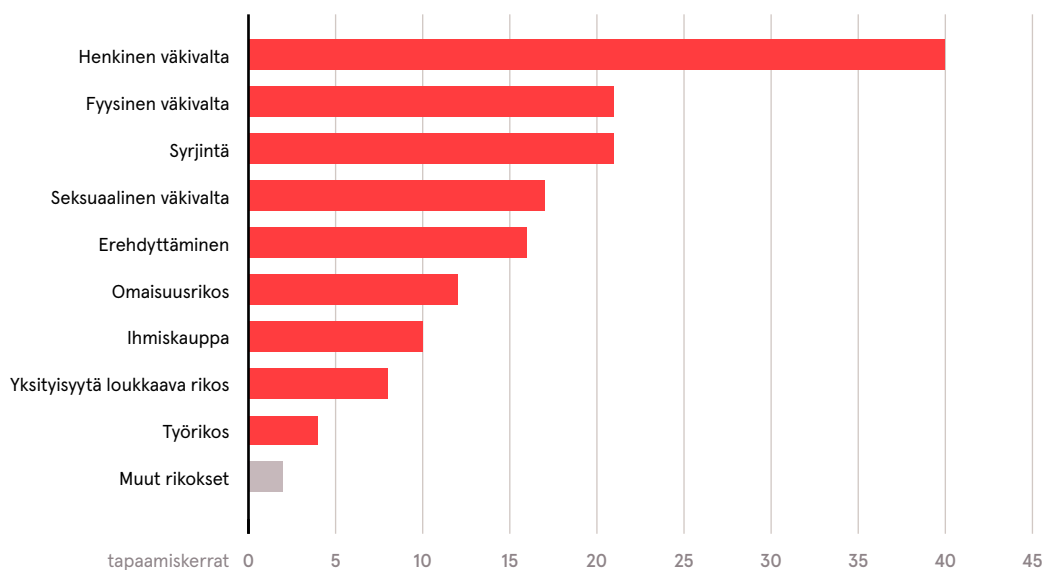
Kymmenessä tapaamisessa on ollut mukana joku muu henkilö kuten aluehallintoviraston eli AVI:n työsuojeluvaltuutettu, Poikien talon työntekijä, tukihenkilöitä, asiakkaan lapsia tai sukulaisia. Lisäksi tapaamisissa on ollut mukana poliisi niinä kertoina, jolloin ollaan asioitu poliisin luona yhdessä asiakkaan kanssa tekemässä esimerkiksi rikosilmoitus tai oltu kuultavana rikostutkinnan osalta.

3.1.4.

Rikostyypit

Hankkeen yksilötapaamisissa raportoitu rikollisuus on pääasiassa vakavaa rikollisuutta. Asiakkaiden haavoittuvaa asemaa käytetään hyväksi useilla eri tavoilla ja usein samanaikaisesti. Henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen väkivalta näyttäytyvät yksilötyössä päällekkäisinä ilmiöinä. Asiakkaat tulevat siis hyväksikäytetyksi fyysisesti väkivalta- ja seksuaalirikosten kautta, henkisesti kiristuksen ja uhkailun kautta sekä taloudellisesti omaisuuteen tai toimeentuloon kohdistuvien rikosten kautta. 40 prosenttia hankkeessa raportoiduista rikoksista on tapahtunut lähisuhteessa. 25 prosentissa rikoksista liittyi rikoksiin kunniaväkivallan elementti.

RIKOSTYYPPIEN ESIINTYMISKERRAT TAPAAMISISSA (80 tapaamiskertaa)

Eniten yksilötapaamisissa on raportoitu henkistä väkivaltaa. Puolissa tapaamisista asiakkaat kertoivat kokeneensa henkistä väkivaltaa. Henkinen väkivalta on jaettu tässä kohtaa kahteen pääryhmään: kiristykseen ja uhkailuun sekä kontrollointiin, vainoamiseen ja seuraamiseen. Kunniaan liittyvässä väkivallassa tekijöinä olivat yksilöiden lisäksi myös laajentunut lähiyhteisö. Kiristys ja uhkailu saattoi kohdistua uhriin, uhrin läheisiin ja perheeseen tai tekijään itseensä. Kaikessa henkisessä väkivallassa oli taustalla pyrkimys hallita uhria ja pitää uhrin riippuvuutta tekijästä yllä.

Hankkeen yksilötyössä esiin tullut uhkailu ja kiristys on usein uhrin henkeen ja terveyteen kohdistuvaa uhkailua. Uhkailulla pyritään hiljentämään uhrin ja estämään heidän irtautumisensa suhteesta tekijään. Asiakkaiden kertomusten mukaan heidän henkeään on uhattu suullisesti, fyysisesti ja aseella uhkaamalla. Usein uhkailu ja kiristys kohdistuvat myös uhrin läheisten ja perheenjäsenten henkeen ja terveyteen. Uhkaukset kohdistuvat myös uhrin lapsiin, joita uhataan viedä pois perheeltä tai esimerkiksi ympärileikata. Tyypillistä asiakkaiden tarinoiden mukaan on uhrin mustamaalaaminen yhteisössä. Tällä tavoin tekijät oikeuttavat esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivaltarikoksen teon itselleen. Asiakkaat kertoivat myös kiristyksestä ja uhkailusta, jossa tekijä uhkaa paljastaa uhrista jotain henkilökohtaista tietoa yhteisölle, jonka jälkeen uhri olisi entistä suuremmissa vaaroissa. Tällaiset paljastuksen koskivat hankkeessa esimerkiksi uhrin seksuaali- ja/tai sukupuoli-identiteettiä tai jos uhri oli seksityöntekijä. Lisäksi tekijät uhkaavat joskus asiakkaiden mukaan omaa henkeään ja pyrkivät tällä tavoin pitämään uhrin riippuvaisena itsestään.

Kontrollonin, vainoamisen ja seuraamisen keinot olivat asiakkaiden kerto-

muksissa kirjavat. Tekijät seuraavat uhreja julkisilla paikoilla ja saattavat tulla uhrin kotioven taakse. Hankkeessa asiakkaat raportoivat myös lasten varastamisesta ja lasten varastamisen yrityksistä julkisella paikalla keinona pelotella ja kontrolloida uhria. Lähisuhteissa oli tyypillistä uhrin vapauden rajoittaminen. Uhrin saivat poistua kotoaan ainoastaan tekijän seurassa, heidät saatettiin joka paikkaan ja oltiin mukana asioimassa, he eivät saaneet tavata ketään tai ainoastaan tekijän määräämiä henkilöitä, tekijä rajoitti heidän opiskeluaan, rahankäyttöään ja pukeutumistaan. Pahimmillaan lähisuhteissa tekijä esti uhria käyttämästä ehkäisyä ja saattoi tämän raskaaksi vasten uhrin tahtoa. Prostituutioon pakottamiseen liittyvissä tapauksissa tekijä oli muun muassa valinnut seksikumppaneita uhrilleen, joiden kanssa uhrin oli harrastettava seksiä halusi tai ei.

Seuraavaksi eniten yksilöasiakkaat raportoivat fyysisestä väkivallasta (21 kertaa). Pääasiassa fyysinen väkivalta oli läheisten suorittamaa. Vain kolmessa tapauksessa asiakkaat raportoivat tuntemattoman tekijän tekemästä fyysisestä väkivallasta. Tyypillisiä fyysisen väkivallan muotoja olivat pahoinpitelyt, joista suurin osa tapahtui uhrin kotona. Lisäksi pahoinpitelyjä tapahtui vastaanottokeskuksissa, julkisissa kulkuneuvoissa ja kadulla. Yksi fyysisen väkivallan muoto oli kidutus, josta raportoi kaksi asiakasta. Molemmat raportoiduista kidutus-tapauksista olivat lähiomaisen suorittamia.

Asiakkaiden kertomat seksuaalisen väkivallan kokemukset olivat pääasiassa törkeitä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rikkomisia (17 kertaa). 12 näistä rikoksista oli raiskauksia. Neljäsosassa tekijä oli tuntematon ja lopuissa tekijä oli uhrille tuttu. Suurella osalla kokemukset ovat olleet toistuvia ja pitkään jatkuneita. Kolmella asiakkaalla seksuaalista väkivaltaa oli tehty heille lapsena, mikä lisää rikoksen törkeyden astetta ja traumatisoivaa vaikutusta.

Muita seksuaalisen väkivallan muotoja olivat pornografisen materiaalin levittäminen uhrista kiristystarkoituksessa, parittaminen, prostituutioon pakottaminen sekä saattaminen raskaaksi vastoin uhrin tahtoa. Kahta asiakasta oli pakotettu myymään seksipalveluita vastoin tahtoaan, eli pakotettu seksuaaliseen kanssakäymiseen toistuvasti eri ihmisten kanssa. Suurin osa raiskauksista kohdistui naisiin, mutta myös miehet ja muunsukupuoliset kertoivat seksuaalisen väkivallan kokemuksistaan. Lähisuhteissa tapahtuneet raiskaukset kohdistuivat usein naisiin, kun taas vastaanottokeskuksissa raiskatut olivat homomiehiä. Molemmat ryhmät ovat siis erittäin haavoittuvassa asemassa ja riskissä joutua seksuaalirikosten uhriksi.

Syrjintä liittyy uhria haavoittavaksi tekeviin rakenteisiin, kuten etniseen taustaan, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoleen, seksityöntekijän statukseen ja uskoon. Hankkeessa tuli myös esille, että oleskelustatus voi olla syrjinnän peruste. Usein syrjintä on moniperustaista ja sitä käytetään uhrin alistamisen synnyttämiseen. Hankkeessa 21 tapauksessa asiakkaat kertoivat joutuneensa syrjinnän kohteeksi. Eniten syrjintää koettiin etnisyyden ja seksuaalisen- ja/tai sukupuolisen suuntautumisen vuoksi.

Hankkeessa esille tuodut etniseen taustaan perustuvat kertomukset syrjintätapauksista liittyivät suomalaisiin viranomaisiin. Asiakkaat raportoivat syrjivistä käytännöistä esimerkiksi poliisin ja vastaanottokeskusten henkilökunnan osalta. Asiakkaat ovat kokeneet, että poliisi ei ole lähtenyt tutkimaan asiakkaalle tapahtunutta rikosta, koska asiakas on ulkomaalainen. Vastaanottokeskuksissa asiakkaat kertovat kokeneensa syrjintää ja epäasiallista kohtelua työntekijöiden taholta etnisyyteensä perustuen kuten eriarvoisuutta palvelujen saannissa sekä vaitiolovelvollisuuden rikkoutumista. Myös syrjintä uskonnon perusteella tuotiin tässä kohtaa esiin. Vastaanottokeskuksissa asiakkaat kertoivat kohdanneensa syrjintää myös seksuaali- ja/tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi. Samasta syystä he kokevat paljon syrjintää myös lähiyhteisönsä puolelta. Tämä asettaa asiakkaat haavoittuvaan asemaan, koska he ovat usein vaarassa lähiyhteisössään suuntautumisen paljastuessa. Rikosten tekijät käyttävät tätä asetelmaa hyväkseen ja kiristävät uhreja paljastumisen pelossa.

Syrjintää on raportoitu hankkeessa myös sukupuoleen ja seksityön tekemiseen liittyen. Erityisesti naiset raportoivat, että he kokevat rikoksen uhriksi joutumiseen keskeiseksi syyksi heikomman yhteiskunnallisen asemansa naisena. Seksityöntekijät ovat raportoineet seksityön tekemisen vaikuttavan heidän yhteiskunnalliseen asemaansa. Syrjinnäksi tämä muuttuu, kun esimerkiksi poliisi alkaa tästä

syystä kohdella asiakasta eriarvoisesti. Hankkeessa asiakkaat ovat raportoineet tällaisesta eriarvoisesta kohtelusta ja tutkintavirheistä poliisin puolelta.

Hankkeessa on raportoitu etnisyyteen liittyvää syrjintää myös työnantajien taholta. Työehdot- ja -olot ovat hankkeen tulosten mukaan ulkomaalaisilla työntekijöillä huonot. Erityisesti turvapaikanhakijat ovat pakotettuja suostumaan epäeettisiin työoloihin turvatakseen oleskelunsa Suomessa. Turvapaikanhakijoilla teetetään töitä epäinhimillisissä olosuhteissa. Epäinhimilliset olosuhteet tarkoittavat palkattomia työssäolojaksoja ilman työsopimuksia, pitkiä päiviä ilman taukoja tai ylityökorvauksia sekä epäasiallista kohtelua ja uhkailua, jos työntekijä yrittää vaatia oikeuksiaan. Lisäksi työnantajat houkuttelevat turvapaikanhakijoita töihin lupaamalla työn kautta saatavaa oleskelulupaa. Usein työ ei riitä kattamaan työperäisen oleskeluluvan vaatimuksia. Hankkeessa on myös tapauksia, joissa työperäinen oleskelulupa on saatu työn kautta, mutta tämän jälkeen asiat työpaikalla muuttuvat. Nyt työntekijä on riippuvainen työnantajastaan oleskeluluvan vuoksi, joten työnantaja voi kohdella työntekijää mielivaltaisesti. Asiakkaat ovatkin raportoineet, että tällaisissa tilanteissa työnantajan käytös on muuttunut epäasialliseksi, työn sisältö on vaihtunut aiemmin sovitusta, palkkoja ei enää makseta tai työtunnit vähenevät. Hankkeessa kohdattiin viisi työrikosten uhriksi joutunutta ja kaksi työperäisen ihmiskaupan kohteeksi joutunutta asiakasta.

Erehdyttämisellä tarkoitetaan väärän ja harhaanjohtavan tiedon antamista toiselle ihmiselle hyötymistarkoituksessa. Asiakkaat ovat kertoneet (16 tapauksissa) heihin kohdistuneesta erehdyttämisestä. Näissä tapauksissa erehdyttämisen motiivi on ollut hallita uhria ja sitouttaa hänet rikoksen tekijään. Erehdyttämisestä on aiheutunut uhreille suurta henkistä, fyysistä ja taloudellista haittaa. Esimerkkejä hankkeessa raportoidusta erehdyttämisestä ovat uhrin erehdyttäminen oleskelulupa-, viranomais- ja työasioihin liittyen. Uhreille on muun muassa uskoteltu, etteivät he ole oikeutettuja oleskelulupaan Suomessa tilanteissa, joissa he tosiasiallisesti olisivat oikeutettuja oleskeluun. Tyypillistä erehdyttämistä on uskottelu, että rikoksen tekijä pystyy vaikuttamaan uhrin oleskeluoikeuteen ja Suomen viranomaisten toimiin ja päätöksiin. Erehdyttäminen saattaa olla myös ihmiskauppaan liittyvää. Hankkeessa on tullut esiin ihmiskauppatapauksia, joissa uhri on erehdytetty Suomeen tekemään seksitöitä, vaikka alkuperäinen syy Suomeen tulolle oli loma. Samalla tavoin ihmisiä on erehdytetty töihin lupaamalla oleskelulupaa, mutta täällä olosuhteet ovat täyttäneet ihmiskaupan tunnusmerkit.

Uhreille aiheutuu usein taloudellisia tappioita uhriksi joutumisesta. Hankkeen asiakkaiden kertomusten mukaan rikosten tekijät voivat joko suoraan taloudellisesti hyötyä rikoksesta tai sitouttaa uhrin esimerkiksi velkajärjestelyillä itseensä vuosiksi. Näin uhri tulee riippuvaiseksi tekijästä ja menettää oman toimijuutensa. Yksityiset velkajärjestelyt koskivat usein suuria rahasummia, joiden takaisinmaksu kestäisi pitkään. Velkasummat kasvoivat asiakkaiden kertomusten mukaan hyväksikäyttäjän mielivaltaisesta päätöksestä. Lisäksi asiakkailla oli keskinäisiä velkajärjestelyjä, joista ei oltu tehty kirjallisia sopimuksia. Näitä rahoja uhrien on vaikea saada takaisin ilman mitään sopimuksia.

Taloudellinen hyväksikäyttö tuli esiin myös työperäisten hyväksikäyttörikosten kautta. Hankkeen aikana viisi asiakasta joutui hyväksikäytetyksi työssään. Tämän lisäksi he eivät saaneet heille kuuluneita palkkoja. Asiakkaat raportoivat myös lähisuhteissa tapahtuneista omaisuusrikoksista (kavaltaminen, tulojen/avustusten anastaminen, henkilökohtaisen omaisuuden myyminen). Prostitiutioon pakottamistapauksissa tekijä otti joko kokonaan tai suurimman osan seksin myynnistä saaduista tuloista.

Hankkeessa tunnistettiin 11 ihmiskaupan uhria. Neljä näistä ihmiskaupparikoksista tapahtui Suomessa ja seitsemän ulkomailla. Pakkoavioliittoja tunnistettiin kuusi, joista kolme oli lapsiavioliittoja. Kaikki pakkoavioliitot olivat tapahtuneet ulkomailla, mutta uhri kärsi liiton seurauksista vielä Suomessakin. Pakkoavioliitot oli solmittu perheen pakottamina. Lapsiavioliittoihin liittyi alaikäisen seksuaalinen hyväksikäyttö, koska kaikki naisuhrit raportoivat kokeneensa seksuaalista väkivaltaa ja jatkuvia raiskauksia aviomiehensä taholta myös alaikäisinä. Pakkoavioliittorikoksissa erottui hankkeessa vielä yksi erittäin haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä eli homomiehet, jotka oli pakotettu heteroavioliittoon naisen kans-

sa. Nämäkin liitot olivat perheen järjestämiä ja avioliittoihin pakotetut miehet kertoivat joutuneensa pakotetuksi saattamaan vaimonsa raskaaksi ja elämään elämää, jota eivät itse olisi valinneet. Näistä liitoista ei ollut mahdollista poistua kotimaassa ja Suomeen tultuaan miehet olivat vaarassa kotimaissaan, koska olivat paenneet pakkoavioliitosta vastoin kulttuurisia normeja.

Ihmiskauppaa, jonka muotona oli seksuaalinen hyväksikäyttö, tunnistettiin kolme tapausta. Uhreja oli pakotettu prostituutioon sekä pidetty seksi- ja koti-orjina. Työperäistä ihmiskauppaa tunnistettiin kaksi tapausta. Toinen tapahtui Suomessa ja toinen ulkomailla. Molemmissa tapauksissa uhreja oli erehdytetty työsuhteeseen, jossa työehdot eivät olleet lailliset, jossa työntekijää uhkailtiin tämän vaatiessaan oikeuksiaan ja jossa turvapaikanhakijan haavoittuvaa asemaa käytettiin tietoisesti hyväksi.

Haavoittuvassa asemassa olevien ulkomaalaistaustaisten henkilöiden yksityisyyttä loukattiin myös eri tavoin. Hankkeessa vastaan tulleita yksityisyyttä loukkaavia rikoksia olivat kunnianloukkaus, viranomaisten salassapitovelvollisuuden rikkoutuminen sekä yksityisyyttä loukkaavan tiedon levittäminen. Kunnianloukaustapauksissa asiakkaista levitettiin paikkaansa pitämätöntä tietoa yhteisöön tai yksityisyyttä loukkaavaa tietoa seksuaalisesta suuntautumisesta tai henkilön joutumisesta esimerkiksi seksuaalirikoksen uhriksi. Seksuaalisesta suuntautumisesta levitettiin tietoa esimerkiksi nauhoitteilla seksuaalisesta kanssakäymisestä. Hankkeessa on tullut esille, että erityisesti ulkomaalaistaustaiset raiskauksen uhriksi joutuneet naiset ovat erittäin haavoittuvassa asemassa. Kun tieto raiskauksesta leviää yhteisöön ja läheisille, voi nainen joutua väkivallan ja yhteisöstä ulkopuolelle sulkemisen kohteeksi.

Hankkeessa kuultujen kertomusten perusteella yksityisyyttä loukkaavia tekoja tekivät pääasiassa uhrien läheiset mutta myös viranomaiset. Tämä tekee yksityisyyden loukkauksista entistä vakavampia, jos haavoittuvassa asemassa olevat eivät voi luottaa yksityisyytensä säilymiseen viranomaisten taholta. Viranomaisten toiminnasta tehtiin hankkeen asiakkaiden toiveesta sekä yksilö- että ryhmäkanteluja.

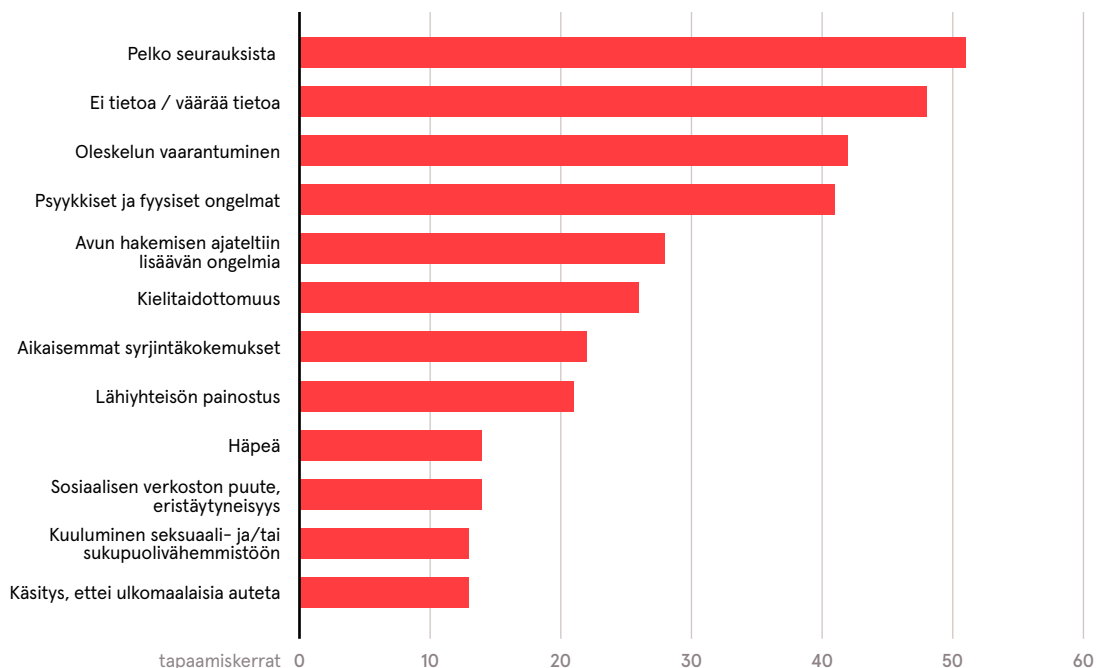
Muita hankkeessa raportoituja rikoksia olivat liikenne rikokset sekä rikokseen syylliseksi lavastaminen.

3.1.5.

Esteet rikoksista ilmoittamiselle

Seuraavana on yhteenveto yleisimmistä tekijöistä, joita hankkeen asiakkaat itse nimesivät avun hakemisen esteiksi. Esteet on koostettu yksilöasiakkaiden 80 tapaamiskerrasta:

YLEISIMPIEN AVUN HAKEMISEN ESTEIDEN ESIINTYMISKERRAT (80 tapaamiskertaa)

Yksittäiset asiakkaat nimesivät useita esteitä rikoksista ilmoittamiselle ja avun hakemiselle. Merkittävässä määrässä eli 66 prosentissa tapaamiskerroista asiakkailla ei ollut oikeaa tietoa siitä, miten olisi pitänyt toimia joutuessaan rikoksen uhriksi. Asiakkaat eivät tieneet, miten suomalaisen yhteiskunnan rakenteet ja oikeusjärjestelmä toimivat ja millaiset ovat heidän oikeutensa. Usein rikoksen tekijä antoi asiakkaalle tarkoituksellisesti vääriä tietoja pitäen asiakkaan näin riippuvaisena itsestään ja hyväksikäyttösuhde jatkui. 35 prosentissa tapaamisista mainittiin kielitaidottomuus avun hakemisen esteeksi ja se liittyi olennaisesti myös tiedon lähteille pääsyyn.

38 prosentissa tapaamisista asiakkaat uskoivat, että avun hakeminen lisää ongelmia. Tähän liittyi läheisesti epäluottamus viranomaisia kohtaan, joka on alkanut jo uhrien lähtömaissa ja sitä on vahvistanut epäoikeudenmukaiseksi koettu viranomaistoiminta Suomessa. Yli puolessa tapaamisista asiakkaat kertoivat pelkäävänsä, että avun hakeminen vaarantaa heidän oleskelunsa Suomessa. Useissa tapaamisissa asiakkaat mainitsivat, että heidän oleskelulupaprosessinsa on kesken, joten he eivät sen vuoksi ole voineet tehdä asioille mitään. Varsinkin turvapaikanhakijoilla on vahva käsitys, ettei heillä turvapaikan hakemisen aikana ole rikosoikeudellista suojaa ja rikoksen uhriksi joutuminen vaikuttaisi negatiivisesti heidän turvapaikkaprosessiinsa. Lisäksi uhrin pelkäsivät, että rikoksesta ilmoittamisesta seuraisi vaaraa heille tai heidän läheisilleen. Osa asiakkaista halusi myös suojella tekijää, joka oli usein läheinen, jättämällä ilmoittamatta rikoksesta. Niillä hankkeen asiakkailla, joilla ei ollut laillista oleskeluperustetta Suomessa, kynnys ilmoittaa rikoksista oli erityisen korkealla.

Yli puolissa tapaamisista asiakkaat mainitsivat esteiksi rikoksista ilmoittamattomuudelle fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen liittyvät haasteet. Hankkeen asiakkaat olivat pääasiassa vakavien rikosten uhreja ja useat heistä olivat traumatisoituneet kokemuksistaan. Täten ihmiset olivat psyykkisesti hyvin huonovointisia hakeutuessaan hankkeen palveluihin. Useat asiakkaat kertoivat joko harkinneensa tai yrittäneensä itsemurhaa. Lisäksi useat asiakkaat kertoivat, että heidän psyykinen jaksamisensa oli vaikuttanut myös heidän fyysiseen jaksamiseensa ja oireet olivat muuttuneet somaattisiksi.

Mielenterveyteen eniten vaikuttava tekijä oli pelko seurauksista, jos rikoksesta ilmoittaa poliisille. 70 prosentissa tapaamisista asiakkaat raportoivat väkivallan pelosta, jota tekijä saattaisi kohdistaa joko heihin tai heidän läheisiinsä. Itsestä huolehtiminen vaikeutui varsinkin niiden asiakkaiden kohdalla, jotka kokivat olevansa yksinäisiä ja eristäytyneitä yhteiskunnasta. Neljäsosassa tapaamisista mainittiin sosiaalisen verkoston puute, joka vaikeutti avun hakemista ja asioiden käsittelyä. Tilannetta pahensi entisestään käsitys tai kokemus siitä, ettei Suomessa auteta ulkomaalaisia. Monet hankkeen asiakkaat tunsivat häpeää rikoksen uhriksi joutumisesta. Nämä kaikki tekijät yhdessä ovat omiaan ajamaan haavoittuvassa asemassa olevat rikoksen uhrin entistä marginaalisempaan asemaan ja heikompaan psyykkiseen kuntoon.

Näiden lisäksi hankkeen asiakkaat mainitsivat rikoksista ilmoittamisen esteeksi pelon oman laittoman toiminnan paljastumisesta. Tällä viitataan mm. siihen, että paperittomat maassa oleskelijat pelkäävät joutuvansa palautetuiksi lähtömaihinsa, jos he ilmoittavat heihin kohdistuneesta rikollisuudesta. Lisäksi seksityötä tekevät ulkomaalaistaustaiset pelkäävät karkotusta Suomesta ulkomaalaislain nojalla. Tällöin seksityössä tapahtuneita rikoksia ei uskalleta ilmoittaa poliisille. Lisäksi tuli ilmi tapauksia, joissa henkilö oli pakotettu syylistymään laittomuuksiin.

Viidesosassa tapaamisista mainittiin kuulumisen seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön olevan este rikoksista ilmoittamattomuudelle. Usein tähän liittyvät kulttuuriset syyt ja riski paljastua omalle yhteisölle voivat olla liian suuria. Seksuaalisesta suuntautumisesta arastellaan puhua, koska omassa kotimaassa siitä puhuminen olisi johtanut yhteisön ulkopuolelle sulkemiseen ja usein myös väkivaltaan vähemmistöön kuuluvaa henkilöä ja hänen läheisiään kohtaan. Oli tyypillistä, että seksuaalisesta suuntautumisesta puhuttiin vasta useamman tapaamisen jälkeen ja sittenkin siihen liittyviä asioita paljastettiin luotettavaksi koetulle työntekijälle pikkuhiljaa. Hankkeessa saatujen kokemusten perusteella näyttää siltä, että ulkomaalaistaustaiset seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset tietävät hyvin vähän oikeuksistaan ja ikään kuin olettavat

olevansa lähtökohtaisesti heikommassa asemassa verrattuna valtaväestöön. Tästä syystä asiakkaille on syntynyt käsitys, ettei seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan henkilön kannata edes ilmoittaa häneen kohdistuneesta rikollisuudesta.

Vajaassa kolmanneksessa tapaamisista asiakkaat raportoivat lähiyhteisön painostuksen yhdenmukaisuuteen olevan usein suuri. Lisäksi monissa kulttuurissa asioita hoidetaan perheen sisällä, eikä asioihin sotketa ulkopuolisia tai viranomaisia. Kulttuuriset normit ja arvot saattavat vahvistaa kulttuurista kotoiloitumista oman yhteisön sisään. Tällaisia ovat muiden muassa perhekeskeisyys, uskonnolliset arvot, taikausko ja kunniakäsitteisiin liittyvät arvot. Kunniaan liittyvä väkivalta tulikin esille hyvin useassa asiakastapauksessa motiivina rikoksille.

3.1.6.

Yksilötapaamisten sisältö

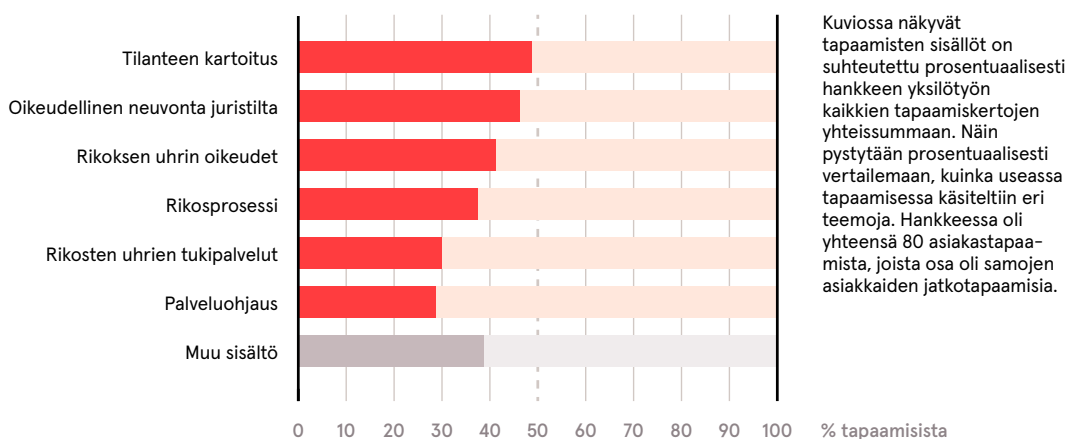
Yksilötyön tapaamiset ovat koostuneet tiedollisesta osuudesta ja käytännön avusta. Tiedollisessa osuudessa on annettu tietoa rikosprosessista, rikosuhripalveluista sekä rikoksen uhrin oikeuksista ja velvollisuuksista. Käytännön avuksi on tarjottu oikeudellista neuvontaa, asiakkaan tilanteen kartoitusta, palveluohjausta ja asiointiapua. Tapaamisten keskiössä on ollut asiakaslähtöisyys ja kohtaaminen. Tapaaminen on aina ollut asiakkaalle myös mahdollisuus saada keskusteluapua tilanteeseensa. Asiakkaat ovat itse määritelleet, mitä asioita haluavat tuoda esiin. Asiakkailta on kysytty tilanteen kannalta olennaisia kysymyksiä, jotta oikeudellista neuvontaa pystyttiin antamaan kohdennetummin.

Tapaamisissa on kartoitettu asiakkaiden tilanteita monipuolisesti. Asiakastapaamisia on ollut yhteensä 80 kertaa ja näistä vajaassa puolessa tapaamisista asiakas sai oikeudellista neuvontaa lakimieheltä. Eniten asiakkaille annettiin tietoa heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan rikoksen uhreina. Sen lisäksi asiakkaille annettiin tietoa rikosprosessista Suomessa. Lisäksi joka kolmannessa tapaamisessa kerrottiin asiakkaille rikosten uhrien tukipalveluista sekä palveluohjattiin asiakkaita. Tapaamisissa käsiteltiin myös avioeron, lähestymiskiellon ja turvakiellon hakemista erityisesti niissä tapauksissa, kun kyseessä oli lähisuhdeväkivaltarikokset.

Asiakkaiden oli mahdollista saada asiointiapua rikosasiaan liittyen. Osa asiakkaista toivoi Majakan työntekijää mukaan rikosilmoituksen tekoon tai turvapaikka-anomuksen jättöön. Osa asiakkaista saatettiin muihin palveluihin. Osa asiakkaista sai tietoa Suomen ulkopuolisista rikosuhripalveluista. Hankkeen tapaamisissa tehtiin yhteistyötä myös hankkeen ulkopuolisten oikeusavustajien sekä eri tahojen ja viranomaisten kanssa, kuten poliisin, Maahanmuuttoviraston, AVI:n työsuojelutarkastajien, Rikosuhripäivystyksen työntekijöiden, SAK:n työsuhdeneuvonnan, vastaanottokeskusten ja Poikien talon kanssa. Osa asiakkaista ohjattiin oman alueen sosiaalityön piiriin. Usein nämä kunnalliseen sosiaalityöhön ohjatut asiakkaat olivat jo oikeutettuja kunnan palveluihin ja heillä oli sosiaalityöntekijä, mutta he eivät olleet saaneet riittävästi tietoa tai ymmärtäneet oikeuksiaan suhteessa sosiaalityöntekijäänsä.

Lisäksi hankkeen asiakkaita ohjattiin sisäisesti kumppanuusjärjestöjen palveluihin eli Pro-tukipisteelle, Monika-Naiset liittoon, HeSetaan, Pakolaisneuvontaan ja Rikosuhripäivystykseen.

YKSILÖTAPAAMISTEN SISÄLTÖ

3.1.7.

Rikosasian eteneminen

12 hankkeen asiakasta veivät rikosasiaa eteenpäin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kahdeksasta rikosasiasta tehtiin rikosilmoitus poliisille, kolmesta asiasta tehtiin viranomaiskantelu ja yksi henkilö hakeutui ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Rikosilmoitukset tehtiin yleensä jonkun toisen henkilön avustamina, esimerkiksi Rikosuhripäivystyksen tukihenkilöiden. Viisi asiakasta oli vienyt rikosasiaa jo aiemmin eteenpäin ja hakeutui hankkeen palveluihin selvittämään rikosasiansa tilannetta. Osa näiden ihmisten tilanteista oli kärjistynyt ja he kokivat uhkaa rikoksen tekijän suunnalta, vaikka rikosilmoitus oli jo tehty. Tällaisissa tilanteissa selvitettiin asiakkaiden tilannetta tarkemmin ja ohjattiin heitä tarvittaviin rikosten uhrien tukipalveluihin. Tukipalveluihin ohjaaminen oli keskiössä myös niiden henkilöiden kohdalla, jotka eivät vieneet rikosasiaa eteenpäin. 13 asiakkaista ohjattiin tukipalveluihin, kuten Rikosuhripäivystykseen, Monika-Naiset liittoon, Pro-tukipisteelle, Poikien talolle, oikeusavustajille, SAK:n työsuhdeneuvontaan ja AVI:n työsuojeluun. 11 asiakasta ei vienyt rikosasiaa eteenpäin ja osittain samoista syistä, joiden vuoksi avun hakeminenkin oli ollut vaikeaa. Pelko seurauksista, psyykinen jaksaminen sekä pelko oleskelun vaarantumisesta estivät asiakkaita viemästä rikosasiaa eteenpäin. Osalle asiakkaista oli riittävää hankkeessa saamansa oikeudellinen neuvonta ja kuulluksi tuleminen, eivätkä he vieneet asiaansa eteenpäin tai halunneet hakeutua rikosten uhrien tukipalveluihin.

TOIMET RIKOSASIOIHIN

Vei rikosasian eteenpäin 12 asiakasta

Ei vienyt rikosasiaa eteenpäin 11 asiakasta

Oli vienyt rikosasiaa eteenpäin aiemmin 5 asiakasta

Ohjautui rikosten uhrien tukipalveluihin 13 asiakasta

Kuvassa näkyvät toimet rikosasian osalta voivat olla päällekkäisiä. Asiakkaat saattoivat olla viemättä rikosasiaa eteenpäin, mutta ohjautua kuitenkin rikosten uhrien tukipalveluihin, jolloin he ovat edustettuna molempien kohtien kokonaisluvussa.

3.1.8.

Avun hakemiseen rohkaisseet tekijät

Suurin osa asiakkaista hakeutui avun piiriin juuri nyt, koska he olivat kuulleet Majakka-hankkeesta tutulta ja luotettavalta ihmiseltä. Tällaisia ihmisiä olivat kaverit, järjestöjen ja vastaanottokeskusten työntekijät, tukihenkilöt, psykologit ja sukulaiset. Lisäksi osa oli kuullut Majakka-hankkeesta hankkeen ryhmäkoulutuksissa. Koulutukset tapahtuivat tutuissa järjestöissä luotettavissa ympäristöissä, mikä madalsi avun hakemisen kynnystä.

Osa asiakkaista otti tukihenkilön mukaan Majakka-tapaamiseen. Tukihenkilönä toimivat järjestöjen työntekijät sekä läheiset ystävät ja sukulaiset. Luottamus korostui asiakkaiden puheissa Majakka-hankkeen avun piiriin hakeutumisessa. Asiakkaat uskalsivat luottaa hankkeen työntekijöihin luotettavien suosittelijoiden sekä hankkeen koulutusten kautta. Luottamuksellinen ja kuunteleva ilma- piiri yksilö- ja ryhmätapaamisissa sai asiakkaat hakeutumaan avun piiriin sekä hakemaan vahvistusta sille, että itselle todella on tapahtunut rikos.

Useat asiakkaat mainitsivat, että asia oli heille juuri nyt ajankohtainen. Rikoksen uhriksi joutumisen kokemus saattoi olla tuore. Asiakkaat toivat esille myös, että heillä oli tarve saada apua sietämättömäksi käyneisiin psyykkisiin ongelmiin, joita uhriksi joutuminen oli aiheuttanut. Asiakkaat mainitsivat tarpeen saada oikeutta itselleen. Useat asiakkaat kertoivat, että heillä oli niin sanotusti ”mitta täysi” rikosasian suhteen. He olivat odotelleet, että rikosasia ratkeaisi ilman viranomaisten puuttumista asiaan. Kun näin ei ollut käynyt, oltiin valmiita hakemaan apua ja viemään asiaa eteenpäin. Näissä tilanteissa oli usein tapahtunut jotain dramaattista ja asiat olivat ehtineet edetä pitkälle: uhkailut tekijän puolelta olivat käyneet toteen eikä muuta ulospäisyä ollut enää näkyvissä kuin avun hakeminen perhepiiriin ulkopuolelta.

Avun piiriin hakeutumisen mahdollistaja on myös oikea-aikainen palvelu- ohjaus. Kun asiakas ottaa rikosasian puheeksi ja se on heille ajankohtainen, on

asiakas valmiimpi hakeutumaan avun piiriin. Asiakkaat tulivat hankkeen tapamisiin joko saattaen-vaihtaen tutun työntekijän kautta tai itsenäisesti. Yhteistä näille asiakasohjauksille oli juuri niiden oikea-aikaisuus. Kun tuttu työntekijä ottaa rikosasian rohkeasti puheeksi, saattaa asiakas kertoa tilanteestaan. Osalle asiakkaita selvisi jonkin muun asian hoitamisen yhteydessä, että he ovat myös rikoksen uhreja ja oikeutettuja Majakka-hankkeen palveluihin. Nämä asiakkaat tekivät päätöksen hakea apua tullessaan informoituiksi oikeuksistaan.

Hankkeeseen tultiin selkiyttämään omaa tietämystä jo ilmoitetuista rikoksista. Näissä tilanteissa asiakkaiden yhteinen kokemus oli, etteivät he ymmärtäneet, missä kohtaa prosessia oltiin ja miten rikosasiaa oli käsitelty. Asiakkaille oli myös epäselvää heidän oikeutensa. Vaikka näissä rikosprosesseissa oli ollut mukana oikeusavustajia sekä poliisi, ei asiakkaille ollut syntynyt ymmärrystä kokonaistilanteesta. Täten he hakeutuivat matalan kynnyksen palveluihin eli Majakka-hankkeeseen selvittämään tilannettaan. Ilmiö on yleisempikin, koska esimerkiksi poliisin, kuntien sosiaalityön ja maahanmuuttoviraston palvelut jäävät asiakkaiden kertoman mukaan usein etäisiksi heille ja siksi he hakeutuvat järjestöihin selvittämään asioitaan.

3.1.9.

Yksilöasiakkaiden palaute Majakka-työskentelystä

Suurin osa asiakkaista kertoi olevansa kiitollinen saamastaan avusta ja ajasta hankkeen kautta. Avuksi koettiin tiedon saaminen, keskusteluapu ja oman kokemuksen validointi. Ne asiakkaat, joilla oli käynnissä yhtäaikaaisesti sekä rikos- että oleskelulupaprosessi, kertoivat että oli vaikea ymmärtää useita päällekkäisiä prosesseja ja niiden suhdetta toisiinsa. Tärkeiksi tekijöiksi nähtiin myös mahdollisuus puhua lakimiehen kanssa, nopea pääsy palveluun, ulkomaalaisille suunnattu palvelu, mahdollisuus asioida omalla äidinkielellä sekä tapaamisten luottamuksellisuus. Osa asiakkaista koki, ettei heillä ole ketään muuta, joka auttaisi heitä hankkeen lisäksi.

Tiedon saaminen

”Kiitos avusta. Halusin viedä asiaa eteenpäin, mutta ennen en tiennyt miten.”

”Kiitos, kun kerroitte minulle, miten asiat toimivat Suomessa ja mitä voin tehdä.”

”En tiennyt, mitä minun pitäisi seuraavaksi tehdä enkä ymmärrä näitä papereita. Kiitos, kun autoitte.”

”Minä en ymmärrä näitä (rikosilmoitus/oleskelulupa) ollenkaan. Pyysin, että haluan nostaa syytteen miehestä (tekijä).”

Keskusteluapu

”Kiitos, kun sain kertoa tarinani kokonaisuudessaan.

Se auttoi minua psykologisesti.”

Oman kokemuksen validointi

”Sain tapaamisessa vahvistusta, että minua on kohdeltu väärin työnantajani taholta.”

Mahdollisuus puhua lakimiehen kanssa

”Todella iso apu, kun pääsee puhumaan lakimiehen kanssa omasta tilanteestaan.”

Pääsy palveluun nopeasti ja asiointi omalla kielellä

”Kiitos, kun sain neuvontaa nopeasti ja omalla kielellä.”

Ulkomaalaisille suunnattu palvelu

”Minulla on pieni verkosto Suomessa, joten ilman teidän apuanne en olisi tiennyt oikeuksistani vaan päätynyt riippuvaiseksi kiristäjästäni.”

”Kiitos avusta. Emme me ulkomaalaiset tiedä näitä asioita Suomessa.”

Luottamuksellisuus

”Koin tilanteen, työntekijät ja tulkin luotettaviksi.”

”Kiitos, kun selvitätte mahdollisuuksiani toimia tilanteessani säilyttäen yksityisyyteni.”

”Minä en aiemmin tiennyt, että näin on, ettei minun asioistani puhuta ulkopuolisille.”

Osallisuuden kokemus ja avun saaminen

”En olisi ikinä yksin saanut apua. Poliisikaan ei auttanut minua.

En tiennyt, mistä saisin hyvän lakimiehen. Te olette auttaneet minua.”

”Ilman teitä en olisi tiennyt mitä tehdä.”

”Kiitos, kun autatte ulkomaalaisia rikoksen uhreja Suomessa.

En tiedä ketään muuta, joka auttaisi meitä.”

Asiakkaiden kehittämisehdotukset koskivat pääosin Majakka-hankkeen palvelujen laajentamista. Osa asiakkaista toivoi, että hankkeen työntekijät olisivat voineet asioida heidän kanssaan enemmän, kuin mitä hankkeen puitteissa oli mahdollista. Asiakkaita kuitenkin tuettiin asioimaan itsenäisesti, jos asiakkaalla löytyi voimavaroja tähän.

Osa asiakkaista toivoi hankkeen lakimiehen edustavan heitä oikeudessa. Hankkeen lakimiesresurssi käytettiin kuitenkin oikeudellisen neuvonnan antamiseen, eikä avustamiseen oikeudessa. Avustajia tarvitsevat asiakkaat ohjattiin muun oikeudellisen avun piiriin. On kuitenkin ymmärrettävää, että asiakkaat olisivat mieluummin asioineet tutuksi ja luotettavaksi koetun hankkeen lakimiehen kanssa jatkossakin.

3.2.

Ryhmäkoulutukset, työpajat ja jalkautuva työ

Ryhmätoiminta oli asiakkaiden tavoittamisen kannalta merkittävää. Hankkeessa on järjestetty yhteensä 25 ryhmää, joista 20 on ollut suoraan kohderyhmälle suunnattuja ja viisi ammattilaisten sekä vapaaehtoisten ryhmää. Ryhmissä oli yhteensä 235 käyntikertaa ja niillä tavoitettiin arviolta 125 henkilöä. Suurin osa ryhmistä oli suljetulle ryhmälle vedettyjä muutaman kerran kokonaisuuksia, joten ryhmissä kävi myös samoja henkilöitä ja osa kävi ryhmässä useamman kerran.

Asiakkaiden työpajojen idea oli keskustella dialogisesti siitä, mitä merkityksiä asiakkaat antavat rikosuhri -teemalle. Dialogisuuden ajatuksena oli herättää keskustelua aiheesta, opettaa asiakkaita tunnistamaan oma tai läheisen tilanne sekä jakaa tietoa rikosuhriteemasta eri yhteisöissä. Tavoitteena oli herättää asiakkaat oivaltamaan omat oikeutensa, etsiä esteitä oikeuksien toteutumiselle sekä purkaa näitä esteitä mahdollisuuksien mukaan.

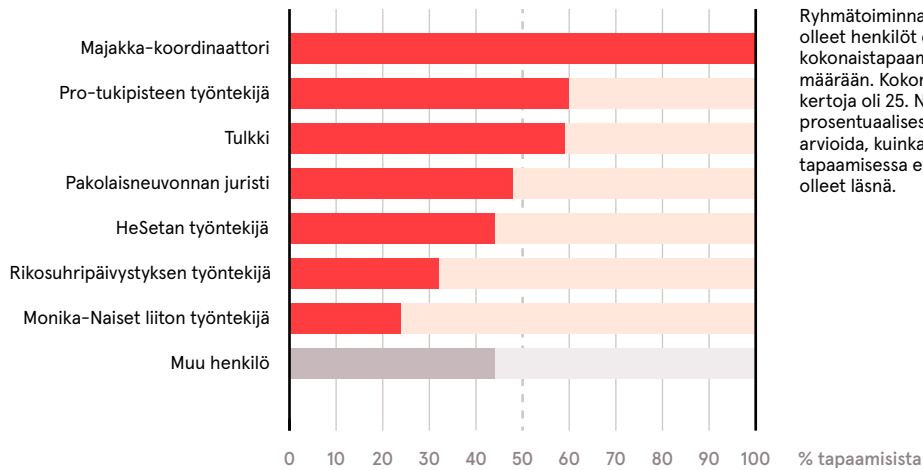
Niin asiakkaiden kuin ammattilaisten ryhmätoimintaa suunniteltiin yhteistyössä hankkeen ja kumppanuusjärjestöjen kanssa. Koordinaattori kartoitti mitkä sellaisia foorumeita kumppanuusjärjestöissä on, joissa tietoa ja tukea rikosuhriteemaan liittyen tarvittaisiin. Majakka-työpajat oli järkevää sisällyttää kumppanuusjärjestöjen jo olemassa oleviin rakenteisiin. Tällä tavalla päästiin suoraan työskentelemään asiakkaiden kanssa ilman aikaa vievää rekrytointiprosessia.

Myös ammattilaisten sekä vapaaehtoisten ja jäsenjärjestöjen edustajien koulutuksiin kerättiin osallistujat kumppanuusjärjestöistä. Rikosuhripäivystyksen pitämään koulutukseen osallistui työntekijöitä kaikista kumppanuusjärjestöistä. Monika-Naiset liiton ja Moniheli ry:n työntekijät markkinoivat vapaaehtoisten ja jäsenjärjestöjen edustajien koulutusta, jonka ansiosta koulutukseen saatiin monipuolinen osallistujaryhmä.

Seuraavalla sivulla olevasta kuvaajasta näkyy kumppanuusjärjestöjen ja hankkeen työntekijöiden osallistuminen ryhmiin. Koordinaattori on ollut mukana kaikissa ryhmissä vastaamassa käytännön järjestelyistä sekä kouluttamassa. Hankkeen lakimies on osallistunut noin puoleen tapaamiskerroista ja toiminut kouluttajana. Pro-tukipiste on osallistunut tapaamiskerroista yli puoleen. HeSetan, Rikosuhripäivystyksen ja Monika-Naiset liiton työntekijät ovat osallistuneet 25–45% tapaamisista. 60 prosentissa tapaamisista on ollut tulkki mukana. Muissa tapaamisissa on käytetty kielenä joko selkosuomea tai englantia.

Kumppanuusryhmäläisten ja hankkeen työntekijöiden lisäksi ryhmissä on vierailut ulkopuolisia kouluttajia. Ryhmissä on vierailut työntekijöitä Seritukikeskuksesta, sos-kriisikeskuksesta ja ennalta estävän poliisin yksiköstä. Mukana on myös ollut Intian suurlähettiläs, suomen kielen opettajia, harjoittelijoita ja vertaisia.

RYHMÄTOIMINTAAN OSALLISTUNEET TAHOT

Ryhmätoiminnassa mukana olleet henkilöt on suhteutettu kokonaistapaamiskertojen määrään. Kokonaistapaamiskertoja oli 25. Näin on prosentuaalisesti mahdollista arvioida, kuinka monessa tapaamisessa eri tahot ovat olleet läsnä.

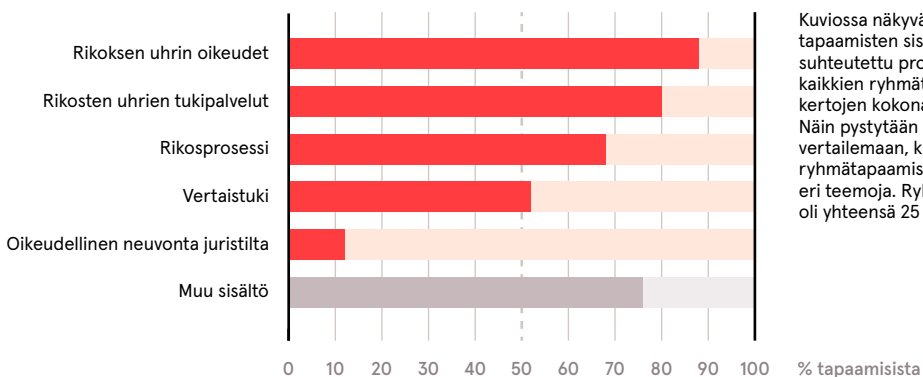
3.2.1.

Ryhmätapaamisten ja työpajojen sisältö

Ryhmätapaamisissa käsiteltiin kaikkein eniten rikosten uhrien oikeuksia. Myös velvollisuuksista puhuttiin. Kysymykset liittyen rikosten uhrien oikeuksiin olivat esillä joka ryhmätapaamisessa ja ne olivatkin merkittäviä niille ryhmäläisille, jotka olivat hankkeen varsinaista kohderyhmää eli rikoksen uhreiksi joutuneita ihmisiä. Kohderyhmällä oli hyvin vähän tietoa omasta rikosoikeudellisesta suojastaan. Toiseksi puhuttelevin teema ryhmätoiminnassa oli rikosten uhrien tukipalvelut. Näistä olivat laajasti kiinnostuneita niin kohderyhmä kuin heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset ja vapaaehtoisetkin. Kohderyhmälle aihe oli tärkeä itsestä huolehtimisen näkökulmasta ja ammattilaisille ja vapaaehtoisille palveluohjauksen näkökulmasta. Rikosprosessin käsittely oli myös keskiössä ryhmäkerroilla. Tähänkin teemaan liittyen kohderyhmällä oli hyvin vähän tietoa suomalaisesta rikosprosessista.

Niissä ryhmissä, joissa hankkeen lakimies oli kouluttamassa, oli tarjolla myös yleistä oikeudellista neuvontaa. Oikeudellisen neuvonnan osuus jäi kuitenkin melko pieneksi, koska ryhmissä ei käsitelty yksittäisten henkilöiden tilanteita vaan puhuttiin asioista yleisellä tasolla, joskin kohdennetusti kullekin koulutettavalle ryhmälle. Ryhmissä koettiin itseisarvoksi lakimiehen läsnäolo ja osallistuminen koulutuksiin. Näin tutustuttiin lakimieheen ja oli helpompaa hakeutua yksilötapaamiseen lakimiehen kanssa saamaan kohdennettua oikeudellista neuvontaa ja puhumaan juuri omasta asiasta.

RYHMÄTAPAAMISTEN SISÄLTÖ

Kuviossa näkyvät ryhmätapaamisten sisällöt on suhteutettu prosentuaalisesti kaikkien ryhmätapaamiskertojen kokonaismäärään. Näin pystytään prosentuaalisesti vertailemaan, kuinka useassa ryhmätapaamisessa käsiteltiin eri teemoja. Ryhmätapaamisia oli yhteensä 25 kappaletta.

Vertaistuki nousi myös tärkeäksi sisällöksi ryhmätoiminnassa. Keskusteltujen teemojen kautta ryhmiin osallistuneet henkilöt jakoivat kokemuksiaan ja tietämystään. Muun sisällön osuus ryhmäkerroilla oli suuri, koska hyvin pian huomattiin, että asiakasryhmien tietotaso oli melko matala. Täten rikosoikeudellisista asioista ei voinut alkaa puhumaan suoraan, vaan ensin piti löytää yhteinen ymmärtämisen taso ryhmiin osallistuneiden kanssa. Tämä ymmärryksen maaperä rakennettiin käymällä läpi ihmisoikeuksia, suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteita, Suomen lainsäädäntöä sekä yhdenvertaisuusajattelua. Käytännössä esimerkiksi

rikoksista puhuttaessa lähdettiin liikkeelle siitä, mikä on rikos Suomessa. Toinen esimerkki kertoo lähisuhdeväkivallan käsittelystä. Ensin piti puhua siitä, mikä on lähisuhdeväkivaltaa ja mikä ei. Käytännössä tätä käytiin läpi keskustelemalla ihmisten henkilökohtaisista rajoista. Erilaisten vierailijoiden kautta keskusteltiin laajasti myös muista teemoista. Tällaisia teemoja olivat poliisin oikeudet Suomessa, ihmiskaupan tunnistaminen, tuki seksuaalirikosten uhreille, rikoksen uhrin mielenterveyteen liittyvät kysymykset ja naisten oikeudet Suomessa.

3.2.2.

Esteet rikoksista ilmoittamattomuudelle

Ryhmäkertojen keskusteluissa tuli laajasti esiin esteitä, jotka estävät ulkomaalaistaustaisia erittäin haavoittuvassa asemassa olevia rikoksen uhreja ilmoittamasta heihin kohdistuneista rikoksista sekä hakemasta apua tilanteeseensa. Yksilötyön kanssa yhteneväisesti ryhmätoiminnassakin yhdeksi suurimmista esteistä nousi tietämättömyys asioista. Tietämättömyyteen linkittyivät kieli- taidottomuus sekä luku- ja kirjoitustaidottomuus. Ryhmätoiminnassa asiakkaat kertoivat muun muassa, etteivät tiedä, mitkä ovat rikoksia Suomessa, he eivät tiedä Suomen lainsäädännöstä, heillä ei ole pääsyä oikean tiedon äärelle, he eivät tiedä rikosuhripalveluista ja lisäksi heillä on väärää tietoa rikosuhriteemasta. Ryhmätapaamisissa tuli ilmi, ettei osa asiakkaista tiennyt seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla henkilöillä olevan samoja ihmisoikeuksia Suomessa kuin muilla ihmisillä.

Muita ryhmäkerroilla usein raportoituja esteitä olivat aikaisemmat syrjintäkokemukset ja epäusko suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Aikaisempien syrjintäkokemusten kerrottiin liittyvän huonoihin kokemuksiin viranomaisista lähtömaissa sekä Suomessa. Tähän liittyy läheisesti epäusko myös suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Ryhmätapaamisissa tuli usein ilmi osallistujien kokemukset ja käsitykset siitä, ettei poliisi auta eikä asioita kannata viedä rikosoikeudellisesti eteenpäin. Ryhmissä myös ajateltiin, etteivät rikosprosessit etene ja ne ovat pitkiä, rikokset eivät etene tutkintaan tai syyttäjälle varsinkin rikosten ollessa pieniä, laki tulee usein esteeksi tutkinnalle ja uhrin oikeuksien toteutumiselle, rikoksiin ei puututa ja rikoksia on vaikea todistaa. Tästä syystä useat ryhmiin osallistuneet totesivat, etteivät vie heihin kohdistuneita rikoksia eteenpäin.

Käsitys siitä, että avunhakeminen lisää ongelmia, istui tiukasti ryhmäläisissä. Tähän liittyvät pelko viranomaisille puhumisesta ja siitä syntyvät mahdolliset seuraukset. Tällaisiksi seurauksiksi nimettiin esimerkiksi tekijän mahdollinen väkivaltainen käyttäytyminen uhria kohtaan ja lasten menettäminen. Usein pelättiin myös oleskelun vaarantumista, jos tulisi ilmi, että asiakas on joutunut myös rikoksien uhriksi. Tähän liittyy häpeän tunne ja itsensä syyllistäminen tapahtuneesta, jonka ryhmäläiset nimesivät yhdeksi esteeksi. Paperittomuus nosti entisestään kynnystä ilmoittaa rikoksista ja hakeutua avun piiriin.

Kulttuuriset syyt nimettiin esteeksi rikoksesta ilmoittamiselle. Jossain ryhmissä tuli esille, että asiat pitää hoitaa perhepiirissä eikä niihin sotketa viranomaisia oli tilanne mikä tahansa. Esimerkiksi lähisuhdeväkivalta nähtiin perheen sisäisenä yksityisasiana. Naisen asemaan rikoksen uhrina liitettiin käsityksiä muun muassa eronneen naisen heikommasta asemasta sekä naisten asemasta suhteessa mieheen yleensä. Ryhmissä tuli esille, että mies hoitaa kaikki asiat, jolloin naisille ei ole kertynyt tietoa asioiden hoidosta eikä heillä ole mahdollisuutta lähteä asioita hoitamaan miehen kontrolloidessa tilannetta. Useat maahanmuuttajataustaiset rikosten uhrin kokivat painostusta yhdenmukaisuuteen lähiyhteisön puolelta ja tämä on ryhmäläisten mukaan yksi este rikosilmoitusten tekemiselle ja avun hakemiselle.

Yhteiskunnan marginaalissa eläminen tuli esiin monissa yhteyksissä ryhmäläisten puheissa. Osa ryhmäläisistä toi esille, että he ovat eristäytyneitä yhteiskunnasta eikä heillä ole sosiaalista verkostoa tai se on hyvin pieni ja koostuu muista maahanmuuttajista. Tällöin pääsy tiedon ja avun lähteille on erittäin kapea marginaalissa elävälle ihmiselle. Ryhmissä mainittiin erityisesti seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvien ihmisten heikko tilanne. Seksityötä tekevät nostivat esille myös pelon oman laittoman toiminnan paljastumisesta. Suomen lainsäädännön mukaan seksityön tekeminen voi olla jossain tilanteissa kiellettyä ja vaikkei mitään laittomuutta tapahtuisikaan niin seksityöntekijöihin kohdistuva stigma estää heitä usein ilmoittamasta rikoksista.

Myös ryhmissä esteeksi mainittiin halu suojella läheistä rikoksen tekijää sekä halu unohtaa tapahtunut kokonaan. Useissa hankkeen asiakkuuksissa rikosten tekijät ovat olleet uhrien läheisiä ja tämä selittää hyvin sitä ristiriitaa, mikä uhreilla on pohtiessaan rikoksesta ilmoittamista. Tästä ristiriidan tunteesta sekä muista ikävistä ajatuksista johtuen on tyyppisempää haluta unohtaa koko epämiellyttävä tapahtuma, kuin viedä sitä eteenpäin.

3.2.3.

Palaute ryhmistä ja työpajoista

Palaute ryhmätoiminnasta oli erittäin hyvää: osallistujat olivat tyytyväisiä saamaansa uuteen ja tärkeään tietoon sekä ryhmäkertojen keskustelemaan ilmapiiriin.

Ammattilaiset ja vapaaehtoiset pitivät koulutusten käytännönläheisyydestä ja keskusteluvuudesta. Koulutusten ideana oli synnyttää dialogia osallistujien ja kouluttajien välille, jotta aiheesta tulisi omakohtainen osallistujille. Osa kertoi saaneensa lisää voimaa auttaa asiakkaita paremmin. Paitsi koulutuksen sisältö niin varmasti myös vertaistuki lisäsi voimaantumista. Osallistujat saivat jakaa kokemuksiaan liittyen teemaan ja huomattaessaan, ettei näiden asioiden kanssa tarvitse olla yksin. Koulutuksissa kannustettiin ammattilaisia ja vapaaehtoisia toimimaan rohkeasti yli ammatti-, kunta- ja järjestörajojen asiakkaiden tilanteiden parantamiseksi. Ryhmiin osallistuneet kaipasivat haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajataustaisten rikosten uhrien tilanteelle lisää mediahuomiota hankkeen kautta.

”Tällaisia keskustelevia koulutuksia pitäisi olla enemmän, jossa saadaan käytännön työkaluja.”

”Tämä on todella tärkeä aihe ja tälle pitäisi saada mediahuomiota.”

”Olen todella tyytyväinen koulutuksesta ja sain motivaatiota auttaa jatkossa muita paremmin. Kiitos teille ja järjestäjille!”

Asiakkaille suunnatuissa työpajoissa hyvä palaute liittyi oikean ja ymmärrettävän tiedon saamiseen. Useat osallistujat mainitsivat, että he kuuluivat asioista ensi kertaa. Ryhmäläiset kokivat hyötynensä työpajoissa saamastaan tiedosta. Tieto oli konkreettista ja vastasi heidän arkensa tilanteista ja kokemuksista nousviin tiedon tarpeisiinsa.

”Kuulin ensi kertaa näistä asioista. Haluan tietää lisää oikeuksistani ja miten rikosilmoitus tehdään.”

”Jos olisin tiennyt tämän kaiken vuosia sitten, niin tilanteeni ei olisi nyt ehkä näin huono. Kiitos kaikesta saamastamme tiedosta.”

”Haluamme tietää lisää. Tulkaa uudestaan kertomaan meille näistä asioista.”

”Aihe oli erittäin kiinnostava ja kosketti.”

Osa työpajoihin osallistuneista asiakkaista koki tärkeäksi viedä ryhmässä oppimaansa tietoa eteenpäin. Osa halusi varata itselleen ajan yksilötapaamiseen hankkeen lakimiehen ja koordinaattorin kanssa.

”Tämä oli tärkeää tietoa. En tiennyt, että Seri-keskus on olemassa.

Seri-keskuksen toiminnasta olisi tärkeä puhua myös perheiden nuorille.”

”Aion kertoa teistä ystävälleni, joka on vaikeuksissa.”

”Haluan varata ajan yksityistapaamiseen ja käsitellä kokemaani rikosta.”

Ryhmäkertoihin osallistujat toivat esiin myös kehitysehdotuksia. Ryhmäkerroilla aika tuntui loppuvan kesken ja osallistujat kaipasivat lisää tietoa aiheesta. Asiakkaiden työpajoja toivottiin järjestettävän enemmän ja usealla eri kielellä, jotta ne tavoittaisivat enemmän rikoksen uhreja. Ryhmätoiminnassa käytettiin pääosin tulkkeja, mutta selkosuomeksi pidetyistä työpajoista tuli palautetta aiheen termistön vaikeasta ymmärrettävyydestä. Rikosuhriteema sisältää paljon vaikeaa sanastoa ja jotta asia todella tulisi ymmärretyksi, niin olisi tarkoituksemukaisinta käyttää tulkkeja. Joissain työpajoissa osaa asiakkaista häiritsi tulkkaus, koska he ymmärsivät joko suomea tai englantia sen verran hyvin, etteivät tarvinneet tulkkausta.

Työpajat kohderyhmille

Hankkeessa on järjestetty 20 työpajaa asiakkaille. Asiakkaiden työpajoissa oli yhteensä 161 käyntikertaa. Uusia asiakkaita työpajojen kautta tavoitettiin arviolta 70. Uusien asiakkaiden määrää on vaikea tarkalleen arvioida, koska tietyille ryhmälle järjestetyn koulutuskokonaisuuden kävijäryhmissä tapahtui pieniä muutoksia käyntikerrasta riippuen. Välillä työpajoista jäi joku henkilö pois ja tuli uusia tilalle. Keskimäärin asiakkaille järjestettyihin työpajoihin osallistui 8 henkilöä ryhmää kohden.

Työpajoja järjestettäessä otettiin huomioon, että rikosuhriteeman käsittely saattaa olla asiakkaille hyvin raskasta. Varsinkin sellaisissa tilanteissa, joissa asiakas on itse joutunut rikoksen uhriksi, saattaa työpajassa asiakkaan tunteet nousta pintaan ja palata mieleen. Jos asiakkailla syntyisi voimakkaita reaktioita työpajoissa käsiteltyihin aiheisiin, sovittiin etukäteen, miten tilanteesta toimitaan. Käytännössä tämä tarkoitti asiakkaan mahdollisuutta keskustella tilanteestaan työpajan jälkeen jonkun paikallaolevan ammattilaisen kanssa. Lisäksi työpajojen aluksi korostettiin, että työpajassa käsitellään asioita yleisellä tasolla eikä käydä läpi osallistujien henkilökohtaisia kokemuksia. Toki osallistujilla oli mahdollisuus mainita kokemuksistaan, mutta niihin ei työpajoissa menty sen syvemmin.

3.3.1.

HeSetan työpajat

HeSetan asiakkaille järjestettiin yhteensä viisi työpajaa kevään 2018 aikana. Ryhmät pidettiin HeSetan jo olemassa olevissa ryhmissä HeSetan tiloissa.

Together-ryhmässä pidettiin kolme työpajaa. Työpajoja vetivät hankkeen koordinaattori ja lakimies. Together-ryhmä on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien pakolaistaustaisten ihmisten ryhmä. Ryhmässä puhutaan useita kieliä. Työpajat pidettiin englannin kielellä ja tulkattiin arabiaksi. Lisäksi vertaistulkit tulkkasivat työpajassa myös ranskaksi ja turkiksi. Työpajoissa jaettiin esitteitä rikosten uhrien tukipalveluista useilla eri kielillä ja suurin osa asiakkaista otti esitteitä mukaansa. Työpajojen rakenteeseen kuului tiedollinen osuus sekä toiminnallinen osuus, jossa osallistujat pääsivät itse käsittelemään työpajan teemaa.

Ensimmäisen työpajan teemoina olivat ihmisoikeudet, suomalainen rikoslainsäädäntö ja mikä on rikos Suomessa. Lisäksi osallistujille esiteltiin Majakka-hanke ja kerrottiin, kuinka hakeutua hankkeen palveluihin. Työpajassa järjestettiin myös pienryhmätyöskentelyä. Jokainen pienryhmä sai kaksi kuvaa, joista valitsivat toisen. Ryhmäläiset keskustelivat kuvan herättämistä ajatuksista ja voisiko kuvassa olla kyseessä rikos. Pienryhmien keskustelut purettiin koko ryhmän kanssa ja teemoista keskusteltiin yhdessä. Teemoiksi nousivat seksuaalinen väkivalta, lähisuhdeväkivalta, syrjintä sekä rajat yksilöiden välillä ja parisuhteessa. Työpajassa myös pyrittiin auttamaan ihmisiä tunnistamaan heihin kohdistuvat vääryydet ja rikokset, tunnistamaan oikeutensa ja hakeutumaan avun piiriin esimerkiksi Majakka-hankkeen kautta. Keskustelu olisi jatkunut pidempäänkin.

Tunnelma työpajassa oli lämmin ja turvallinen. Ihmiset uskalsivat puhua ryhmässä ja uusi jäsen otettiin henkilökohtaisesti vastaan. Ryhmäläisillä oli selkeät säännöt ryhmälle ja niitä kunnioitettiin. Ryhmäläiset olivat kiitollisia teeman käsittelystä ja halusivat kuulla lisää. Yksi ryhmäläinen sanoi, että hän kuuli näistä asioista vasta ensimmäistä kertaa ja haluaa tietää lisää käytännön asioista, eli kuinka tehdä rikosilmoitus ja millaiset hänen oikeutensa ovat Suomessa. Yksi ryhmäläinen kertoi kaverinsa tarvitsevan apua ja aikoi välittää Majakka-työntekijöiden yhteystiedot hänelle.

Toisen työpajan teemana oli rikosilmoituksen teko, rikosprosessi, poliisin toiminta ja oikeudet Suomessa, rikoksen uhrin oikeudet ja palvelut rikoksen uhreille. Poliisin oikeuksia käytiin läpi visan avulla, jossa oli väittämiä poliisin toimintaoikeuksista Suomessa. Osallistujat äänestivät pienryhmissä väitteiden paikkaansa pitävyyttä. Visa herätti paljon keskustelua ja osallistujat uskalsivat kysyä kysymyksiä. Työntekijöiden näkökulmasta ryhmäläiset alkoivat herätä rikosteemaan omien oikeuksien oivaltamisen kautta sekä suomalaisen viranomaistoiminnan ja yhteiskunnan ymmärtämisen kautta.

Kolmannen työpajan teemana oli ihmiskauppa ja sen tunnistaminen. Teema valikoitui osallistujien toiveesta sekä siksi, että ryhmässä oli todennäköisesti ihmiskaupan uhreja. Osalle osallistujista oli haastavaa ymmärtää, mitä ihmis-

kauppa tarkoittaa. Osalle osallistujista syntyi ymmärrys ihmiskaupasta ilmiönä. Osallistujat kuvailivat ihmiskauppaa ilmiönä seuraavasti:

- ”Ihmiskauppa on salakuljetusta ja toisesta ihmisestä hyötymistä esim. suomalainen mies tarjoaa majoitusta pakolaiselle ja vaatii korvikkeeksi jotain.”
- ”Valtaa omaavat ihmiset käyttävät pakolaisen asemaa hyväksi.”
- ”Köyhyys pakottaa ihmiset suostumaan hyväksikäyttöön. Esim. malesialaiset. Näin uhrilla ei ole vaihtoehtoja, koska perhe on elätettävä.”
- ”Raha on tärkeä tekijä hyväksikäytössä. Ihmiset haluavat hyötyä toisistaan.”
- ”Irakissa ihminen voi joutua ihmiskaupan uhriksi joka metrillä, jonka hän kävelee. Erityisesti lapset uhriutuvat. Miten saada apua Suomessa ja millaista apua?”
- ”Joku myy sinua eteenpäin ja ottaa rahat.”

Art Café -ryhmässä pidettiin kaksi työpajaa keväällä 2018. Työpajat myötäilivät samoja teemoja Together-ryhmän kanssa. Myös Art Caféssa käy sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvia turvapaikanhakijoita. Työpajoissa oli jonkin verran samoja osallistujia, kuin Together-ryhmässä. Tämä ei kuitenkaan muodostunut ongelmaksi, koska asiakkaat kokivat oppivansa Art Caféssa uusia asioita samoista teemoista. Lisäksi teemoja syvennettiin ja lähestyttiin hieman eri näkökulmista, jotta kaikki osallistujat olisivat saaneet työpajoista mahdollisimman paljon irti. Työpajojen kielenä toimi englanti, jota tulkki käänsi arabiaksi ja vertaistulkki ranskaksi.

Ensimmäisessä Art Cafén tapaamisessa teemoina olivat Majakka-hanke, ihmisoikeudet, LGBTIQ-ihmisten oikeudet Suomessa, mikä on rikos Suomessa, rikosilmoituksen teko sekä rikosuhripalvelut. Rikoksia käytiin läpi pienryhmätyöskentelyllä kuvien avulla, kuten Together-ryhmässäkin. Tämä herätti jälleen paljon keskustelua. Kuvatyöskentelyssä puhuttiin seksuaalisesta autonomiasta ja suostumuksesta, läheisten ihmisten välillä tapahtuvasta väkivallasta ja oman ja toisten vapauden kunnioittamisesta. Osallistujat myös totesivat, että henkistä väkivaltaa on vaikeampi tunnistaa.

Keskusteluun nousi myös vastaanottokeskuksissa asuminen ja siihen liittyvät haasteet. Osallistujat kokivat, ettei vastaanottokeskuksissa saa apua ja joutuu itse huolehtimaan itsestään. Jos tulee esimerkiksi pää kipeäksi, ei saa särkylääkettä vaan käsketään ostoksille apteekkiin omilla rahoilla. Osallistujat kertoivat, että vastaanottokeskuksissa on enemmän kiusaamista kuin vaikka kaduilla. Suomalaiset saattavat huutaa joskus kadulla jotain tyhmää vaikka LGBTIQ-henkilön ulkonäöstä, mutta vastaanottokeskuksissa muut turvapaikanhakijat kiusaavat todella paljon. Osallistujat pohtivat, mitä asialle voisi tehdä.

Ihmisoikeuksista puhuttaessa osa osallistujista koki, etteivät heidän oikeutensa toteudu. LGBTIQ-ihmisten oikeuksista juteltaessa eräs osallistuja kysyi, mitä tarkoittaa, että heillä on samat oikeudet palveluihin kuin muilla. Puhuttiin syrjinnän tunnistamisen vaikeudesta sekä siitä, että jos rikoksen motiivina on uhrin sukupuolinen tai seksuaalinen suuntautuminen tai ulkomaalaisuus, on kyseessä viharikos, joka koventaa rikoksen tuomiota. Tässä kohtaa osallistuja kysyi, mistä voi tietää tekijän motiivit. Todettu, ettei niitä voikaan tietää, ellei tekijä tuo niitä mitenkään konkreettisesti esille.

Toisessa Art Cafén työpajassa teemana oli rikosprosessi, poliisin toiminta-aikeudet ja rikoksen uhrin oikeudet Suomessa. Poliisin oikeuksia käsiteltiin visan kautta, kuten Together-ryhmässä. Visa herätti paljon kysymyksiä. Osallistujat kyselivät mm. seuraavia asioita:

- Jos rikoksen tekijöitä on useita, joutuvatko kaikki maksamaan saman korvaussumman?
- Miksi poliisi on pahoinpidellyt ihmisiä vastentahtoisen palautuksen yhteydessä? (Osallistujat kertovat Internetissä olevista videoista, joissa turvapaikanhakijat esittelevät saamiaan ruhjeita vastentahtoisissa palautustilanteissa.)
- Voiko uhri viedä rikoksen oikeuteen, vaikka syyttäjä ei veisi?
- Miten toimia, kun on lainannut jollekin rahaa eikä tämä maksa takaisin?
- Miksi poliisista ei kuulu mitään rikosilmoituksen teon jälkeen?

HeSetan työpajoissa tuotiin esille seuraavanlaisia esteitä rikoksista ilmoittamattomuudelle:

- Pelko mahdollisista seuraamuksista, esim. tekijän kostotoimista
- Kokemus, ettei seksuaalivähemmistöön kuuluvaa ihmistä kuunnella tai auteta viranomaispuolella.
- Kulttuuri asettaa esteet kertomiselle. Esim. Irakissa raiskauksen uhriksi joutunut ei voi kertoa asiasta kenellekään, koska asiasta ei vain puhuta. Raiskauksen uhri nähdään syyllisenä rikokseen ja rikkoneen seksuaalisiveellisyysperiaatteita. Perhe saattaa hylätä raiskatun tai perheelle voidaan tehdä jotain, jos perheenjäsen on raiskattu. Varsinkin on näin, jos uhri kuuluu seksuaalivähemmistöön.
- Epäluottamus poliisiin
- Huonot kokemukset kotimaan viranomaisista
- Häpeä tapahtuneesta
- Ajatus, että pitää selvittää yksin
- Jos rikoksentehtyjä on rakas kumppani, ei haluta tälle ongelmia ja halutaan antaa mahdollisuus muuttua.
- Ei tietoa, mistä apua voisi saada, mihin mennä, miten toimia eikä uskota kenenkään pystyvän auttamaan
- Ei tunneta lakia, ei tiedetä mikä on rikos
- Syyllistäminen tapahtuneesta. Sanotaan, että tapahtunut oli oma vika, koska kuuluu vähemmistöön.
- Ei uskota poliisin kykyyn auttaa, jolloin ei edes haluta mennä tekemään rikosilmoitusta.
- Poliisi haluaa vain todisteita rikoksesta ja jos niitä ei ole, ei kannata mennä tekemään ilmoitusta.
- Ei uskalleta mennä poliisiin ja muiden viranomaisten luokse
- Rikos ei etene kuitenkaan tutkintaan tai syyttäjälle / poliisitutkimus ei etene
- LGBTI-ihmiset elävät omassa kuplassaan ja ovat ujoja eivätkä puhu muille.
- Laki ei suojaa LGBTI-ihmisiä.
- Stigma

3.3.2.

Monika-Naiset liiton työpajat

Monika-Naiset liiton Kotoutumiskeskus Monikan tiloissa pidettiin kaksi työpajaa kevään 2018 aikana. Työpajat olivat kertainfoja, eli eivät usean kerran kokonaisuuksia kuten HeSetassa ja Pro-tukipisteellä. Työpajat pidettiin selkosuomeksi. Osallistujien kielitaso oli erittäin vaihteleva ja osa ymmärsi enemmän ja osa vähemmän. Työpajoissa jaettiin esitteitä rikosuhripalveluista ja asiakkaat ottivat esitteitä mukaansa.

Ensimmäinen työpaja pidettiin suomen kielen ryhmässä, johon osallistui maahanmuuttajataustaisia naisia eri maista. Työpajan vetivät hankkeen koordinaattori ja lakimies. Työpajassa esiteltiin Majakka-hanke, käytiin läpi ihmisoikeuksia, Suomen lakia, mikä on rikos Suomessa, rikosilmoituksen tekoa sekä kerrottiin rikosuhripalveluista. Rikoksia käytiin läpi pienryhmätyöskentelyn ja kuvien avulla. Työpajassa asiakkaat innostuivat pohtimaan aihetta, vaikkakin heidän kielitaitonsa oli hyvin rajallinen. Asiakkaat olivat kiitollisia saamastaan tiedosta.

Toinen työpaja pidettiin Elämänkaari-ryhmässä, jossa maahanmuuttajataustaiset naiset olivat kevään aikana käsitelleet erilaisia elämänkaareen liittyviä asioita. Myös tässä ryhmässä oli vaihteleva kielitaso ja työpaja pidettiin selkosuomeksi. Työpajan teemana oli Majakka-hanke, rikosprosessi ja rikosten uhrien tukipalvelut. Työpajan vetivät hankkeen koordinaattori ja Rikosuhripäivystyksen työntekijä. Osallistujat kyselivät aktiivisesti kysymyksiä Rikosuhripäivystyksen työntekijältä. Aihe oli sanastoltaan vaikea, mutta asiakkaat pääsivät työstämään teemaa omien kokemusten ja kysymystensä pohjalta. Kuvatyöskentely oman kielisissä pikkuryhmissä kuitenkin helpotti kommunikointia.

Monika-Naiset liiton vapaaehtoisten ja Moniheli ry:n jäsenjärjestöjen edustajien koulutuksesta nousi esiin tarve viedä rikosuhritietoutta Suomen intialaiseen yhteisöön. Asian ottivat puheeksi koulutuksen käyneet intialaiset naiset, jotka

kuuluivat Indian women in Finland -järjestöön. Heidän mukaansa intialainen yhteisö viettää aikaa yhdessä erilaisten iloisten tapahtumien ja juhlien merkeissä, mutta yhteisön tasolla ei puhuta haasteista, joita yhteisö kohtaa. Tällaisia haasteita ovat lähisuhdeväkivalta sekä hyväksikäyttö työmarkkinoilla. Indian women in Finland -järjestön edustajien mukaan haasteelliset asiat tulisi ottaa puheeksi yhteisössä ja herätellä yhteisöä näihin teemoihin.

Tältä pohjalta lähdettiin yhdessä ideoimaan intialaiselle yhteisölle suunnattua seminaaria. Mukana suunnittelussa ja toteutuksessa oli Indian women in Finland -järjestön naisedustajia, Majakka-hankkeen koordinaattori ja lakimies sekä Monika-Naiset liiton työntekijöitä. Seminaarin teemaksi valikoitui lähisuhdeväkivalta, sen tunnistaminen ja auttavat tahot Suomessa. Seminaari suunnattiin naisille, jotta ympäristö olisi turvallinen puhua aiheesta. Seminaarin tiimoilta käytiin tapaamassa myös Intian suurlähettilästä, joka antoi hyväksyntänsä seminaarille ja piti aiheen puheeksi ottoa tärkeänä yhteisön näkökulmasta. Suurlähettiläs tuli avaamaan tilaisuuden. Lisäksi seminaarissa puhui Monika-Naiset liiton turvakodin työntekijä sekä Majakka-hankkeen koordinaattori ja lakimies. Seminaari pidettiin 19.5.2018 Espoon Leppävaarassa Sellon kirjastossa. Koulutuskieki oli englanti.

Osallistujia puhutteli kulttuuriset erot Suomen ja Intian välillä. Useat osallistujat ilmaisivat, että he eivät ole saaneet mielestään oikeutta rikos- ja huoltajuusasioissa. Yhden osallistujan mielestä oli väärin, että lähisuhdeväkivaltilanteissa nainen ja lapset joutuvat lähtemään perheen kotoa. Nähtiin epäoikeudenmukaisena, että uhri joutuu lähtemään ja tekijä saa jäädä. Yhdellä osallistujalla oli oma kokemus lähisuhdeväkivallasta, jonka hän jakoi seminaarissa. Osallistuja ohjattiin Monika-Naiset liiton palveluihin. Osallistuja toi kuitenkin ilmi, että jos hänellä olisi ollut kaikki seminaarissa saamansa tieto aiemmin, ei hänen tilanteensa ehkä olisi niin kurja tänä päivänä. Hän korosti, ettei tietoa ole, kun saapuu Suomeen. Kulttuurisesti ei ymmärretä, mikä on rikos ja miten voi toimia ja millaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia rikoksen uhrilla ja naisella on elää Suomessa avioeron jälkeen. Osallistujat kiittivät seminaarissa saamastaan tiedosta ja olisivat toivoneet saavansa samanlaista neuvontaa jo aiemmin.

Seminaarin jälkeen päätettiin pitää jatkoseminaari, koska tarve keskustelulle ja tiedolle yhteisössä tuntui olevan suuri. Seuraava seminaari suunniteltiin pidettäväksi syksyllä 2018. Yhteistyökumppaneiden kiireiden vuoksi seminaari siirtyi keväälle 2019, jolloin Majakka-hanke on jo päättynyt.

Seminaariin osallistujat mainitsivat esteiksi avun hakemiselle:

- Lähisuhdeväkivallan vaikea todistettavuus
- Tietämättömyys rikosuhripalveluista ja lainsäädännöstä
- Poliisi uskoo miestä eikä naista
- Lapset saatetaan ottaa huostaan eli pelko lasten menettämisestä
- Ei uskota avun toteutumiseen
- Huonot menneisyyden kokemukset
- Ei tiedetä, miten naisena selvittää Suomessa yksin
- Kulttuuriset erot esim. uskomukset eronneen naisen heikkoudesta, joissain kulttuureissa naiset eivät hoida virallisia asioita, miehet hoitavat
- Ei tietoa, mitä pitää tehdä, mihin pitää mennä ja mistä saa apua (ihmiset jäävät yksin ongelmien kanssa)
- Kielitaito ei riitä asioiden hoitamiseen ja selvittämiseen.
- Pelätään poliisia, ei luoteta poliisiin
- Pelko seurauksista: miten käy minulle tai perheelle jos ilmoitan rikoksesta?

3.3.3.

Pro-tukipisteen työpajat

Pro-tukipisteellä järjestettiin viisi työpajaa syksyn 2017 ja kevään 2018 aikana. Tämän lisäksi tehtiin vierailukäynti Seri-tukikeskukseen ryhmän kanssa. Työpajat pidettiin monikulttuurisessa vertaisryhmässä, jossa käy pääasiassa ulkomaalaistaustaisia seksityötä tekeviä asiakkaita. Työpajat pidettiin Pro-tukipisteen tiloissa. Työpajoissa puhuttiin suomea ja tulkit käänivät sisällön thaiksi ja venäjäksi. Työpajoissa jaettiin esitteitä rikosuhripalveluista ja jotkut osallistujista kiinnostuivat niistä.

Ensimmäinen työpaja järjestettiin syksyllä 2017. Työpajassa esiteltiin Majakka-hanke osallistujille ja käytiin läpi rikoksia ja rikosprosessia Suomessa. Työpajan vetivät hankkeen koordinaattori ja Rikosuhripäivystyksen työntekijä. Työpajassa oli sisällöllinen osuus sekä pienryhmätyöskentelyä kuvakorttien avulla. Ryhmäläiset intoutuivat keskustelemaan aiheesta omien kokemustensa pohjalta. Pienryhmiin jakauduttiin kieliryhmittäin ja näin keskustelussa tuli esille myös kulttuuriset erot liittyen teemaan.

Pienryhmätyöskentelyssä osallistujat keskustelivat muun muassa lasten ja nuorten tekemistä rikoksista ja kuinka asiat käsitellään perheessä. Lisäksi pohdittiin lähisuhdeväkivaltaa ja kuinka siihen tulisi puuttua. Thaimaalaisten mielestä lähisuhdeväkivalta samoin kuin lasten ja nuorten tekemät rikokset ovat perheen sisäinen asia eikä niistä puhuta ulkopuolisille. Tällä tavoin pyritään välttämään asiasta mahdollisesti koituvat seuraukset viranomaisten kanssa. Venäläisten osallistujien mielestä nämä eivät ole pelkästään perheen sisäisiä asioita, mutta ensin asiat yritetään selvittää itse.

Keskustelu lähisuhdeväkivallasta syveni työpajan aikana. Osallistujia puhutteli erityisesti se, kuinka vaikeaa lähisuhdeväkivaltaa voi olla todistaa. Varsinkin jos kyseessä on uhkailu ja henkinen väkivalta. Miten voi todistaa, kun on sana sanaan vastaan? Myös mustasukkaisuus ja vapauden rajoittaminen lähisuhdeväkivallan muotoina nousivat esiin seuraavissa kommentteissa:

”Rajoittamista voi luulla rakkaudeksi.”

”Tšehov on sanonut: jos ensimmäisessä aktissa on pyssy seinällä, viimeisessä se ampuu. Sairaalloinen mustasukkaisuus ja vainoharhaisuus ovat ongelma. Suomessa voi helpommin lähteä ja vaihtaa asuinpaikkaa, jos kumppani on uhkaava. En tiennyt avusta. Oli pakko lähteä.”

”En osannut kieltä ja mies sanoi, että et tarvitse suomen kieltä.

Mihin tarvitset kieltä, kun olet kotona lasten kanssa. En osannut ostaa mitään kaupasta, kun en osannut kieltä. Ystävät auttoivat huomaamaan, että ei normaalia, että mies rajoittaa menemistä. Mies ei päästänyt minua mihinkään yksinään.”

”Aiemmin oli vielä vähemmän infoa omalla kielellä. Lapsilla kiristäminen ja omaisuus pitivät yhdessä (parisuhteessa). Ihminen toivoo, että toinen muuttuisi.”

Osallistujat toivoivat lisää tietoa siitä, miten voisi suojata itseään henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta.

Toinen työpaja pidettiin keväällä 2018. Työpajan vetivät hankkeen koordinaattori ja lakimies. Työpajan teemoina olivat ihmisoikeudet, rikoksen uhrin oikeudet, poliisin oikeudet ja velvollisuudet, rikosilmoituksen teko sekä rikosuhripalvelut. Poliisin oikeuksia käytiin läpi visailun avulla. Visassa esitettiin väitteitä poliisin oikeuksista ja osallistujat äänestivät pienryhmissä väitteiden paikkaansa pitävyydestä. Visa herätti paljon keskustelua. Asiakkaat toivat esiin, että kokevat eri etnisiä ryhmiä kohdeltavan eriarvoisesti poliisin taholta.

Työpajan osallistujat esittivät seuraavia kysymyksiä:

- Onko perustuslaki sama koko maailmassa?
- Mitkä ovat vartijoiden ja ovimiesten toiminnan rajat?
- Saako vartija tarkistaa laukun baarissa?
- Missä ihmisoikeussopimuksissa Venäjä on mukana?
- Onko Intia mukana ihmisoikeussopimuksissa?
- Tarvitseeko poliisi kirjallisen luvan laukun tarkastamiseen?
- Mistä numerosta voi soittaa ambulanssin?
- Kestääkö rikosilmoituksen teko kauan?

Kolmas työpaja pidettiin keväällä 2018. Työpajan veti Seri-tukikeskuksen työntekijät. Työpajan ideana oli, että Pro-tukipisteen asiakkaat ja työntekijät yhdessä oppisivat Seri-keskuksen toiminnasta ja että ohjautuminen keskuksen olisi helpompaa jatkossa. Seri-keskus on seksuaaliväkivaltaa kohdanneiden tukikeskus Helsingissä, joka tarjoaa palvelut keskitetysti samasta osoitteesta. Työpajan aikaan keskus oli ollut toiminnassa vuoden, eli kyse oli uudesta toiminnasta.

Seuraavia kysymyksiä esitettiin Seri-keskuksen työntekijöille:

- Onko keskuksen työntekijöillä rikosilmoitusvelvollisuus?
- Antavatko työntekijät tietoja viranomaisille?
- Saako paperiton palvelua Seristä?
- Kuinka nopeasti pitää mennä hoitoon raiskauksen jälkeen?
- Miten näistä asioista puhutaan perheen nuorille?
- Jos raiskaus tapahtuu laivalla tai ulkomailla, saako Seristä apua?
- Milloin HIV estolääkitys aloitetaan ja paljon se maksaa?

Syksyllä 2018 saman ryhmän kanssa tehtiin vierailu Seri-tukikeskuksen tiloihin. Vierailun aikana päästiin käytännössä näkemään, miten keskuksen saavutaan ja millainen paikka se on. Lisäksi saatiin lisää tietoa keskuksen toiminnasta. Vierailulle lähti mukaan niin asiakkaita kuin työntekijöitäkin.

Asiakkaat olivat kiitollisia saamastaan tiedosta ja pitivät aihetta tärkeänä. Monikulttuurisessa ryhmässä säännöllisesti käyneistä asiakkaista osa jäi pois Majakka-työpajoista ja tämä saattaa johtua juuri aiheen raskaudesta. Työpajoihin osallistuneet toivoivat myös lisää tietoa, kuinka huolehtia itsestään. Erityisesti osallistujia kiinnosti, kuinka huolehtia itsestään, jos on jo päätyneet rikoksen uhriksi, muttei halua viedä asiaa viranomaisille. Lisäksi osallistujia kiinnosti, miten voisi ennaltaehkäistä rikoksen uhriksi joutumista.

Syksyllä 2017 järjestettiin Pro-tukipisteen työpaja, jonka tavoitteena oli tavoittaa afrikkalaista liikkuvaa väestöä. Työpajassa näytettiin dokumentti Becky's Journey ja tämän dokumentin pohjalta puhuttiin liikkuvuudesta, siirtolaisuudesta, ihmisoikeuksista ja rikosoikeudellisesta suojasta. Dokumentin on käsikirjoittanut ja ohjannut tanskalainen dokumentaristi ja antropologi [Sine Plambech](#), joka on perehtynyt erityisesti nigerialaisten naisten asemaan sekä Euroopassa että Nigeriassa. Elokuva kertoo tositarinan 26-vuotiaasta nigerialaisnaisesta, joka yrittää kahdesti matkustaa Eurooppaan paperittomana tekemään seksityötä. Molemmilla kerroilla Becky epäonnistuu, mutta hän edelleen unelmoi paremmasta elämästä Euroopassa. Dokumentti sisältää vaikeitakin kohtauksia, koska matka Afrikan mantereen halki paperittomana on hengenvaarallinen ja osa matkakumppaneista kuolee matkalla. Toisaalta dokumentissa kuvaillaan Nigerian tilannetta ja kuvastossa on tuttuja asioita paikallisille ihmisille.

Dokumenttielokuva kestää 20 minuuttia ja sitä näytettiin Pro-tukipisteen päivystyksen asiakkaille kahden päivystyksen yhteydessä.¹ Päiväksi valittiin maanantai, jolloin päivystyksessä käy eniten afrikkalaisia asiakkaita. Hankkeen koordinaattori osallistui päivystykseen ja kertoi työpajasta.

Ensimmäisessä työpajassa dokumenttielokuva kävi katsomassa kaksi nigerialaista asiakasta ja toisessa kolme nigerialaista, kaksi venäläistä ja yksi ukrainalainen asiakas. Työpajoihin osallistujien mielestä dokumentti oli erittäin puhutteleva. Nigerialaiset asiakkaat tunnistivat dokumentista paikkoja ja kulttuuriin liittyviä asioita kuten ruokalajeja. Lisäksi he pohtivat syitä, miksi ihmiset ja varsinkin nuoret lähtevät Nigeriasta. Nigerian poliittinen ja taloudellinen tilanne on asiakkaiden mukaan niin huono, että se pakottaa ihmiset lähtemään etsimään parempaa elämää. Yksi asiakas kertoi, että ennen ihmiset tulivat Nigeriasta lentokoneella Eurooppaan, kun asiat olivat paremmin. Nykyisin köyhyys ja epätoivo pakottavat lähtemään maa- ja meriteitse Eurooppaan, joka on hyvin vaarallista. Aavikolta voi selvitä hengissä asiakkaiden mukaan vain Jumalan turvin, koska aavikolla ei ole ruokaa eikä juomaa, matkat kestävät, naisia raiskataan jne. Monet osallistujista mainitsivat, että heidän sukulaisiaan on kadonnut aavikolle eikä heidän kohtalostaan tiedetä tänäkään päivänä.

Asiakkaat itse kokivat myös olleensa pakotettuja lähtemään Nigeriasta, koska työtä ei ollut. Jos vaakakupissa oli joko varastelu Nigeriassa tai seksityö Euroopassa, olivat asiakkaat valmiita valitsemaan seksityön. Osa asiakkaista oli tehnyt Euroopassa muitakin töitä, mutta päätyneet lopulta seksityöhön elättääkseen

¹ Pro-tukipisteen päivystys on auki maanantaisin ja torstaisin ja seksityötä tekevät asiakkaat voivat tulla päivystykseen tapaamaan terveydenhoitajaa, sosiaalityöntekijää ja muita seksityöntekijöitä. Päivystyksessä pätee matalankynnyksen periaate, eli päivystyspalvelut ovat luottamuksellisia, nimettömiä ja maksuttomia. Päivystyksessä tarjoillaan myös kevyt lounas ja kahvia.

perheensä, itsensä sekä maksaakseen velkansa. Joskus velkasummat saattoivat kasvaa salakuljettajien tai ”madamien” toimesta. ”Madamet” ovat jo aiemmin Eurooppaan Afrikasta tulleita naisia, jotka ottavat uudet työt vastaan Euroopassa ja jotka saavat osan seksityötä tekevien tuloista korvauksena auttamisesta Eurooppaan saapumisessa sekä työn löytämisessä. Osa asiakkaista kuitenkin kokee, että matka Eurooppaan salakuljettajien kanssa ei ole ihmiskauppaa, koska asiat on kaikki sovittu ja ihmiset ovat tietoisia ottamistaan riskeistä. He usein myös allekirjoittavat paperin, jossa todetaan matkan olevan hengenvaarallinen.

Nigerialaisten asiakkaiden kertoman mukaan harva palaa Nigeriaan enää asumaan Eurooppaan tulon jälkeen, koska elämä on kurjaa Nigeriassa. Lomilla käydään kotimaassa ja silloin paikalliset ihailevat Eurooppaan muuttaneita, koska Euroopassa asuvat ovat usein syöneet paremmin. Todellisuus Euroopassa saattaa kuitenkin olla toinen. Asiakkaat kokevat, että Eurooppa on hyvin byrokrattinen paikka ja oleskelulupaa on vaikea saada. Varsinkin Suomessa ei voi saada edes asuntoa ilman virallisia papereita. Lisäksi Suomessa asiakkaat ovat kohdanneet väkivaltaa kuten raiskauksia, mutta eivät uskalla ilmoittaa niistä poliisille paperittomuutensa vuoksi ja koska tekevät seksityötä. Myös stigma rajoittaa seksityötä tekevien afrikkalaisten osallistumista yhteisönsä toimintaan Suomessa, koska seksityön tekeminen nähdään syntinä ja tuomittavana asiana. Esimerkiksi jotkut eivät uskalla mennä yhteisönsä kirkkoon juuri tästä syystä.

Työpajoissa ja osana muutakin asiakastyötä on puhuttu ihmisoikeuksista ja rikoksen uhrin oikeuksista Suomessa. Ihmisiä on kannustettu olemaan yhteydessä Pro-tukipisteeseen, jos heidän oikeuksiaan loukataan tai he ovat muuten vaikeassa tilanteessa. Afrikkalaistaustaiset asiakkaat olivat kiitollisia siitä, että olemme kiinnostuneita heidän todellisuudestaan.

Muualta kuin Afrikasta tulleet asiakkaat pitivät dokumenttielokuvaa myös voimakkaana kuvauksena nuoren naisen pyrkimyksestä parempaan elämään. Heitä puhutteli kulttuurierot Afrikan mantereiden ja Itä-Euroopan välillä. Osa asiakkaista löysi yhtymäkohtia kulttuureista ja siitä, että seksityötä lähdetään tekemään omasta maasta toiseen maahan. Osalle oli vaikea asettua Afrikasta tulleiden asemaan. Yhteisessä keskustelussa painotettiin yhtymäkohtia afrikkalaistaustaisten ja ei-afrikkalaistaustaisten välillä.

Työpajoissa tuli ilmi seuraavanlaisia esteitä rikoksista ilmoittamattomuudelle:

- Paperittomuus
- Pelko oleskeluoikeuden menettämisestä, jos jää kiinni seksityön tekemisestä.
- Pelko poliisia kohtaan
- Kokemus, ettei poliisi auta ulkomaalaisia Suomessa.
- Seksityöntekijän stigma
- Pakko maksaa velat, joten ei voi lopettaa seksityötä, joten poliisille ilmoittaminen on liian suuri riski
- Suomalaisia kuunnellaan enemmän, ulkomaalaisia rikoksen uhreja ei kuunnella
- Rikoksen uhriksi joutuminen on yksityinen asia eikä sitä viedä perheen ulkopuolelle.
- Ei tietoa, miten kuuluu toimia joutuessaan rikoksen uhriksi
- Sosiaalisen verkoston puute ulkomaalaisilla Suomessa
- Kulttuurierot: opetettu, että mies saa lyödä eikä se ole syy lähteä
- Ei halua menettää unelmaa perheestä eroamalla. Uskoo väkivaltaisen puolison muuttuvan.
- Rikoksen tekijä estää ilmoittamasta rikollisuudesta.
- Ei kielitaitoa
- Ei tietoa, millaista apua Suomessa voi saada rikoksen uhrina
- Rikoksen vaikea todistettavuus
- Kun rikoksen tekijä läheinen, ei haluta tälle vaikeuksia ja suojellaan häntä ilmoittamattomuudella.
- Viranomaisille ilmoittaminen vain lisää ongelmia.
- Itsesyytökset ja harmitus
- Eriäinen kohtelu viranomaisten taholta eri etnisiä ryhmiä kohtaan

Koulutukset ammattilaisille ja vapaaehtoisille

Ammattilaisille on järjestetty kolme koulutusta. Lisäksi on järjestetty kaksi koulutuskertaa kohderyhmän kanssa toimiville vapaaehtoisille. Ammattilaisille ja vapaaehtoisille suunnattujen koulutusten kautta on tavoitettu yhteensä 55 henkilöä. Käyntikertoja ryhmissä oli yhteensä 74.

Syksyllä 2017 Rikosuhripäivystys koulutti hankkeen kumppanuusjärjestöjä rikosoikeudellisesta prosessista sekä rikosuhrien ja todistajien asemasta ja oikeuksista. Koulutus oli kaksiosainen ja se pidettiin Pro-tukipisteen tiloissa. Koulutuksessa käytiin laajasti läpi Rikosuhripäivystyksen toimintaa, rikosprosessia sekä rikoksen uhrin oikeuksia ja velvollisuuksia. Koulutus oli erittäin pidetty ja vahvasti osallistujien ammattitaitoa.

Lisäksi syksyllä 2018 koulutettiin seurakuntien työntekijöitä. Koulutuksen teemana oli paperittomien yhteiskunnallinen asema ja auttaminen sekä rikosoikeudellinen suoja. Koulutuksessa esittäytyivät kotimajoitusverkosto sekä Majakka-hanke. Paikalla oli laajasti evankelisuterilaisen seurakunnan työntekijöitä Uudenmaan alueelta. Koulutuksessa käytiin läpi asiakastapauksia ja pohdittiin yhdessä palveluohjausta. Yleisöä kiinnosti eettinen tulkkien käyttö, paperittomien palveluohjaus, oleskelulupa-asiat, työperäinen hyväksikäyttö, turvakotipalvelut ja voiko asiakkaan ohjata ilman asiakkaan suostumusta auttamisjärjestelmään. Koulutus herätti vilkasta keskustelua ja osallistujat olivat tyytyväisiä käytännönläheiseen ja keskustelemaan ilmapiiriin. Lopuksi puhuttiin vielä kohtaamisesta ja kuinka jokainen voi työssään aidosti kohdata rikosten uhreja ja validoida heidän kokemuksiaan. Palautteena koulutuksesta osallistujat olivat kiitollisia koulutuksen keskusteluvaisuudesta ja kertoivat saaneensa käytännön työkaluja työhönsä tueksi. Samankaltaisia koulutuksia toivottiin lisää.

Monika-Naiset liiton vapaaehtoisia sekä Moniheli ry:n jäsenjärjestöjen edustajia koulutettiin rikosuhriteemasta keväällä 2018 kaksiosaisessa koulutuksessa. Ehdotus koulutuksen järjestämiseen tuli Monika-Naiset liitosta. Moniheli ry:n jäsenjärjestöjen edustajat päätettiin kutsua samaan koulutukseen, koska Monika-Naiset liitto tekee heidän kanssaan paljon yhteistyötä ja sitä kautta jäsenjärjestöjen tarve rikosoikeudelliselle tiedolle on välittynyt Monika-Naiset liitolle. Koulutus pidettiin suomeksi ja paikalla oli englannin kielen tulkki.

Ensimmäinen koulutuskerta pidettiin Monika-Naiset liiton tiloissa. Kouluttamassa olivat hankkeen koordinaattori sekä Rikosuhripäivystyksen työntekijä. Teemoina olivat Majakka-hanke, Rikosuhripäivystyksen toiminta ja palvelut, rikosprosessi, oikeudenkäyntiin liittyvät kulut, sovittelu, syyteharkinta, uhrin psyykkiset oireet sekä rikoksen uhrin oikeudet. Koulutukseen osallistuvat vapaaehtoiset sekä jäsenjärjestöjen edustajat olivat aktiivisia ja innokkaita osallistujia. Heillä oli paljon kysymyksiä, erityisesti case-kysymyksiä omasta, kaverien ja asiakkaiden elämästä. Kysymyksiä kysyttiin muun muassa rikosten korvausmenettelyistä, rikosprosessin kuluista, omaisuusvahingoista, vuokra-asunnon vastuukysymyksistä rahan suhteen, väkivaltarikoksista, maksuvälinerikoksista, milloin ja mistä syytä rikos voidaan jättää tutkimatta ja kouluttaako Rikosuhripäivystys omat tukihenkilönsä.

Toinen koulutuskerta pidettiin Pro-tukipisteen tiloissa. Teemoina olivat ihmiskaupan ja hyväksikäytön tunnistaminen, paperittomat rikoksen uhrin sekä poliisin työ Suomessa. Kouluttamassa teemoista olivat Pro-tukipisteen ihmiskaupan vastaisen Iris-työn erityisasiantuntija, lakimies Pakolaisneuvonnasta sekä kaksi työntekijää poliisin Ennalta estävän työn yksiköstä. Keskustelu koulutuksessa kävi vilkkaana. Osallistujilla oli suuri tarve puhua kohtaamistaan tarinoista ja saada tietoa, kuinka auttaa rikoksen uhriksi joutuneita ihmisiä. Useat osallistujat viihtyivät tilassa vielä koulutuksen jälkeen keskustellen päivän teemoista. Seuraavia kysymyksiä kysyttiin:

- Onko turvapaikanhakija paperiton?
- Miten todistaa henkinen väkivalta viranomaisille?
- Miten rikosprosessi etenee lähisuhdeväkivalta tapauksissa?
- Mikä on ihmiskaupan ja kiskonnantapaisen työsyrynnän ero?
- Miten ihmiskaupan uhreille saadaan apua?
- Millaisia tuomioita ihmiskaupasta voi saada?
- Millaisilla oleskeluluvilla tai viisumeilla ihmiskaupan uhrin oleskelevat Suomessa?

- Voiko ihmiskaupan uhri saada rahallista korvausta tekijältä?
- Pitääkö rikoksesta olla todisteita, jotta voi tulla juttelemaan järjestöön?
Toisin sanoen, uskotaanko tarinaani?
- Onko Pro-tukipisteen asiakkaita myös suomalaisia sekä miehiä?
- Onko lastensuojeluilmoituksen tekeminen laitonta?

Osallistajat kertoivat esimerkkejä tapauksista, joissa rikosprosessin aikana uhreja oli tuettu hienosti, mutta prosessin jälkeen uhri jäänyt yksin. Tällöin ihmisellä on usein ensimmäistä kertaa aikaa todella käydä asioita läpi ja epämiellyttävät tunteet saattavat tulla pintaan. Osallistajat totesivat, ettei ihmisiä pitäisi jättää tässä vaiheessa yksin. Puhuttiin myös yhteisötason työskentelyn tärkeydestä. Yhteisöissä saattaa olla avainhenkilöitä, jotka toimivat yhteyshenkilöinä tai tukihenkilöinä yhteisön jäsenille, mutta joiden tietämys on joko puutteellista tai virheellistä. Yhteisöllisen työn tavoitteena on lisätä tietoa suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta sekä rohkaista ammatillisen palveluohjauksen hyödyntämiseen. Koulutusten tavoitteina olivat siis tiedon lisääminen ja yhteiskunnallista osallisuutta edistävä asennemuutos.

Suurin osa osallistujista koki saaneensa koulutuksista uutta tietoa ja uskoi koulutuksesta olevan hyötyä työssään / vapaaehtoistoiminnassa. Osallistujien mukaan koulutus lisäsi heidän tietoaan rikoksen uhrin oikeuksista ja antoi käytännön työkaluja uhrien neuvontaan. Kiinnostavimmiksi aiheiksi koulutuksessa koettiin käytännön esimerkit, poliisin työ ja rikosoikeuteen liittyvä lainsäädäntö. Osallistajat toivoivat lisää samanlaisia avoimia koulutustilaisuuksia. Erityisesti ulkomaalaisten työntekijöiden oikeudet Suomessa sekä lähisuhdeväkivalta olivat aiheita, joista koulutusta toivottiin lisää. Osallistajat olivat kiitollisia saamastaan uudesta ja hyödyllisestä tiedosta.

Ammattilaisten ja vapaaehtoisten koulutuksissa tuli ilmi seuraavanlaisia esteitä rikoksista ilmoittamattomuudelle:

- Jos kertoo rikoksesta (esim. työvoiman hyväksikäyttö), voi yhteisö sulkea ulkopuolelleen. Kertojaa aletaan pitää hankalana ihmisenä eikä hän saa enää töitä.
- Tietämättömyys. Ei tiedetä, että jokin asia on rikos. Väärää tietoa asioista, rikoksen uhrin oikeuksista, suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisesta.
- Luottamuspuola. Uhrin on vaikea uskoa, että joku tekisi hänelle oikein.
- Uhrin mielestä on vaikeaa hakea apua.
- Pelko, että uhrin tarinaa ei uskota
- Pelko oleskeluluvan vaarantumisesta
- Saatavilla oleva apu lyhytaikaista / väliaikaista, joten mitä tapahtuu sen jälkeen? Ei uskalleta lähteä prosessiin. Pelätään jäävänsä lopulta yksin. Esim. turvakodissa ei voi asua loppuelämää.
- Tapahtuneen kieltäminen
- Huonot kognitiiviset kyvyt, ei ymmärrä omia oikeuksiaan
- Epäluottamus viranomaisia kohtaan
- Huonot aiemmat kokemukset. Ei uskota, että poliisi hoitaa asiaa, ei kannata tehdä ilmoitusta
- Pelko oikeuskuluista

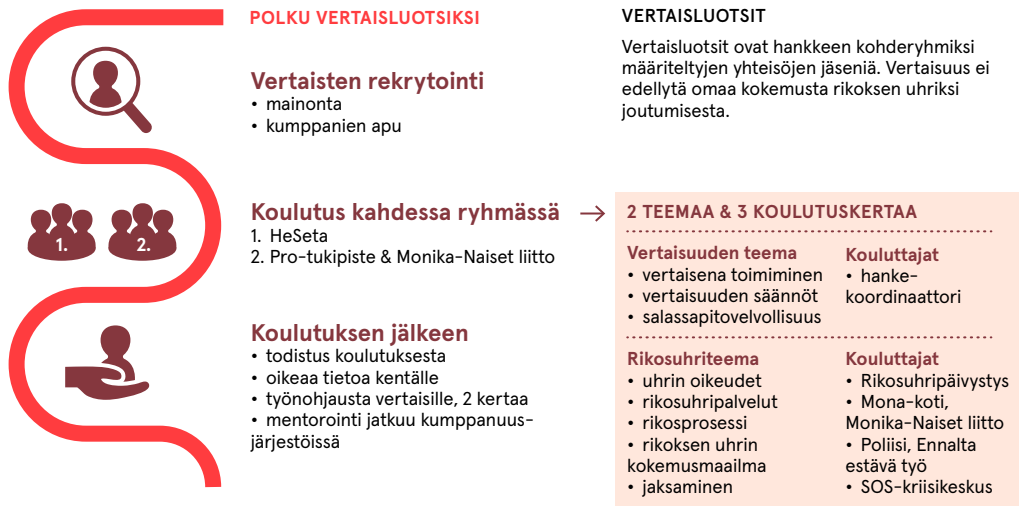
3.5.

Vertaisluotsi-koulutukset

Hankkeen aikana järjestettiin kaksi vertaisluotsi-koulutusta. Vertaisluotsi-termi tarkoittaa vertaisia, jotka itse ovat jäseniä hankkeen kohderyhmiksi määritellyissä yhteisöissä. Vertaisuus ei siis perustu rikoksen uhrin statukseen vaan kuulumiin vähemmistöön ja potentiaaliseen kohderyhmään. Vertaisluotsi-koulutusten tavoitteena oli kouluttaa vertaisia viemään tietoa rikosten uhrin oikeuksista ja rikosuhripalveluista yhteisöjen niille jäsenille, joita tieto ei muuten tavoittaisi. Tällaiset ihmiset ovat vielä haavoittuvammassa asemassa kuin muut, koska he eivät saa tietoa yhteisönsä ulkopuolelta ja ovat täten riippuvaisia yhteisönsä jäsentensä tietotasosta ja hyväntahtoisuudesta.

Hankkeessa koulutettiin kaksi ryhmää vertaisluotseiksi. Yhteensä vertaisluotsi-

koulutuksen kävi läpi 11 henkilöä. Toiseen ryhmään osallistui Pro-tukipisteen ja Monika-Naiset liiton thaimaalaisia asiakkaita ja toisen ryhmän osallistujat tulivat HeSetasta. Molempia ryhmiä mainostettiin kyseisissä organisaatioissa ja työntekijät osallistuivat vertaisluotsien rekrytointiin. Vertaisluotsien valintaan vaikutti muun muassa osallistujien kiinnostus vertaisena toimimiseen sekä psyykkinen vointi eli voimavarat osallistua koulutukseen. Vertaisluotsien kielitaitovaatimuksena on auttava suomen- tai englanninkielen taito, jotta he pystyvät saamaan tukea ilman tulkkausta jatkossa omissa järjestöissään. Vertaisluotsit voivat siis hankkeen päätyttyä hakeutua oman järjestön tuttujen työntekijöiden pariin, jos heillä tulee pohdittavaa tai kysymyksiä liittyen vertaisluotsina toimimiseen.

3.5.1.

HeSetan vertaisluotsi-koulutus

HeSetan vertaisluotsi-koulutukseen osallistui kymmenen HeSetan asiakasta. Koulutettavat olivat erittäin sitoutuneita prosessiin ja jokainen osallistui kaikkiin ryhmäkertoihin. Aktiivisuuden syynä lienee se, että HeSetassa aihe oli ollut ajankohtainen ja paljon esillä. Lisäksi HeSetan henkilökunta osallistui aktiivisesti osallistujien rekrytointiin. Osa vertaisluotsitoiminnasta kiinnostuneista oli osallistunut Majakka-hankkeen muihin työpajoihin HeSetassa.

Koulutus pidettiin Pro-tukipisteen tiloissa, sillä osana prosessia asiakkaita haluttiin rohkaista toimimaan myös HeSetan tilojen ulkopuolella. Asiakkaiden rohkaiseminen oman tutun järjestön tilojen ulkopuolelle voi turvallisesti toteutettuna parhaimmillaan laajentaa osallistujien elämänpiiriä sekä voimaannuttaa heitä. HeSetalta oli kuitenkin joka kerta tuttu työntekijä mukana koulutuskertoilla.

Koulutuskielenä käytettiin englantia. Ensimmäiselle kerralle oli paikalle kutsuttu myös arabian kielen tulkki, jota ei tarvittu osallistujien hyvän englannin kielen taidon vuoksi. Täten päädyttiin pitämään loput koulutuskerrat englanniksi.

Koulutukset järjestettiin illalla, koska osallistujilla oli koulu- ja työvelvollisuuksia virka-aikana. Suurin osa osallistujista tuli koulutukseen suoraan koulusta tai töistä, joten koulutus aloitettiin ruokailulla. Tarjolla oli ruokaa ja juomaa ja tämä tapa mahdollisti portaittaisen saapumisen paikalle sekä rennon jutustelun ennen varsinaisen koulutusosuuden alkamista.

Koulutusosuus alkoi vertaisuuden teemaan syventymisellä. Tämä osuus herätti osallistujissa paljon keskustelua. Ensimmäisellä kerralla osallistujien motiiveja koulutukseen osallistumiselle kartoitettiin tutustumiskierroksella. Motiiveiksi nousivat muiden auttaminen, itsensä auttaminen, halu oppia lisää Suomen lainsäädännöstä sekä Majakka-hankkeesta. Toisella kerralla asiakkaat pohtivat omia rajojaan vertaisena ja kuinka toimia vertaisluotsina erilaisissa tilanteissa. Toisella kerralla luotiin myös yhdessä säännöt vertaisluotsina toimimiselle. Säännöt luotiin yhdessä keskustellen. Lähtöajatuksena oli kysymys, kuinka itse haluaisin tulla autetuksi vertaisen taholta vaikeassa tilanteessa. Koordinaattori kirjoitti yhdessä luodut säännöt paperille ja kaikki allekirjoittivat ne viimeisellä koulutuskerralla. Säännöt olivat seuraavanlaiset:

Vertaisluotsi-koulutuksen läpikäyneenä sitoudun seuraaviin sääntöihin allekirjoittamalla ne:

- Luottamuksellisuus ja salassapito: Sitoudun siihen, että en käytä hyväkseni enkä ilmoita sivullisille tietoja, joita olen saanut tietooni toimiessani Majakka-hankkeen vertaisluotsina.
- Haluat auttaa toista vilpittömästi eikä hän jää sinulle mitään velkaa.
- Älä painosta toista puhumaan. Jokainen kertoo sen verran kuin itse haluaa.
- Älä painosta toista toimimaan. Joskus vaikeiden asioiden käsittely on pitkä prosessi, joka tapahtuu ennen avun hakemista.
- Kunnioita toisen elämäntilannetta. Jokaisella on oikeus omaan mielipiteeseen, uskontoon ja ajatteluun.
- Älä jää yksin! Ota aina yhteyttä koordinaattoriin, kun pohdit jotain tai haluat kysyä asioista.
- Ole luotettavan tiedon lähde. Jos et tiedä jotain asiaa, kysy koordinaattorilta. On kaikkien etu, että autettavat saavat oikeaa tietoa oikeuksistaan ja tarjolla olevista rikosuhripalveluista.
- Säilytä omat rajasi.
- Pidä huolta itsestäsi. Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen on edellytys muista huolehtimiselle.
- Siirrä liian isot asiat eteenpäin. Vertaisneuvoja ei ole terapeutti, lääkäri, poliisi tai sosiaalityöntekijä. Tämän vuoksi ohjaa kohtaamasi vertaiset ammattilaisten luokse.
- Ole luottamuksen arvoinen.
- Älä pääätä toisen puolesta vaan kerro mahdollisuuksista.
- Ole rinnalla kulkija. Vertainen on samalla viivalla tuettavan kanssa.

Kolmannella koulutuskerralla pohdittiin vertaisena jaksamista. Vertaisille esitettiin tapausesimerkki, jossa heidän yhteisönsä jäsen oli joutunut rikoksen uhriksi ja oli vaikeassa tilanteessa. Osallistujat jaettiin pienryhmiin ja jokainen ryhmä pohti eri teemaa liittyen vertaisena jaksamiseen. Yksi ryhmistä pohti vertaisena toimimiseen liittyviä turvallisuuskysymyksiä. Toinen ryhmä pohti vertaisuuteen liittyviä turhautumisen tunteita. Kolmas ryhmä pohti tilannetta, jossa rikoksen tekijä on heille tuttu. Keskustelu vertaisen omista rajoista kävi vilkkaana ja osallistujat pohtivat teemaa monipuolisesti.

Rikosuhriteeman käsittelyssä koulutuksiin oli kutsuttu ulkopuolisia vierailijoita. Kutsuvieraat oli räätälöity ryhmän tarpeiden näkökulmasta. HeSetan koulutuksiin kutsuttiin vieraita Rikosuhripäivystyksestä, sos-kriisikeskuksesta ja Ennalta estävästä poliisista.

Ensimmäisellä koulutuskerralla Rikosuhripäivystyksen työntekijä kävi kertomassa osallistujille Rikosuhripäivystyksen toiminnasta, rikosprosessista sekä rikoksen uhrin oikeuksista ja velvollisuuksista. Osallistujat kyselivät koulutuksen aikana paljon kysymyksiä. Esimerkiksi seuraavia kysymyksiä esitettiin:

- Miten lähestymiskiello vaikuttaa rikosprosessiin?
- Kenelle rikoksesta voi/kannattaa kertoa?
- Onko sillä enemmän painoarvoa, jos ilmoittaa rikoksesta internetissä tai poliisiasemalla?
- Miksi rikosprosessi kestää niin kauan?
- Mikä ero on vähäisellä ja vakavalla rikoksella? Miten ne luokitellaan?
- Voiko ulkomaalainen rikoksen tekijä karata Suomesta tutkinnan aikana?
- Miten viharikos todistetaan?
- Luopuuko syyttäjät syyttämisen jälkeen jos rikos on jo soviteltu oikeudessa?
- Voiko kaikista rikoksista saada vahingonkorvauksia?
- Miksi internetissä tapahtuvaa rikollisuutta ei tutkita?
- Jos kumppani raiskaa puolisonsa vaikka 50 kertaa peräkkäin, onko kyse yhdestä vai 50 rikoksesta?

Toisella koulutuskerralla sos-kriisikeskuksen työntekijät puhuivat mielenterveydestä, kriiseistä, selviytymiskeinoista ja maahanmuuton aiheuttamasta psykisestä kriisistä. Osallistujat olivat hyvin orientoituneita mielenterveyden kysymyksiin ja halusivat tietää näistä lisää. Erityisesti maahanmuuttoon liittyvä

psykkinen kriisi puhutteli osallistujia ja sen ymmärtäminen nähtiin tärkeänä osana toisten maahan muuttaneiden auttamista. Asiakkaat toivoivat mielenterveyden ensiavun kurssia, joka olisi suunnattu maahanmuuttajille ja joka pidettäisiin englannin kielellä. Seuraavia kysymyksiä esitettiin:

- Voiko paperittomat ja turvapaikanhakijat käyttää SOS-kriisikeskuksen palveluja?
- Kuinka monta kertaa SOS-kriisikeskuksessa voi käydä ja paljon yksi istunto kestää?
- Miten hoidatte ihmisiä, jotka ovat lääkärin tarpeessa, kun teillä ei ole lääkäreitä?
- Miten hädässä olevaa paperitonta autetaan?

Kolmannelle koulutuskerralle tuli vieraillemaan kaksi poliisia poliisin ennalta estävästä yksiköstä. Poliisien vierailu oli räätälöity erityisesti kyseiselle ryhmälle, koska ryhmäläisillä oli ennakkotietojen mukaan paljon epäluottamusta poliisia kohtaan eikä juurikaan turvallisia ja positiivisia kohtaamisia poliisin kanssa. Nyt järjestetty kohtaaminen tarjosi osallistujille mahdollisuuden tavata kahta poliisia henkilökohtaisesti ja kysellä kysymyksiä. Ennalta estävä poliisi kertoi työstään sekä poliisin oikeuksista ja velvollisuuksista Suomessa. Keskustelu oli aktiivista ja osallistujat kyselivät poliiseilta mm. seuraavia kysymyksiä:

- Saako poliisi tarkastaa kadulla puhelimen tai padin sisällön?
- Kuinka pitkään poliisi voi pitää henkilöä vangittuna, jos henkilöllä ei ole kotiosoitetta?
- Voiko rettelöivistä naapureista ilmoittaa poliisille?
- Saako tullivirkailija tarkistaa henkilöllisyyden?
- Miksi poliisi ei reagoi viharikoksiin?
- Ovatko huumeiden hallussapito ja käyttö rikoksia?

Koulutuskerrat kestivät 2,5 tuntia ruokailuineen ja jokaisella kerralla aika loppui kesken vilkkaan keskustelun vuoksi.

Työnohjaukselliset jatkotapaamiset järjestettiin koulutuksen jälkeen. Ensimmäinen tapaaminen järjestettiin kuukausi koulutuksen jälkeen ja tapaamiseen osallistui vain yksi henkilö. Tapaaminen ajoittui Pride-viikon kanssa samaan aikaan ja osallistujakato johtui osittain tästä. Toinen jatkotapaaminen järjestettiin syksyllä, kolmen kuukauden päästä. Toiseen jatkotapaamiseen ilmoittautui vain yksi osallistuja, joten tapaaminen peruttiin. Syyksi osallistujakatoon epäiltiin osallistujien muuttuneet elämäntilanteet. Useat osallistujista olivat saaneet oleskeluluvan Suomeen tai aloittaneet uudet työt ja opiskelut.

Palaute

Koulutukseen osallistuneilta pyydettiin palautetta koulutuksen sisällöstä. Kaikki koulutukseen osallistuneet kokivat saaneensa uutta tietoa koulutuksesta. Yhdeksän kymmenestä osallistujasta koki saaneensa lisää tietoa rikoksen uhrin oikeuksista sekä työkaluja rikoksen uhrin palveluohjaamiseen. Seitsemän osallistujaa koki olevansa valmis toimimaan vertaisluotsina koulutuksen jälkeen. Kolme osallistujista tunsu epävarmuutta toimia vertaisluotsina koulutuksen jälkeen. Erityisen mielenkiintoisiksi aiheiksi koulutuksessa osallistujat nimesivät omasta ja muiden mielenterveydestä huolehtimisen, poliisin työn sekä suomalaisen lainsäädännön. Osallistujat toivoivat lisää tapaamisia ja enemmän aikaa keskustella teemoista, niin rikosuhriteemasta kuin vertaisuusteemastakin.

3.5.2.

Pro-tukipisteen ja Monika-Naiset liiton vertaisluotsi-koulutus

Pro-tukipisteen ja Monika-Naiset liiton vertaisluotsien koulutuksen suunnittelu aloitettiin Pro-tukipisteellä ajatellen kohdentaa se hierontapaikoissa työskenteleviin thaimaalaisiin. Pian ymmärrettiin, että olisi hyvä laajentaa thaimaalaisen kohderyhmää. Mukaan koulutukseen lähti Monika-Naiset liitto ja heillä käyvät thaimaalaiset asiakkaat. Kohderyhmän laajentaminen oli onnistunut ratkaisu. Yhdistävä tekijäksi tuli kuuluminen thaimaalaiseen yhteisöön ja täten voitiin laajemmin tavoittaa rikoksen uhreja yhteisöstä sekä puhua rikoksen uhriksi jou-

tumisesta laajemmassa perspektiivissä. Tästä tulikin Pro-tukipisteen osallistujalta positiivista palautetta, kun viiteryhmänä ei ollut pelkästään seksityöntekijät.

Thaimaalaisten vertaisluotsi-koulutus järjestettiin Monika-Naiset liiton tiloissa. Koulutukseen osallistui yhteensä neljä thaimaalaista naista. Keskeytyksiä tuli paljon. Koulutukseen sitoutumattomuuden syitä on vaikea arvioida, mutta esille tulleita syitä oli muun muassa lastenhoito-ongelmat ja osallistujien oma psyykinen jaksaminen.

Koulutukset järjestettiin päivällä ja koulutuskieli oli thai. Koulutuksissa käytettiin tulkkia. Koulutuksissa tarjottiin kahvia ja pientä syötävää. Koulutuksen sisällöt oli räätälöity palvelemaan kyseisen kohderyhmän tarpeita. Kohderyhmän tarpeita oli etukäteen kartoitettu keskustelemalla Pro-tukipisteen thaimaalaisten asiakkaiden kanssa sekä Pro-tukipisteen thaimaalaisten asiakkaiden kanssa työtä tekevien työntekijöiden kanssa.

Vertaisuusosuudet olivat samansisältöiset HeSetassa toteutetun vertaisluotsikoulutuksen kanssa. Ensimmäisellä koulutuskerralla kartoitettiin osallistujien motiiveja koulutukseen osallistumiselle ja niitä olivat halu auttaa muita, tarve saada lisää tietoa esimerkiksi väkivallasta ja halu saada itselleen apua, jos joku käy jotain. Toisella koulutuskerralla luotiin säännöt vertaisuudelle. Tämä herätti paljon keskustelua. Erityisesti salassapitovelvollisuus puhutteli mutta myös kiitollisuudenvelasta puhuttiin. Thaimaalaisessa kulttuurissa on vahva kiitollisuudenvelan perinne. Sen mukaan autetuksi tullut ihminen jää ikuisen kiitollisuudenvelkaan häntä auttanutta henkilöä kohtaan. Osallistajat pohtivat kuinka rajata autettavaa, joka tahtoo korvata saamansa avun.

Vertaisluotsi-koulutuksen säännöt

- Ole luotettava ihminen, jolle voi puhua avoimesti. Älä kerro autettavan asioista muille. Voit puhua asioista Majakka-koordinaattorille sekä vertaisluotsien yhteisissä tapaamisissa.
- Noudata vaitiolovelvollisuutta.
- Ohjaa autettavia eteenpäin. Vertainen ei ole terapeutti, lääkäri, poliisi tai sosiaalityöntekijä. Tämän vuoksi ohjaa kohtaamasi autettavat ammattilaisten luokse.
- Ole luotettavan tiedon lähde. Jos et tiedä jotain asiaa, kysy koordinaattorilta. On kaikkien etu, että autettavat saavat oikeaa tietoa oikeuksistaan ja tarjolla olevista rikosuhripalveluista. Kerro palveluista, jotka ovat luotettavia.
- Älä jää yksin! Kysy neuvoa Majakka-hankkeen koordinaattorilta Jennyltä tai muulta ammattilaiselta, jos et tiedä miten toimia tai et ole varma jostain.
- Anna autettavan itse päättää tilanteestaan ja kunnioita autettavan päätöstä. Älä painosta autettavaa toimimaan vasten hänen tahtoaan.
- Pidä huolta omasta jaksamisestasi. Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen on edellytys muista huolehtimiselle. Tunnista oman jaksamisesi rajat äläkä ylitä niitä. Osallistu jatkotapaamisiin. Soita tai varaa aika Majakka koordinaattorilta, kun sinulla on kysyttävää tai pohdittavaa. Mikään asia ei ole liian vähäpätöinen keskusteltavaksi.
- Auta puhtaasta sydämestäsi. Kerro, että sinut on koulutettu tehtäväsi, autat vapaasta tahdostasi ilman vastapalveluksia ja noudatat sääntöjä, jotka kieltävät lahjojen vastaanottamisen.
- Tue autettavaa toimimaan itsenäisesti. Näin autettava oppii hoitamaan itse asioitaan eikä tule riippuvaiseksi sinusta. Auta tarvittaessa.
- Sinä et ole vastuussa autettavista ihmisistä. Jokainen aikuinen ihminen on vastuussa omasta hyvinvoinnistaan. Voi kestää pitkään, että autettava hakee apua. Sinä voit olla luotettava rinnalla kulkija ja kuuntelija.

Kolmannella koulutuskerralla käsiteltiin omaa jaksamista vertaisena. Tämäkin aihe puhutteli osallistujia omien kokemusten kautta. Kaikelle ryhmäkeskustelulle oli leimallista omista kokemuksista puhuminen ja sitä kautta toisen ihmisen vastaavan tilanteen ymmärtäminen.

Rikosuhriteeman käsittely aloitettiin puhumalla ensimmäisellä koulutuskeralla lähisuuhdeväkivallasta. Monika-Naiset liiton Turvakoti Monan thainkielinen työntekijä oli kertomassa lähisuuhdeväkivallasta ilmiönä sekä turvakodin pal-

veluista. Aihe kiinnosti paikalla olijoita ja osalla oli omakohtaisia kokemuksia turvakodissa asumisesta. Osallistujat kyselivät kysymyksiä liittyen aiheeseen:

- Onko turvakodissa sisääntuloajat?
- Saako liikkua vapaasti?
- Kuinka paljon maksaa asua turvakodissa ja kuka sen maksaa?
- Kuinka kauan turvakodissa voi asua?
- Mitä tapahtuu turvakodissa asumisen jälkeen?

Toisella koulutuskerralla vierilemassa oli Rikosuhripäivystyksen työntekijä. Teemoina olivat rikosprosessi, rikoksen uhrin oikeudet ja velvollisuudet sekä Rikosuhripäivystyksen palvelut ja muut rikosuhripalvelut. Osallistujat kysyivät seuraavia kysymyksiä:

- Onko Riku sama kuin 112?
- Mitä tapahtuu, jos poliisille vie lääkärintodistuksen väkivallasta?
- Miten toimia, jos joku uhkaa tappaa sinut?
- Missä rikosilmoituksen voi tehdä?

Kolmannella koulutuskerralla vieraiksi saatiin sos-kriisikeskuksen työntekijä. Osallistujat osallistuivat aktiivisesti keskusteluun ja pohtivat omaa rooliaan vertaisena sekä rajojaan. Lisäksi osallistujat pohtivat oman mielenterveyden kautta mielenterveyttä ja kuinka voisi auttaa muita. Mielenterveys ja maahanmuutto -teema nousi myös tärkeäksi aiheeksi. Lopuksi pohdittiin, miten voi sietää autettavan kieltäytymistä avusta. Osallistujat jakoivat kokemuksiaan mielenterveydestä ja kertoivat kokeneensa kaikenlaista, mutta olevansa juuri siksi tänä päivänä vahvoja ja kykeneviä auttamaan muita.

Koko koulutuksen läpikäyneelle yhdelle henkilölle tarjottiin henkilökohtaista mahdollisuutta ”työnohjauksellisiin” tapaamisiin. Kyseinen henkilö ei kuitenkaan tarttunut mahdollisuuteen.

Palaute

Thaimaalaisille järjestetystä vertaisluotsi-koulutuksesta kerättiin myös palaute. Palaute saatiin valitettavasti vain yhdeltä henkilöltä. Hän kertoi saaneensa uutta tietoa koulutuksesta koskien rikoksen uhrin oikeuksia, työkaluja rikosten uhrien auttamiseen ja palveluohjaukseen sekä valmiuden toimia vertaisluotsina yhteisössään. Palautteen antajan mukaan kiinnostavinta oli uusi tieto, jota hän sai koulutuksessa.

3.6.

Majakkan jalkautuva työ

Vierailu Paperittomien Päiväkeskus Mosaiikissa

Majakka-koordinaattori ja Pro-tukipisteen työntekijä kävivät vierailulla Päiväkeskus Mosaiikissa, joka on seurakunnan ylläpitämä paikka paperittomille Helsingissä. Päiväkeskuksessa esiteltiin Majakka-hanketta työntekijöille ja asiakkaille.

Asiakkaat kävivät innokasta keskustelua oikeuksista, rikoksen uhriksi joutumisesta ja avunsaannista. Erityisesti esiin tulivat epäoikeudenmukaiset työehdot ja ulkomaalaisten asema työmarkkinoilla.

Työntekijät kaipaavat käytännönläheistä koulutusta erittäin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten rikosoikeudellisesta suojasta ja palveluohjauksesta. Tietoa olisi tärkeää saada myös ihmisoikeus- ja ihmiskaupateemoihin liittyen. Kiristämisen eri muodoista olisi hyvä puhua, koska usein mieleen ei edes tule, miten eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä voidaan kiristää ja kontrolloida. Työntekijöiden mielestä on hyvä, että esteitä rikoksista ilmoittamattomuudelle kartoitetaan ja että löydetäisiin ratkaisuja esteiden vähentämiselle ja poistamiselle. Asenteisiin vaikuttaminen koettiin tärkeäksi. Tärkeänä pidettiin myös rikoksiin syyllystyneiden vastuuseen saattamista, joka parantaisi samalla myös esimerkiksi paperittomien asemaa.

Vierailu afrikkalaisen yhteisön seurakunnassa

Majakka-hanke vieraili afrikkalaisen yhteisön seurakunnassa Helsingissä. Vierailu suunniteltiin yhdessä yhteisöön kuuluvan vertaisen kanssa Pro-tukipisteellä. Majakka-koordinaattori vieraili vertaisen kanssa seurakunnan sunnuntain jumalanpalveluksessa. Paikalla oli noin 60 ihmistä, aikuisia ja lapsia. Tapahtuma oli eläväinen, vuorovaikutuksellinen ja tunteikas. Koordinaattori kertoi seurakunnalle Majakka-hankkeesta. Seurakuntalaiset olivat kiinnostuneita ja uskaltuivat kysymään kysymyksiä:

- Ovatko palvelut ilmaisia?
- Voiko palveluihin tulla paperiton ihminen?
- Millaisista rikoksista voi tulla kertomaan hankkeeseen?
- Voitteko auttaa lapsen kansalaisuusasioissa?
- Ilmoitatteko poliisille rikoksista?
- Oletteko viranomaisia vai järjestöä?

Tilaisuuden päätyttyä jaettiin Majakka-hankkeen esitteitä, jotka lopuivat kesken. Ihmiset tulivat kertomaan, että aikovat levittää sanaa hankkeesta yhteisössään. Muutamia ihmisiä tulivat keskustelemaan tilanteestaan ja pyytämään koordinaattorin yhteystietoja. Muutamia asiakkaita ohjattiin palveluihin, jotka vastasivat paremmin heidän tarpeisiinsa kuin Majakka-hanke. Yhdelle asiakkaalle varattiin aika yksilötapaamiseen seuraavalle viikolle.

Seurakunta oli hyvä paikka puhua Majakka-hankkeesta, koska se on luottamuksen ja toivon paikka useimmille. Rikoksista ilmoittamattomuuden esteiksi nousi tilaisuudessa pelko poliisia ja viranomaisia kohtaan, paperittomuus ja oleskeluoikeuden vaarantumisen pelko sekä tietämättömyys rikosuhripalveluista ja Suomen lainsäädännöstä.

Nigeriaisten itsenäisyyspäivänjuhla

Yhteistyössä nigerilaiseen yhteisöön kuuluvan vertaisen kanssa Pro-tukipisteellä järjestettiin Nigerian itsenäisyysjuhla nigerilaisille asiakkaille. Tarkoituksena oli mukavan yhdessäolon kautta luoda luottamusta nigerilaiseen yhteisöön ja päästä tätä kautta myöhemmin puhumaan yhteisössä koetuista oikeuden loukkauksista ja rikoksen uhriksi joutumisen kokemuksista sekä tukea asiakkaita ja kertoa heille heidän oikeuksistaan.

Paikalle saapui neljä aikuista asiakasta ja kaksi lasta. Kolme aikuisista kuului Pro-tukipisteen kohderyhmään ja olivat tuttuja asiakkaita. Juhliin oli tulossa enemmänkin väkeä, mutta ihmiset saapuivat, kun juhlat olivat jo lopussa. Juhlissa vertainen teki afrikkalaista ruokaa ja ruokailtiin yhdessä. Vieraat olivat otettuja koristeluista ja ottivat paljon kuvia. Vieraat sanoivat, että juhlasta voisi tulla perinne ja sitä voitaisiin alkaa järjestelemään aiemmin ensi vuonna. Lapsille oli ohjelmassa ongintaa ja aasinhäntä-leikkiä. Lapset olivat silminnähden ilahtuneita juhlista.

Pohjoismainen prostituutiotyön verkosto Oslossa

Majakka-hanketta käytiin esittelemässä Oslossa pohjoismaisessa tapaamisessa, jossa eri maiden seksityöntekijöiden parissa työskentelevät sekä seksityöntekijät kokoontuivat. Majakka-hanke esiteltiin työpajassa, jossa keskusteltiin liikkuvaa väestöä koskevista rakenteellisista haavoittuvuustekijöistä seksityön toimintaympäristöissä. Työpaja herätti paljon keskustelua ja samanlaisia ilmiöitä oli tavattu muuallakin Pohjoismaissa. Yhdessä työpajaan osallistuvien kanssa keskusteltiin, kuinka eri maissa työskentelevät ammattilaiset voisivat auttaa esimerkitapauksen henkilöä hänen tilanteessaan.

Pohjoismaalaiset kollegat kertoivat samantyyppisistä rakenteellisista esteistä, joita tulee erittäin haavoittuvassa asemassa oleville rikosten uhreille eteen myös Suomessa. Lainsäädäntö vaikeuttaa uhrien auttamista ja oikeusturvan toteuttamista varsinkin, jos asiakkaan oleskelustatus on epäselvä tai prosessissa. Useissa maissa asiakasta voidaan ohjata järjestöjen avun piiriin, mutta viranomaisapu on usein asiakkaiden saavuttamattomissa tai aiheuttaa asiakkaiden kokonaistilanteessa enemmän haittaa kuin hyötyä.

Majakan koordinaattori ja lakimies Pro-tukipisteen etsivän työn kentällä

Majakan lakimies osallistui Pro-tukipisteen etsivän työn kenttäkäynnille. Tarkoituksena oli viedä lakimiehen palvelut lähemmäs asiakkaita. Ensimmäinen käynti hie- ronta- ja privaattipaikoissa. Tämän jälkeen liikuttiin Helsingin Kallion kaduilla ja käytiin kolmessa muussa privaattipaikassa. Kokeilu oli onnistunut ja osoitti tarpeen jalkautuvalle oikeudelliselle neuvonnalle.

Päiväkentällä käytiin kahdeksassa thaimaalaisessa privaattipaikassa, joista kolmeen päästiin sisälle keskustelemaan asioista. Kaikilla kolmella henkilöllä oli asiaa lakimiehelle. Yksi asiakkaista tiesi jo ennalta, että lakimies on kyseisenä päivänä mukana kentällä ja kaksi tarttui tilaisuuteen, kun se kerran kohdalle tuli. Asiakkaiden asiat koskivat oikeudenkäyntiasioita, oleskelulupa-asioita sekä perintöasioita. Asiakkaat olivat tyytyväisiä lakimiehen vierailuun ja toivovat lakimiestä vierailemaan useammin. Yksi asiakkaista soitti kaverilleen ja kertoi lakimiehen olevan tänään mukana kentällä. Kaveri oli kiireinen, mutta olisi muuten halunnut tavata lakimiestä.

Illalla tavoiteltiin muita ulkomaalaistaustaisia Pro-tukipisteen asiakkaita Kallion kaduilla ja privaattipaikoissa. Kahdessa vierailusta paikoista oli töissä uusia, joten näissä paikoissa keskityttiin kontaktin luomiseen asiakkaiden ja Pro-tukipisteen välille. Tällöin ei puhuttu lakimiespalveluista. Yhdessä paikassa puhuttiin mahdollisuudesta jutella lakimiehen kanssa, mutta asiakas kertoi hänen asiansa olevan kunnossa. Yhdessä paikassa oli vain paikan omistaja töissä eikä täten lähdetty markkinoimaan lakimiehen palveluita enempää.

Thaimaalaisten kanssa työskentely toimi hyvin, koska Pro-tukipisteellä on hyvät ja luottamukselliset välit thaimaalaiseen yhteisöön. Muissa privaattipaikoissa puolestaan on enemmän vaihtuvuutta, joten lakimiespalveluiden vieminen niihin oli haasteellisempaa. Rikosoikeudellisen lakimiesneuvonnan vieminen jo olemassa oleviin rakenteisiin toimi siis hyvin. Tällöin päästiin myös suoraan asiaan eli puhumaan oikeudellisista pulmista.

Lakimiehen vieraillessa kentällä tuli ilmi, että asiakkailla on paljon väärää tietoa asioista. Tämä väärä tieto on saatu asiakkaiden omasta yhteisöstä. Asiakkaat ovat väärän tiedon varassa tehdessään isojakin ratkaisuja koskien elämäänsä. Väärän tiedon vuoksi tehdyt ratkaisut saattavat ajaa asiakkaan rikoksen uhriksi tai syyllistymään rikokseen. Rikoksen uhriksi usein joudutaan, kun yhteisön väärää tietoa käytetään toisten yhteisön jäsenten alistamiseen esimerkiksi työhön ja omaisuuteen liittyvissä asioissa. Rikoksen tekijäksi päädytään, kun vaikkapa ei ymmärretä verotusta, oleskeluoikeuksia tai suomalaisen yhteiskunnan rakenteita. Näitä molempia ilmiöitä, rikoksen uhriksi joutumista sekä rikoksen tekijäksi päättymistä, voitaisiin ennaltaehkäistä viemällä oikeaa tietoa luotettavien ammattilaisten taholta eri marginaaliyhteisöihin.

Majakan koordinaattori on osallistunut Pro-tukipisteen etsivän työn kenttään useita kertoja vuosien 2017–2018 aikana. Koordinaattori on jalkautuessaan kentälle kertonut asiakkaille Majakka-hankkeesta sekä kartoittanut rikosten uhrien tilanteita. Kenttätyöskentely on tehty aina työparityöskentelynä Pro-tukipisteen toisen työntekijän kanssa. Kentälle jalkautuminen on ollut hyvä tapa tavoittaa Pro-tukipisteen asiakkaita, jotka eivät hakeudu Pro-tukipisteen palveluihin muiden työmuotojen kautta ja elävät marginaalissa.

Kumppanuusyhteistyön tavoitteena oli kehittää mukana olevien järjestöjen yhteistyötä ja kehittää sitä sekä asiakas- että ammattilaisnäkökulmasta. Hankkeen tavoitteena oli tarjota kohderyhmälle tukipalveluja yhden luukun -periaatteella, eli palvelut joustavat asiakkaiden tarpeiden mukaan eikä toisin päin. Asiakkaiden elämäntilanteet eivät jäsenyy palvelujärjestelmien tai lainsäädännön mukaan. Haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien on vaikea päästä avun piiriin, joten tätä pyrittiin helpottamaan palveluiden keskittämällä siten, että ne ovat mahdollisimman helposti saavutettavissa niitä tarvitseville. Tämä vaati järjestöyhteistyötä, jotta aiemmin pirstaloituneet palvelut pystyttiin keskittämään. Lisäksi verkostoyhteistyön tavoitteena oli hyödyntää eri järjestöjen erityisosaamista laajemmin siten, että osaamista siirtyy kaikkiin mukana oleviin järjestöihin yhdessä tekemisen kautta.

4.1.

Yhteistyö kumppanuusjärjestöjen kanssa

Hankkeen toteuttamisrakenteeseen sisältyi kumppanuusryhmä, johon kuuluivat edustajat Pro-tukipisteeltä, HeSetasta, Monika-Naiset liitosta, Pakolaisneuvonnasta ja Rikosuhripäivystyksestä. Kumppanuusryhmä kokoontui viidesti hankkeen aikana 2–4 kuukauden välein. Kumppanuusryhmissä on käyty läpi hankkeen kulloisiakin kuulumisia, suunniteltu toimintaa yhdessä, tiedotettu hankkeen toiminnasta ja kerätty osallistujilta palautetta. Kumppanuusryhmän tavoite on ollut kehittää osallistujien yhteistyötä sekä toimia viestintäkanavana.

Eniten kumppanuusjärjestöjen välistä yhteistyötä hankkeessa ovat tehneet Pro-tukipiste ja Pakolaisneuvonta. Tämä oli odotettuakin sillä hankkeen palkatut työntekijät, koordinaattori sekä lakimies, olivat näistä järjestöistä ja tekivät paljon yhdessä asiakas- ja koulutustyötä. Pro-tukipisteen ja Pakolaisneuvonnan yhteistyökertoja oli yhteensä 41. Muuten järjestöjen yhteistyö jakaantui tasaisesti. Muut järjestöt tekivät yhteistyötä kasvokkain muiden kumppanuusjärjestöjen kanssa hankkeen aikana keskimäärin 16 kertaa järjestöä kohden.

Pakolaisneuvonnan lakimies oli mukana yli puolista yksilötapaamisissa, mikä lisäsi Pakolaisneuvonnan näkyvämpää roolia verkostoyhteistyössä. HeSetan asiakasryhmästä noussut suuri tarve tiedolle rikosuhriteemasta ja työntekijöiden sitoutuminen puolestaan lisäsi yhteistyötä HeSetan kanssa. Pro-tukipiste oli hankkeen toteuttajaorganisaatio ja fyysinen sijainti Pro-tukipisteellä lisäsi yhteistyötä kumppanuusjärjestöjen kanssa. Rikosuhripäivystyksellä oli oma erityinen rooli hankkeessa. Hankkeen sisältö liittyi vahvasti Rikosuhripäivystyksen ydinosaamiseen ja perustehtävään, joten koulutuksellinen yhteistyö sekä konsultaatio olivat merkittäviä tekijöitä hankkeen osaamiskapasiteetin varmistamisessa.

4.2.

Sidosryhmiltä saatu palaute hankkeesta

Rikosuhripäivystys kertoi hyötynensä Majakka-hankkeesta lähinnä yhteistyöjärjestöjen kokouksien ja tiedonvaihdon kautta. Lisäksi Majakka-hanke on vienyt tietoa Rikosuhripäivystyksestä kentälle ja asiakkaille. Asiakasohjausta ei ole Rikosuhripäivystyksen ja muiden järjestöjen välillä ollut tavallista enempää.

Tähän on vaikuttanut myös se, että asiakastapauksia on hoidettu suoraan Majakka-hankkeessa, jollain ohjauksia Rikosuhripäivystykselle on tullut vähemmän. Tulevaisuuden tavoitteena olisi kuitenkin ohjata järjestöistä haavoittuvassa asemassa olevia rikosten uhreja Rikosuhripäivystykseen.

Rikosuhripäivystyksessä pidettiin konkreettista jalkautumista ja asiakasryhmien tapaamista kentällä toimivina tapoina tavoittaa kohderyhmiä, jotka muuten jäävät helposti huomion ja palvelujen ulkopuolelle. Kohderyhmille suunnattujen rikosprosessikysymysten kouluttamisen tavoitteet oli hankkeessa asetettu Rikosuhripäivystyksen näkemyksen mukaan varsin korkealle.

Pakolaisneuvonta sai hankkeen kautta lisäresursseja rikosten uhrien neuvontaan. Pakolaisneuvonnan työssä korostuu asiakkaan kokonaistilanteen tarkastelu turvapaikkaprosessin näkökulmasta ja rikosprosessi usein liittyy tähän. Rikosprosessi voi vaikuttaa joissain tapauksissa turvapaikkaprosessiin, varsinkin asiakkaan kuuluessa erityisen haavoittuvassa asemassa olevaan marginaaliryhmään. Tämän vuoksi onkin ollut tärkeää saada hankkeen kautta lisäresursseja tämän kokonaiskuvan hahmottamiseen ja rikosasioihin tarttumiseen osana asiakkaan perusoikeuksia.

Moniammatillinen verkostoyhteistyö nähtiin Pakolaisneuvonnan kannalta erittäin toimivana tapana tavoittaa ja kohdata asiakkaita. Erityisesti parityöskentely hankkeen koordinaattorin kanssa nähtiin hedelmällisenä. Koordinaattorin sosiaaliohjaajan ammattitaito yhdistettynä lakimiehen juridiseen osaamiseen nähtiin hyvänä tapana kouluttaa asiakasryhmiä sekä pitää yksilötapaamisia. Yhteistyö mahdollisti asiakkaalle oikeudellisen neuvonnan ja sosiaaliohjauksen palveluiden saannin samalla kertaa.

Työparityöskentely rikastutti käytettyjä työtapoja, lisäsi asiakkaiden tilanteiden moniammatillista arvioimista ja auttoi jakamaan ammatillista vastuuta asiakkaiden haastavissa tilanteissa. Parityöskentely vaati yhteistyötaitoja, ongelmanratkaisukykyä ja henkilökemioidenkin toimivuutta alati muuttuvissa tilanteissa. Vaikka hankkeen aikana hankkeessa työskenteli kolme eri lakimiestä, tämä ei vaikeuttanut yhteistyötä. Päinvastoin, jokainen lakimies toi hankkeeseen omaa erityisosaamistaan ja näkemystään erittäin haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien tukemiseksi.

Hankkeessa työskennelleet lakimiehet ovat olleet yllättyneitä siitä, kuinka matala tietotaso hankkeen kohderyhmällä on liittyen rikosten uhrien oikeuksiin sekä suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteisiin. Lisäksi on ollut osittain yllättävää, kuinka moninaiset asiakkaiden tilanteet ovat.

Hankkeen onnistumisen yksi edellytys on ollut Pakolaisneuvonnan näkökulmasta se, että toiminta on mahdollisimman asiakaslähtöistä. On tärkeää, että tapaamisissa edetään asiakkaan ehdoilla ja avun tarpeen ollessa konkreettinen, pystyttäisiin jotenkin sopimaan jatkotoimenpiteistä. Esimerkiksi sovittaisiin seuraava tapaaminen, jotta asiakkaalle tulisi kokemus jatkuvuudesta. Tämä edellyttää esimerkiksi sitä, että hankkeessa neuvontaa antavan lakimiehen muu työtilanne mahdollistaa tapaamisten sopimisen joustavasti. Kun asiakas saa kokemuksen siitä, että hanke auttaa, hän kertoo hankkeesta taas seuraavalle asiakkaalle ja näin saataisiin tietoa myös yhteisöön niille, joita hanke ei itse suoraan tavoita. Pakolaisneuvonnan näkökulmasta olisi tärkeää, että hanke jossain muodossaan jatkuisi. Muuten seuraus on se, että vaivalla aikaansaatu tiedotus hankkeen olemassaolosta ja luottamuksen rakentaminen kohderyhmien suuntaan menetetään.

Monika-Naiset liiton kanssa yhteistyö suuntautui Monika-Naiset liiton vapaaehtoisiihin sekä Moniheli ry:n suuntaan. Monika-Naiset liitossa on jo paljon osaamista liittyen rikosuhriteemaan järjestön perustehtävänkin puolesta, joten Majakka-resurssi ei tuonut niin paljon lisää heidän toimintaansa. Monika-Naiset liiton työntekijöiden mukaan Majakka-työskentely on näkynyt selkeimmin kotouttavassa toiminnassa ja Monika-naiset liiton jäsenjärjestöjen toiminnassa. Majakka-hankkeen ja Monika-Naiset liiton välillä on ollut hankkeen aikana muutama asiakasohjaus. Hankkeen asiakkaita on ohjattu Monika-Naiset liiton Kriisikeskuksen palveluihin ja toisin päin.

Monika-Naiset liiton ja Moniheli ry:n vapaaehtoisten ja jäsenjärjestöjen työntekijöiden koulutusten osallistujat antoivat hankkeesta positiivista palautetta. Hankkeen myötä koulutuksiin osallistujat kertoivat saaneensa lisää tietoa

rikosten uhrien oikeuksista, tukipalveluista sekä palveluohjauksesta. Lisäksi he kokivat saaneensa jaksamista omaan työhönsä koulutuksista. Erityisesti intialaisen yhteisön jäsenet, joiden kanssa järjestettiin seminaari intialaisen yhteisön naisille lähisuhdeväkivallasta, pitivät hankkeen toimintaa hyödyllisenä yhteisönsä näkökulmasta. Heidän mukaansa Majakka-hankkeen ja Monika-Naiset liiton kanssa yhteistyössä järjestetty seminaari oli tärkeä keskustelunavaus intialaiselle yhteisölle lähisuhdeväkivallasta, josta ei aiemmin yhteisön tasolla oltu puhuttu avoimesti. Kun Intian suurlähettiläs saatiin avaamaan seminaari, oli viesti yhteisölle selvä: näistä asioista on tärkeä puhua ja apua on saatavilla.

Intialaisen yhteisön jäsenien mukaan paljon työtä on vielä tehtävänä. Majakka-hankkeen seminaari aloitti yhteisössä prosessin, jossa ihmiset alkavat tulla tietoisiksi rikosten uhrien oikeuksista ja suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteista. Kohderyhmää on silti vielä paljon tavoitettavana. Ihmisten tavoittaminen avoimien tapahtumien kautta tuntuisi olevan paras tapa intialaisen yhteisön kohdalla. Teemojen piiloisuuden vuoksi asioista on hyvä puhua ensin ilmiötasolla yleisesti. Myös hankkeessa toteutuneet toiminnan periaatteet; luottamuksellisuus, nimettömyys ja maksuttomuus, nähtiin tärkeinä rakennuspalikoina tulevaisuuden työskentelyä ajatellen. Intialaisen yhteisön jäsenten toiveena olikin Majakka-hankkeen kaltaisen toiminnan jatkaminen ja lisääminen tulevaisuudessa.

Pro-tukipisteellä tarve hakea hankerahoitusta liittyi siihen, että yhdistyksen perustuksessa on tullut esiin asiakkaiden heikko tietämys oikeuksistaan ja heille kuuluvista palveluista. On ollut erittäin tärkeää lisätä tietoa ja ymmärrystä liittyen rikosuhriteemaan työpajojen, vertaisluotsikoulutusten ja henkilökunnan koulutusten kautta. Asiakkaat ovat työpajoissa heittäytyneet pohtimaan teemaa avoimesti ja ryhmätoiminta onkin osoittautunut Pro-tukipisteellä toimivaksi väyläksi viedä rikosuhriteemaa asiakkaille. Hankkeen konsultaatiomahdollisuus ja rikosuhripäivystyksen koulutukset henkilökunnalle on nähty tärkeänä tukena Pro-tukipisteellä tehdyille asiakastyölle.

Hankkeen myötä tullutta lakimiesresurssia on pidetty erityisen tärkeänä, koska Pro-tukipisteellä ei ole lakimiestä käytössään. Lakimiesresurssin myötä asiakkaat ovat saaneet konkreettista oikeudellista apua tilanteisiinsa. Lakimies on arvostettu auktoriteetti asiakkaiden keskuudessa. On tärkeää, että asiakas saa oikean kokonaiskuvan omasta tilanteesta ja toimintamahdollisuuksistaan. Lakimieheltä saatu neuvonta auttaa asiakkaita tekemään valintoja koskien omaa tilannettaan. Oikeaa tietoa voidaan käyttää myös rikoksen tekijää vastaan ja irrottautua riippuvuussuhteesta tekijään. Lakimiesresurssi auttaa myös työntekijöitä, koska lakimiehellä on enemmän ”uskottavuutta” selvittää oikeudellisia asioita.

Hankkeen jalkautuminen Pro-tukipisteen kenttätöyöhön on nähty tärkeänä. Asiakkaiden on vaikea puhua varsinkin seksityöerityisistä rikoksista Pro-tukipisteen ulkopuolisille työntekijöille. Täten hankkeen työntekijöiden, koordinaattorin ja lakimiehen, jalkautuminen on mahdollistanut asiakkaille kasvokkaisen kohtaamisen ja mahdollisuuden keskustella rikosteemasta tutun työntekijän kanssa. Seksityöhön liittyvistä erityispiirteistä johtuen asiakkailta on kynnys mennä Rikosuhripäivystyksen palveluihin tai muihin rikosten uhrien tukipalveluihin. Pro-tukipisteellä on huomattu, että seksityöerityiset rikokset liittyvät usein harmaalla alueella toimimiseen; tehdään paljon epäselviä sopimuksia, joista aiheutuu asiakkaille epäedullisia riippuvuussuhteita sekä mahdollisesti myös itse syyllistytään rikoksiin.

Pro-tukipisteen työntekijöiden näkökulmasta Majakka-hanke on ollut käytännön työväline. Hankkeen kautta asiakkaille on voitu tarjota konkreettista apua matalalla kynnyksellä oman järjestön arvopohjan mukaisella työotteella. Ohjausta hankkeen piiriin on helpottanut hankkeen koordinaattorin toimiston sijainti Pro-tukipisteellä, jolloin palvelu on ollut asiakkaille nopeasti tarjolla omassa tutussa järjestössä. Lisäksi lakimiehen jalkautuminen Pro-tukipisteelle on madaltanut asiakkaiden ohjautumista hankkeeseen. Pro-tukipisteen työntekijät kertoivat tämän tuoneen lisää varmuutta heidän työhönsä, koska on jotain konkreettista apua, jota rikosten uhreille voi tarjota oman katon alla. Tämä myös helpottaa asioiden puheeksi ottamista, kun on tarjota uhrille myös palvelua keskusteluavun lisäksi. Kaikki tämä lisää myös organisaation uskottavuutta asiakkaiden näkökulmasta.

Hankkeelle toivottaisiin jatkoa, koska tarve hankkeen jakamalle tiedolle sekä asiakkaiden tukemiselle on suuri. Hankkeen jatkuminen mahdollistaisi laajemman informaation jakamisen kohderyhmälle rikollisuuden ja hyväksikäytön ehkäisystä. Tiedon jakaminen nähdään erityisen tärkeäksi kentällä, siellä missä Pro-tukipisteen asiakkaat ovat. Hanke on tuonut esille piilorikollisuutta. Hanke vaatisi pidempää elinkaarta, jotta hankkeessa saadut yhteistoimintamallit saataisiin juurrutettua mukana olleiden järjestöjen toimintaan.

HeSetassa on ollut selkeä tarve saada erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville turvapaikanhakijoille ja pakolaistaustaisille asiakkailleen oikeaa tietoa rikosoikeudellisesta suojasta ja rikosuhripalveluista. Hankkeessa pystyttiin luomaan yhteistyössä rakenne, jossa tietoa tarjottiin kohdenetusti, turvallisessa tilassa ja omalla äidinkielellä. Tämä on ennaltaehkäissyt väärinkäsityksiä ja edistänyt mahdollisuuksia osallistuvaan oppimiseen sekä rohkaissut lisäkysymysten tekemiseen. Ennaltaehkäisevä vaikutus on nähty myös siinä, että asiakkaat ovat saaneet työpajoista työkaluja tulevaisuuden varalle. Jos asiakkaat tai heidän kaverinsa joutuvat rikoksen uhreiksi tulevaisuudessa, he tietävät oikeutensa ja mistä etsiä apua.

HeSetan asiakkaat ovat kertoneet myös kavereistaan, jotka ovat erittäin haavoittuvassa asemassa, eivätkä uskalla tulla edes järjestöjen matalan kynnyksen palvelujen piiriin. Tällaisessa tilanteessa vertaisviestintä on erityisen tärkeää, jotta tieto rikosuhripalveluista ja rikoksen uhrin oikeuksista päätyy myös eniten marginaalissa elävien ihmisryhmien tietoisuuteen ja eri etnisiin yhteisöihin laajemminkin.

Majakka-hankkeella on myös ollut tärkeä rooli yksilötason työssä haastavissa tilanteissa. Hankkeessa on autettu henkilöitä, joilla ei olisi mahdollisuuksia hakeutua muiden palveluiden piiriin. Majakka-hankkeen työpajat ovat olleet hyviä, koska rikosuhriteema on tuotu tuttuun ja turvalliseen ryhmään, jossa asiakas käy jo muutenkin. Ryhmästä on lyhyempi matka tulla puhumaan omasta tilanteestaan myös yksilötapaamiseen. HeSetan mielestä sekä työpaja- että yksilötyöskentelyllä on ollut inhimillistä kärsimystä lievittävä vaikutus asiakkaiden näkökulmasta.

HeSetan työntekijöiden mukaan hankkeen suurinta antia heidän asiakkailleen ja työilleen on ollut työpajat HeSetan asiakasryhmissä. Työpajojen teemat ovat puhuttaneet asiakkaita myös työpajojen jälkeen. HeSetan työntekijät ovat työpajojen aikana oppineet myös uutta asiakkaistaan ja heidän tilanteestaan. Suurimpana tuloksena HeSetassa on näkynyt tiedon lisääntymisen tuottama voimaantuminen, rohkeus puuttua asioihin ja ohjata ystäviä avun piiriin.

HeSetan näkökulmasta moniammatillinen verkostoyhteistyö parantaa asiakkaiden mahdollisuuksia saada useat palvelut samasta paikasta. Lisäksi vastuunjakaminen ammattilaisten kesken on voimavara haastavissa tilanteissa ja lisää ammattilaisten jaksamista.

HeSetan asiakasryhmä ehdottomasti tarvitsee mahdollisuutta nimenomaan matalan kynnyksen palveluihin ja toiveissa olisi, että jollain tavalla vastaava työ jatkuisi. Hankkeen tekemän työn päättymisen seurauksena voi olla se, että hiljalleen saatu tieto ja esimerkiksi vertaisiksi koulutettujen innostus ja rohkeus hiipuu. Tällöin asiat palaavat vanhaan tilanteeseen, jossa kynnys hakea apua rikoksen uhriksi joutumisen jälkeen on hyvin korkea. Huolta herättää myös se, ettei HeSetan asiakkaille ole enää mahdollisuutta saada oikeudellista konsultaatiota. Lakimiehen läsnäolo hankkeessa on ollut asiakkaille hyvin merkityksellistä ja tuottanut heille lisää uskoa tietoon, jota he saavat. Hankkeen loppumisen myötä käytännön resurssi viedä tietoa näistä asioista asiakaskunnalle puuttuu ja sen vuoksi tällaiset asiat saattavat tulla sivuutettua tulevaisuudessa.

4.3.

Laaja sidosryhmäyhteistyö

Hankkeen aikana verkostoa laajennettiin tekemällä yhteistyötä hankkeen kannalta olennaisten tahojen kanssa. Laajentunut verkostoyhteistyö tuli voimakkaimmin esiin asiakasohjauksessa. Asiakkaita ohjautui hankkeeseen kumppanuusjärjestöjen lisäksi ulkopuolisilta tahoilta kuten koulutuslaitosten psykologien, maa-hanmuuttoaktivistien, tukihenkilöiden, vastaanottokeskusten ja kunnan maa-hanmuuttoyksikön sosiaalityön kautta.

Monilla ammattilaisilla sekä vapaaehtoisilla oli tarve saada lisää tietoa rikosuhriteemasta koskien erittäin haavoittuvassa asemassa olevia rikosten uhreja. Kun suunniteltiin hankkeen koulutuksia ammattilaisille ja vapaaehtoisille, nousi selkeä tarve löytää Rikosuhripäivystyksen lisäksi kouluttajia myös tukipalveluiden tuottajilta sekä poliisista. Kohderyhmän työpajoihin osallistui puolestaan ammattilaisia ennalta estävästä poliisista, sos-kriisikeskuksesta ja Seri-tukikeskuksesta. Hankkeen yksilöasiakkaiden kanssa asioidessa tehtiin yhteistyötä Maahanmuuttoviraston, poliisin, oikeusavustajien, turvakotien, vastaanottokeskusten, Poikien talon, psykologien ja aluehallintoviraston työsuojeluosaston kanssa.

Tulkkien läsnäolo hankkeen työpajoissa ja yksilötapaamisissa oli ensiarvoisen tärkeää, koska suurin osa osallistujista ei olisi pystynyt asioimaan ymmärrettävästi ilman tulkkia. Hankkeessa käytettiin pääasiassa ammattitulkkeja ja välillä myös vertaistulkkeja, jos saatavilla ei ollut muuta tulkkausta. Asiakaslähtöisesti pyrittiin valitsemaan sellainen tulkki, joka oli käytännöllisin ja turvallisin valinta asiakkaan näkökulmasta. Jotkut asiakkaat toivoivat naistulkkeja tai tietyltä alueelta tulevaa tulkkeja. Jatkotapaamisissa asiakkaat toivoivat usein, että sama tulkki jatkaisi heidän asiassaan.

Avun hakemisen prosessi ja ulkopuolelle jättäytymisen riskit

Hankkeessa mukana olleiden ihmisten prosesseissa oli nähtävissä eri vaiheita. Jotkut vaiheet tukivat avun hakemista ja jotkut taas olivat riski avun ulkopuolelle jättäytymiselle. Asiakkaan näkökulmasta harkintaprosessissa on monta herkkää vaihetta, joissa asiakas saattaa vetäytyä ajamasta oikeuksiaan ja hakemasta apua. Seuraavassa vaihekuvauksessa on kirjattu Majakka-hankkeen asiakasprosesseissa esiin tulleita vaiheita.

VAIHE 1. Ihminen joutuu rikoksen uhriksi. Hän elää haavoittuvassa asemassa marginaalissa, joka asettaa hänet alttiiksi rikoksen uhriksi joutumiselle.

VAIHE 2. Henkilö käsittelee itsenäisesti hänelle tapahtunutta rikosta. Hän on ehkä kriisissä eikä asian prosessoiminen ole helppoa. Hän saattaa ajatella, ettei mitään ole tehtävissä. Asia saatetaan unohtaa ja keskitytään selviytymään arjesta. Toisessa vaiheessa korostuvat kaikki esteet, joita rikoksista ilmoittamattomuudelle on.

VAIHE 3. Henkilö kuulee Majakka-hankkeen palveluista joko lähipiiriltään, tulta työntekijältä tai kohderyhmälle suunnatuissa työpajoissa. Kaikilla kohderyhmään kuuluvilla ei ole kontaktia suomalaiseen palvelujärjestelmään, jolloin vertaisviestintä korostuu. Saamansa tiedon pohjalta asiakas saattaa tunnistaa oikeuksiaan ja ymmärtää, että hänen oikeuksiaan on loukattu. Tyypillinen ajatus tässä kohtaa on, että on tapahtunut jotain väärää, mutta asiakas ei osaa sanoa, onko kyseessä rikos. Voi olla voimauttava kokemus, kun joku kertoo asiakkaalle, että hänelle tapahtunut rikos on väärin ja se ei ole hänen syytään. Jos asiakas pääsee avunhakemispolullaan tähän asti, on hänellä mahdollisuus pohtia asian eteenpäin viemistä uudelleen.

VAIHE 4. Asiakas ohjautuu hankkeen yksilötapaamiseen, jossa pääsee käsittelemään luottamuksellisesti omaa tilannettaan lakimiehen ja sosiaaliohjaajan kanssa. Tämäkin vaihe on haavoittuvainen, sillä asiakkaiden on usein vaikea luottaa uusiin ihmisiin. Majakka-työpajan kautta on yleensä helpompi tulla yksilötapaamiseen, koska on jo tavannut lakimiehen ja sosiaaliohjaajan ryhmässä ja saanut käsityksen heidän tavastaan toimia matalalla kynnyksellä. Yksilötapaaminen mahdollistaa asiakkaalle oikeudellisen konsultaation koskien juuri hänen tilannettaan ja näin asiakas voi tehdä tietoisien päätöksen siitä, kuinka toimii tilanteessaan.

VAIHE 5. Asiakas on pohtinut tilannettaan ja päättää viedä rikosasian eteenpäin. Asian eteenpäin viemistä voidaan tukea eri tavoin. Asiakkaan kanssa voidaan lähteä asioimaan esimerkiksi poliisille. Lisäksi asiakas voidaan ohjata rikoksen uhrien tukipalveluihin saamaan mm. psykososiaalista tukea. Tällaisia palveluja

voivat olla Rikosuhripäivystyksen tukihenkilö tai vaikkapa käynnit sos-kriisikeskuksessa juttelemassa omasta tilanteesta. Myös ne rikoksen uhrin, jotka eivät päästä viedä rikosasiaa eteenpäin, ohjataan hankkeessa uhrien tukipalveluihin ja korostetaan, ettei asian kanssa tarvitse jäädä yksin, vaikei tilanteesta viranomaisille ilmoitettaisikaan.

VAIHE 6. Asiakas siirtyy muihin palveluihin kuten esimerkiksi rikosten uhrien tukipalveluihin. Siirtyminen tapahtuu niin sanotusti saattaen-vaihtaen eli tuetaan siirtymisvaiheessa ja varmistetaan, että siirtyminen onnistuu.

Erittäin haavoittuvassa asemassa olevan rikoksen uhrin tilanne on haastava. Tässä hankkeessa kerätyt esteet rikoksista ilmoittamattomuudelle ovat haavoittuvassa asemassa marginaaleissa elävien ihmisryhmien arkipäivää. Tämän vuoksi äskeisen asiakasprosessikuvauksen vaiheet kolme, neljä ja viisi ovat hyvin herkkiä vaiheita asiakkaan näkökulmasta. Jokaisessa näistä vaiheista asiakas saattaa perääntyä niiden samojen esteiden perusteella, joiden vuoksi rikoksesta ei haluttu ilmoittaa alun perinkään. Se, että asiakas pystyisi käymään koko asiakasprosessin läpi ja siirtymään marginaalista yhteiskunnan näkyväksi jäseneksi, riippuu paljon siitä, kuinka riskissä olevat ihmiset tavoitetaan ja kuinka heidät kohdataan. Auttamisen rakenteet tulisi luoda sellaisiksi, että ne madaltavat asiakkaan mahdollisuutta päästä avun piiriin.

Hankkeessa on pyritty viestimään haavoittuvista marginaaliryhmistä kokonaisuutena ja yhdistämään eri organisaatioiden erityisosaaminen. Näiden tavoitteiden ja verkostoyhteistyön vuoksi viestintä on ollut hankkeen keskiössä. Tämän lisäksi hankkeessa on tehokkaan markkinointiviestinnän avulla tavoitettu kohderyhmää ja pidetty hankkeen asiakkaat ajan tasalla. Hankkeessa on kerätty palautetta laajasti niin asiakaskunnalta kuin yhteistyökumppaneiltakin. Hankkeen päätteeksi hankkeen tuloksista viestittiin niin yhteistyökumppaneille kuin suurelle yleisölle järjestämällä loppuseminaari.

Viestintää hankkeessa on hoitanut pääasiassa hankkeen koordinaattori, jonka työaikaan sisältyi viestinnän koordinointi. Hankkeessa suurin osa viestinnästä on kulkenut koordinaattorin kautta käytännön syistä, koska hänellä on ollut tiedossaan hankkeen ajan tasalla olevat kokonaisresurssit sekä aikataulu. Lisäksi selkeyden vuoksi suurin osa yhteydenotoista on hoidettu koordinaattorin kautta. Koordinaattori on saanut tiedon myös muissa organisaatioissa kohdatuista Majakka-asiakkaista.

Hankkeessa on julkaistu sekä ammattilais- että asiakasesite. Ammattilais-esitteessä hanketta ja yhteistyökumppaneita esitellään yksityiskohtaisemmin. Asiakasesitteen tarkoitus puolestaan oli antaa asiakkaalle informaatiota hankkeesta asiakasnäkökulmasta. Idea asiakasesitteeseen tuli HeSetalta ja esitteen oli tarkoitus toimia hankkeesta tiedottamisen apuna.

Asiakasesite on lyhyt ja ytimekäs ja siinä oli hankkeen koordinaattorin yhteystiedot. Esitteen tarkoitus oli saada kohderyhmää palvelujen piiriin rajaamatta mitään rikostyyppiä pois. Näin haluttiin toimia, vaikka tiedettiin että esitteen perusteella hankkeeseen voi ohjautua ihmisiä, joille ei ole tapahtunut rikosta, mutta jotka ovat kokeneet muuten vääryyttä elämässään. Tämä valinta tehtiin, koska kohderyhmän edustajat eivät välttämättä tiedä, mitkä asiat ovat rikoksia Suomessa, jolloin matalan kynnyksen periaatteella on hyvä lähteä liikkeelle vääryyden kokemuksen tunteesta. Tällä tavoin tavoitettiin tehokkaasti hankkeen kohderyhmää.

Asiakasesite käännettiin yhteistyöjärjestöjen voimin englanniksi, arabiaksi, ranskaksi, thaiksi, ruotsiksi ja venäjäksi. Esitettä oli siis saatavilla seitsemällä eri kielellä. Kielet valikoituivat kohderyhmien ja järjestöjen kieliosaamisen perusteella.

Osana hankkeen kumppanuusjärjestöjen välistä tiedotusta toimivat sähköiset uutiskirjeet. Uutiskirjeitä ilmestyi hankkeen aikana neljä. Uutiskirjeissä tiedotettiin hankkeen ajankohtaisista kuulumisista sekä tulevasta toiminnasta. Idea uutiskirjeiden kirjoittamiseen tuli Monika-Naiset liitosta.

Pro-tukipisteen kohderyhmää tavoiteltiin myös verkossa Majakka-hankkeen näkökulmasta eli tavoitteena oli kontaktoida rikosten uhreiksi joutuneita ulkomaalaistaustaisia, jotka myyvät seksipalveluita. Kohderyhmään kuuluvia henkilöitä etsittiin Internetin seuranhakupalstoilta lähettämällä heille tekstiviesti tai sähköposti. Viestit lähetettiin englannin kielellä. Kohderyhmää tavoiteltiin kolme kertaa ja näiden aikana lähetettiin viesti yhteensä 246 ilmoitukseen ja vastauksia tuli ainoastaan kymmenkunta. Paria poikkeusta lukuun ottamatta vastauksissa kerrottiin, että heillä on kaikki hyvin.

Hankkeen loppuseminaari järjestettiin Eduskuntatalon Kansalaisinfossa 18.12.2018. Tilaisuuteen kutsuttiin yhteistyökumppaneita, päättäjiä sekä muita tahoja. Tilaisuuden avasi kansanedustaja Anna Kontula. Tilaisuudessa käytiin läpi hankkeen päälöydökset sekä suositukset tulevaisuudelle ajatellen erittäin haavoittuvassa asemassa olevia rikosten uhreja. Tarinateatteri esiintyi tilaisuudessa pyrkien valottamaan hankkeen kohderyhmän todellisuutta. Tilaisuudessa oli myös paneelikeskustelu, jossa hankkeen kumppanuusryhmien edustajat kertoivat oman kohderyhmänsä erityisistä haavoittuvuuksista sekä millaisia tarpeita kohderyhmällä on suhteessa rikosoikeudelliseen suojaan ja sen toteutumiseen tulevaisuudessa. Tilaisuuteen osallistujille jaettiin Majakka-hankkeen tuloksista kertova esite. Palauteosiossa kuultiin sekä yhden kohderyhmän edustajan että rahoittajatahon näkemyksiä hankkeesta ja sen onnistumisesta. Molempien mielestä hanke oli onnistunut ja sen kautta on saatu näkyviin haavoittuvassa asemassa elävien ihmisten riski joutua erilaisten oikeuksien loukkausten kohteeksi ja jäädä vaille oikeudellista suojaa.

Yhteenveto hankkeen tuloksista

Haavoittuvassa asemassa eläminen altistaa ihmisen rikoksen uhriksi joutumiselle.

Haavoittuvuus ei ole yksilön ominaisuus, vaan olosuhdetekijä, jolle on ominaista järjestäytyneen yhteiskunnan suojaavien rakenteiden puuttuminen. Haavoittuvuus ja marginaalinen asema linkittyy yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin. Hankkeessa kohdatut asiakkaat olivat pääosin vakavien rikosten uhreja. Hankkeessa tavattujen asiakkaiden haavoittuvaa asemaa käytetään hyväksi useilla eri tavoilla ja usein samanaikaisesti. Henkinen, fyysinen, seksuaalinen ja taloudellinen väkivalta näyttäytyvät päällekkäisinä ilmiöinä. Asiakkaat ovat joutuneet rikoksen uhreiksi tyypillisimmin omassa arjessaan. Rikoksen uhriksi jouduttiin mm. asumisjärjestelyissä, lähisuhteissa ja työsuhteissa. Lisäksi rikoksen uhriksi joutuminen aiheutti suurta kuormitusta juuri asiakkaiden arkeen.

Oikean tiedon puute on merkittävä este. Ymmärrettävän tiedon jakamisella yhteisöihin vertaisten ja ammattilaisten yhteistyöllä voidaan parantaa uhrien rikosoikeudellista suojaa.

Hankkeen asiakkaiden tarinoissa oikean tiedon puute nousi yhdeksi suurimmaksi esteeksi rikoksista ilmoittamiselle. Ulkomaalaistaustaisella rikoksen uhrilla ei useimmiten ole riittävästi tietoa oikeuksistaan, palveluista sekä suomalaisen yhteiskunnan toimintarakenteista. Kyse voi olla myös väärästä tai puutteellisesta tiedosta. Uhri on saattanut ymmärtää asiat väärin tai saada liian hankalasti omaksuttavaa tietoa tai täyttänyt itse puuttuvat tiedot tulkinnoillaan. Tiedon puutteen ja väärän tiedon nouseminen suurimmaksi esteeksi on yleistä. Huono kielitaito tai kielitaidon puuttuminen syventävät ongelmaa entisestään.

Tiedon puute voi olla myös yhteisöllisen tason kysymys. Yhteisön sisään syntyy vääriä käsityksiä joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Tieto voi olla hyväksikäyttäjien tarkoituksella levittämää väärää tietoa, jota käytetään erehdyttämistarkoituksessa. Uhreja erehdytetään esimerkiksi oleskelulupa-, viranomais- ja työsuhdeasioihin liittyen. Oikealla tiedolla voitaisiin ennaltaehkäistä rikoksia ja rikoksen uhriksi joutumista.

On olennaista, millaisen tiedon varassa ihmiset tekevät omaa elämäänsä koskevia ratkaisuja. Väärän tiedon vuoksi tehdyt ratkaisut saattavat ajaa asiakkaan rikoksen uhriksi tai itse tekemään rikoksia. Oikean ja helposti ymmärrettävän tiedon jakaminen kohdeyhteisöihin tulisi olla niin viranomaisten kuin järjestöjenkin keskeinen tavoite. Joillakin ihmisillä on taustalla pettymyksiä ja turhautuneisuutta siitä, että he ovat kertoneet viranomaisille ongelmistaan, mutta se ei ole johtanut mihinkään. Hankkeessa esiin tulleiden kertomusten perusteella näyttää siltä, että ainakin osa näistä epäonnistuneista prosesseista liittyy siihen, että ei ole varmistettu, onko asiakas ymmärtänyt saamansa informaation oikein ja onko hän tullut oikein ymmärretyksi asiaansa ajaessaan. Liian moni palvelu

on nykyisin rajoitettu digitaalisiin palveluihin ja henkilökohtainen neuvonta on vähentynyt tai kokonaan poistunut.

Tieto rikosoikeudellisista asioista pitää viedä yhteisöihin ymmärrettävällä tavalla ja tulkittuna yhteisöjen kielille. Tiedollisen sisällön tulee koskettaa asiakkaan kokemusmaailmaa ja tämä on mahdollista, jos asiakas saa tietoa sellaisessa muodossa, jossa pystyy sitä omaksumaan. Täten asiakkaiden tiedottamisessa on hyvä käyttää selkokieltä, esimerkkejä, toiminnallisia menetelmiä, asiakkaita osallistavaa toimintaa sekä kulttuuritulkkausta ilmiöiden ymmärtämisen tukena. Jotta teemat tulisivat asiakkaille omakohtaisiksi, on heidän päästävä tuotamaan jotain aiheeseen liittyvää oman ajattelunsa kautta esimerkiksi ilmaista mielipiteensä jollain tavalla.

Rikoksesta ilmoittamisella voi olla kielteisiä seurauksia yksilölle.

Useissa tapaamisissa asiakkaat mainitsivat, että heidän oleskelulupaprosessinsa on kesken, joten he eivät sen vuoksi ole voineet ilmoittaa heihin kohdistuneesta rikoksesta poliisille. Varsinkin turvapaikanhakijoissa istuu tiukassa käsitys, ettei heillä turvapaikan hakemisen aikana ole rikosoikeudellista suojaa ja että rikoksen uhriksi joutuminen vaikuttaisi negatiivisesti heidän turvapaikkaprosessiinsa.

Lisäksi viranomaisten keskinäinen tietojen vaihto aiheuttaa ihmisissä epäluuloa. Hankekauden aikana osaa asiakaskunnasta askarrutti esimerkiksi se, että hakeutuminen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tarkoittaa samalla sitä, että yksilöä koskeva tieto päättyy myös esitutkintaviranomaisille. Joidenkin osalta tämä vaikeutti auttamisjärjestelmään hakeutumista ja mahdollisuutta pohtia rauhassa tilannettaan auttamisjärjestelmän suojassa.

Rikosprosessien pitkä kesto luo turvattomuutta.

Rikosprosessien pitkä kesto koettiin myös ongelmallisena. Kun uhri miettii rikosilmoituksen tekoa, mietitytti asian käsittelyn pitkäkestoisuus. Rikosilmoituksen tehtyään tieto asiasta menee myös tekijöille, jotka usein kuuluvat uhrin lähipiiriin. Uhri saatetaan vuosikausiksi sulkea yhteisönsä ulkopuolelle. Työperäisissä rikoksissa uhri jää usein työttömäksi ilmoittaessaan rikoksesta ja uhrin toimeentulo ja oleskeluoikeus saattavat olla riippuvaisia kyseisestä työstä. Tällöin rikosprosessiin lähtemistä ei koeta tosiasialliseksi vaihtoehdoksi, vaikka yksilö kokisikin sen tärkeäksi oikeuksiensa toteutumisen kannalta.

Turvapaikkaprosessiin liittyy haavoittuvuudelle altistavia tekijöitä.

Hankkeen asiakkaista moni oli tai oli ollut turvapaikanhakija. Varsinkin pitkäkestoiset prosessit ja johonkin henkilökohtaiseen tekijään/tilanteeseen liittyvä turvaton asema vastaanottokeskuksessa tulivat kertomuksissa usein esille. Vastaanottokeskukset eivät ole turvallisia paikkoja kaikille, ja kertomuksissa tuli esiin väkivaltaa tai väkivallan uhkaa ja epäasiallista kohtelua muiden turvapaikanhakijoiden taholta. Erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat asiakkaat raportoivat toistuvasta ja vakavasta väkivallasta. Monet kokivat myös, että henkilökunta ei kaikissa tilanteissa ollut asukkaiden turvana ja jotkut olivat kokeneet uhkailua ja epäasiallista käytöstä myös vastaanottokeskuksen henkilökunnan taholta. Valittaminen koettiin pelottavaksi, koska valitus olisi pitänyt tehdä Maahanmuuttovirastoon, jossa päätetään myös heidän oleskelustaan.

Toinen yleinen riskitekijä oli turvapaikanhakijan oleskelustatukseen liittyvä huono asema työmarkkinoilla, mikä altisti riskille joutua ihmiskaupan tai muiden työvoiman hyväksikäyttöön liittyvien rikosten uhriksi.

Pelko oleskeluluvan perusteen menettämisestä.

Monet maahanmuuttajataustaiset naiset elävät ja sinnittelevät väkivaltaisissa suhteissaan turvatakseen oman ja mahdollisten lastensa oleskelun Suomessa. He eivät ole tietoisia siitä, että ero väkivaltaisesta suhteesta ei johda automaattisesti oleskeluoikeuden epäämiseen. Toinen oleskeluperusteeseen liittyvä riskitekijä liittyy perhesiteen kautta läheisiään Suomeen tavoittelevien henkilöiden asemaan työmarkkinoilla. Jotkut ovat joutuneet hyväksikäytetyksi työmarkkinoilla, koska heidän on tavalla tai toisella tienattava perheen yhdistämiseen edellytetyt kuukausitulot.

Suomeen on syntynyt työelämän kaksoismarkkinat.

Hankkeessa on kohdattu viisi työelämässä hyväksikäytettyä asiakasta, jotka veivät asian poliisille. Yksi näistä tapauksista oli työperäistä ihmiskauppaa. Tämän lisäksi hankkeessa on kohdattu useita ihmisiä, joita on eri tavoin hyväksikäytetty työelämässä, mutta jotka eivät uskalla viedä asiaansa eteenpäin viranomaisille. Kyseessä oli yksittäisiä työnantajia mutta myös suuryrityksiä hankalasti seurattavine alihankintaketjuineen.

Ryhmätoiminta herättää yhteisöt pohtimaan omia rikosoikeuksiaan.

Työpajoissa on huomattu, että osallistujien ”nälkä kasvaa syödessä”. Asiakkaat heräävät rikosuhriteemaan pikkuhiljaa aiheen laajuuden ja kompleksisuuden vuoksi. Optimi koulutuskertamäärä on hankkeessa ollut 2–3 koulutuskertaa saman ryhmän kanssa. Ensin työpajoissa ymmärretään konteksti, jossa toimitaan eli suomalaisen yhteiskunnan ja viranomaistoiminnan toimintaperiaatteet. Sen jälkeen on mahdollista oivaltaa omat oikeudet sekä pohtia, miten tämä kaikki liittyy juuri minuun. Yhteisö herää rikosuhriteemaan ja on valmis myöntämään, että heidänkin yhteisöissään tapahtuu asioita, joihin tarvitaan tukea ja neuvontaa ammattilaisilta.

Asenteilla on merkitystä.

Ihmisten oikeus elää ilman pelkoa ja hyväksikäytön uhkaa kuuluu kaikille yhdenvertaisesti. Hyväksikäytön mahdollistava välinpitämätön asenneilmasto sekä yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä syrjivät rakenteet synnyttävät epäoikeudenmukaisuutta ja turvattomuutta. Vaikuttamistyössä tulee pitää yllä sekä oikeuksia korostavaa että syyllisten vastuuseen saattamisen tavoitetta. Rakenteellisten epäkohtien tunnistaminen ja nimeäminen ovat yhteiskunnallisen vaikuttamistyön ytimessä ja edellyttävät hyvää yhteistyötä viranomaisten ja järjestöjen välillä.

Jokainen meistä voi joutua rikoksen uhriksi ikään, sukupuoleen, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen tai etnisyyteen katsomatta. Uhrin tilanteeseen liittyy paljon epätoivoa ja epätietoisuutta. Uhrin koskemattomuutta on loukattu. Nämä tunteet tuntuvat meistä kaikista samoilta, olivatpa taustamme millaiset tahansa.

Yhteistyössä osaaminen monistuu: yhdessä tekeminen on asiakkaan etu.

Hankkeessa kokeiltiin palveluiden keskittämistä siten, että hankkeen kumppanit olivat asiakkaiden käytössä keskitetysti. Hankkeessa pyrittiin toimintamalliin, jossa asiakas sai mahdollisimman kattavan asiantuntemuksen käyttöönsä ilman, että hänen piti hakea palvelu jokaiselta asiantuntijalta erikseen. Asiakkaat toivoivat eri ammattilaisten keskustelevan vielä enemmän yhdessä heidän tilanteestaan, jotta samaa ikävää kokemusta ei tarvitsisi käydä läpi useaan kertaan. Lakimies-sosiaaliohjaaja-työparityöskentely on ollut yksi hankkeen verkostoyhteistyön muodoista. Näin asiakkaiden tilanteet ovat tulleet kartoitetuiksi monipuolisesti ja lisäksi asiakkaat saivat oikeudellista neuvontaa. Ammatillisesta näkökulmasta parityöskentely lisäsi molempien ammattilaisten osaamista ja laajensi käytettyjä työskentelymenetelmiä.

Kumppanuusryhmissä mukana olevat järjestöt ovat suunnitelleet hankkeen toimintaa, jakaneet osaamistaan sekä arvioineet hankkeen onnistumista. Verkostoyhteistyö on lisännyt koulutusta ja konsultaatiota järjestöjen välillä. Osaamisen jakaminen ja ilmiöiden pohdinta yhdessä muodostui tärkeäksi osaksi kumppanuusryhmiä. Yhteistyön koettiin vähentävän työntekijöiden kuormitusta, koska haastavia asiakastilanteita voitiin pohtia yhdessä ja jakaa vastuuta liittyen asiakkaiden tukemiseen.

Stigmarajojen rikkominen järjestöyhteistyön avulla.

Asiakkaat ovat kokeneet hyvänä osallistua koulutuksiin, joissa on tuttujen työntekijöiden lisäksi kouluttajia sekä osallistujia muista kumppanuusjärjestöistä. Esimerkiksi Pro-tukipisteen asiakkailta on tullut palautetta, että muiden järjestöjen koulutuksissa ja vierailuissa on ollut virkistävää se, ettei heitä leimaakaan seksityöntekijän leima, vaan he ovat kokoontuneet jonkin muun teeman alle.

Tällaisia teemoja olivat mm. naiseus, itsestä huolehtiminen ja rikosten uhrien auttaminen vertaiskoulutuksissa.

Stigmarajojen rikkominen voimaannuttaa asiakkaita, koska he liittyvät tätä kautta laajempaan yhteiskuntaan. Erityispalveluiden olemassaolo on ehdottoman tärkeää ja kohdennetut palvelut rikosten uhreille tavoittavat asiakkaita ja ovat toimivia, kuten hankkeessa tehty työ osoittaa. Silti myös stigmarajojen rikkominen ja järjestörajojen yli tehtävä työ näyttää tärkeää osaa asiakkaiden toimijuuden vahvistamisessa niin rikosoikeuksien kuin muidenkin teemojen ympärillä.

Vakavan rikollisuuden tunnistaminen helpottuu, kun hankkeeseen voi hakeutua kuka tahansa, jonka oikeuksia on loukattu: Ihmiskauppa osana hankkeessa esiin tulleita rikoksia.

Ihmiskauppa-teema on noussut sekä hankkeen ryhmä- että yksilötoiminnassa esille ja kohderyhmällä on tarve saada tietoa ilmiöstä. Hankkeessa ollaan huomattu, että on helpompaa lähestyä ihmiskauppaa laajemmasta rikosoikeudellisesta näkökulmasta ja sen jälkeen syventää tietoa myös ihmiskaupparikoksista. Asiakkaita on rohkaistu hakeutumaan hankkeen pariin tilanteissa, joissa he kokevat, että heitä kohtaan on tehty väärin. Useat asiakkaat eivät tienneetkään hankkeen yksilötöyöhön hakeutuessaan, että ovat myös ihmiskaupan uhreja. Tämä tuli esiin tapaamisissa, joissa lähdettiin liikkeelle epäoikeudenmukaiseksi koetusta asiakaskokemuksesta ja päädyttiin siihen, että asiakas tunnistettiin ihmiskaupan uhriksi. Jos asiakasta olisi kehoitettu tulemaan tapaamiseen uskoessaan olevansa ihmiskaupan uhri, hän tuskin olisi itse osannut tunnistaa tätä ja olisi jäänyt hakeutumatta avun piiriin. Hankkeeseen ohjautumista on helpottanut siis se, ettei rikoksen uhrin ole tarvinnut itse tunnistaa olevansa rikoksen uhri.

Hankkeessa on myös tunnistettu homoseksuaalimiesten ryhmä, joka on joutunut pakkoavioliiton kohteeksi lähtömaissaan. Tyypillisesti nämä homoseksuaalimiehet on naitettu pakolla kotimaissaan naisen kanssa, pakotettu hankkimaan lapsia sekä viettämään heteronormatiivista perhe-elämää. Instituution takana ovat kulttuuriset arvot, tarkemmin sanottuna kunniakäsitteisiin liittyvät arvot, joissa nähdään perinteinen heteroavioliitto ainoana parisuhdemuotona. Näistä pakkoliitoista ei ollut mahdollista poistua kotimaassa ja Suomeen tultuaan miehet olivat vaarassa kotimaissaan, koska olivat paenneet pakkoavioliitosta vastoin kulttuurisia normeja. Pakkoavioliitoista puhuttaessa on hyvä muistaa myös heteroliittoihin pakotetut seksuaalivähemmistöihin kuuluvat henkilöt.

Luottamus korostuu herkissä asiakaskohtaamisissa.

Yksilötapaamisissa korostui kohtaaminen, asiakkaan oman tarinan kertominen, kuulluksi tuleminen sekä oman tilanteen pohtiminen kiireettömästi ammattilaisten kanssa ilman, että asiakasta arvioidaan. Tapaamisissa arvioitiin asiakkaan tilannetta, ei asiakkaan puheita. Asiakas päättää itse mistä puhuu ja miten puhuu. Asiakas ei joudu todistelemaan sanojensa paikkaansa pitävyyttä. Asiakkaan ei tarvitse valehdella tai muunnella totuutta, vaan hän voi kertoa halutessaan totuuden ja koko tarinan. Tällaista mahdollisuutta ei useissa prosesseissa ole tarjolla. Majakka-hankkeen yksilötapaaminen voi olla ensimmäinen kerta asiakkaalle, kun asiakkaat ovat kertoneet koko tarinansa. Tämä auttaa asiakasta myös jäsentämään oman tilanteensa, kun tarkastelee sitä kokonaisuutena.

Asiakkaat kokivat luottamusta hankkeen työntekijöihin luotettavien suositelijoiden sekä hankkeen koulutusten kautta. Hankkeeseen ohjautumisessa asiakasnäkökulmasta on monta kohtaa, joissa asiakas voisi vetäytyä, olla etsimättä apua ja tavoittelematta oikeuksiaan. Sen vuoksi matalan kynnyksen periaatteet ovat välttämättömiä Majakka-hankkeen kaltaisessa toiminnassa marginaalissa eläviä ihmisiä tavoitellessa. Asiakkaalla pitää olla luottamuksen ja hallinnan tunne hakeutuessaan ja käyttäessään palvelua. Kaikki on luottamuksellista ja asiakas tekee itse päätökset koskien tilannettaan.

Ulkopuolisuuden ja ulkomaalaisuuden kokemus uhreja yhdistävänä tekijänä.

Vaikka kohderyhmiin on kuulunut eri kulttuureista tulevia, eri ikäisiä ja eri sukupuolisia henkilöitä, heitä yhdistää jonkinlainen ulkopuolisuuden ja ulkomaalaisuuden kokemus sekä usein ajatus siitä, ettei ulkomaalaisella tai vä-

hemmistöryhmään kuuluvalla olisi Suomessa samoja oikeuksia apuun kuin kantasuomalaisilla. Tarpeet ovat olleet yllättävän samanlaisia erilaisissakin asiakasryhmissä; esim. tuen ja tiedon tarve väkivallan pelon tilanteessa tai jo tapahtuneesta väkivallasta selviäminen. Esiin tuli myös tapauksia, joissa rikosasia on jo esitutkintaviranomaisen tiedossa, mutta uhrilla ei ollut syytä tai toisesta tietoa asian etenemisestä lainkaan. Näissäkin tapauksissa oli tärkeällä sijalla tieto siitä, että esimerkiksi esitutkinnan kestolla tai sen keskeyttämisellä ei ole tekemistä uhrin ulkomaalaisuuden kanssa.

Uhrin asemasta selviytyjäksi.

Useat asiakkaat ovat menettäneet toimijuutensa joutuessaan rikoksen uhriksi, pahimmassa tapauksessa useaan kertaan. Asiakkaiden omaa toimijuutta voi palauttaa sanallistamalla asiakkaalle hänen toimijuuttaan kertomassaan tarinassaan sekä kertomalla asiakkaalle hänen oikeuksistaan, niin ihmisoikeuksista kuin rikosuhrien oikeuksista. Asiakkaan kanssa yhdessä asioidessa asiakasta tulee mahdollisuuksien mukaan osallistaa asioidensa hoitamiseen, luomalla uskoa tulevaan ja kääntämällä uhrin asema ulkomaalaisuuden kanssa.

Jalkautuminen: erittäin haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien tavoittaminen moniammatillisen verkostotyön keinoin.

Erittäin haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden tavoittaminen onnistuu parhaiten jalkautumalla asiakkaiden luonnollisiin ympäristöihin. Hankkeessa on tavoitetta asiakkaita parhaiten jalkautumalla järjestöjen jo olemassa olevaan toimintaan, seurakuntiin sekä kenttätöihin. Luonnollisiin ympäristöihin pääsee parhaiten sisään asiakkaille tuttujen ammattilaisten tai vertaisten kautta. Asiakkaiden luonnollisissa ympäristöissä tarve tiedolle on suurin, koska tämä ympäristö saattaa olla asiakkaan ainoa sosiaalinen verkosto Suomessa. Jalkautumalla palvelut tavoittavat marginaalissa elävät asiakkaat, asiakkaat tutustuvat palveluntarjoajiin turvallisessa ympäristössä ja asiakkaiden toimintaympäristöt hahmottuvat ammattilaisille.

Tarve työskentelyn jatkumiselle suuri.

Kaikelle hankkeessa tehdylle työlle toivottiin jatkoa niin asiakkaiden kuin ammattilaistenkin taholta. Työtä pitäisi laajentaa, jotta tieto rikosten uhrien oikeuksista kulkeutuisi mahdollisimman moniin marginaalissa eläviin yhteisöihin. Tieto pitäisi eri tavoin jalkauttaa näihin yhteisöihin, erityisesti vertaisten ja ammattilaisten yhteistyönä. Tiedon lisäämiseen tarvitaan ehdottomasti lakimiesresurssi myös tulevaisuudessa. Lakimiehen ammattitaito toimii vetovoimatekijänä vaikeasti tavoitettavalle kohderyhmälle ja vahvistaa välitettävän tiedon paikkaansa pitävyyttä. Järjestöyhteistyön tiivistyminen tulevaisuudessa on voimavara niin asiakkaiden kuin ammattilaisten näkökulmasta: asiakkaat ohjautuvat oikeisiin palveluihin ilman luukuttamista ja ammattilaiset voivat jakaa niin erityisosaamistaan kuin vastuutakin keskenään.

Majakka-hanke on tehnyt osansa haavoittuvassa asemassa olevien rikosten uhrien auttamiseksi ja heidän tilanteensa parantamiseksi. Hankkeen työ voidaan nähdä avauksena paremmin kohdennettuun toimintaan tulevaisuudessa. Hankkeen aikana tavoitettiin vain pieni osa marginaalissa eläviä rikosten uhreja, mutta tätäkin merkittävämpää oli väylien avaaminen heidän suuntaansa.

